

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SEÇMENLERİN TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN
SOSYOLOJİK FAKTÖRLER
(DİYARBAKIR-TOKAT
KARŞILAŞTIRMASI)

Hazırlayan
Selda Maral

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Özkiraz

TOKAT – 2011

SEÇMENLERİN TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN SOSYOLOJİK
FAKTÖRLER VE DİYARBAKIR-TOKAT
KARŞILAŞTIRMASI

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 13 / 10 / 2011

Jüri Üyeleri

İmzası

Başkan : Yrd. Doç. Dr. A. ÖZKURAZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. M. Nazım ACIKEL

Üye : Yrd. Doç. Dr. İlhan EROĞLU

Üye :

Üye :

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 17 / 10 / 2011 tarih ve 46/01 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ali ACIKEL

TEŐEKKÖRLER

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZKİRAZ' a, verilerin değerlendirilmesinde yol gÖsteren hocam Prof. Dr. Osman ÇEVİK' e, ArŐ. Gör. Mustafa İLHAN' a, çalışmanın ön kontrolünü yapan ÖĞr. Görevlisi Zeynep Dilara TINAZ' a ve eşi T.Dili ve Edeb.ÖĞr. Lütfi TINAZ' a , İngilizce eviride yardımcı olan arkadaŐım Yasemin ASAN' a, araştırma için gerekli izinleri veren Tokat ve Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüklerine ve Valiliklerine, araştırmanın uygulanmasına yardımcı olan MAZLUM-DER ve İnsan Hakları Derneklerine, araştırmanın uygulama kısmına katılma inceliği gÖsteren Tokat ve Diyarbakır seçmenlerine, aileme, manevi ailem Neziha ve İhsan SÜRER ailesine, kısmen de olsa çalıŐmama katkısı olan herkese teŐekkürü bir borç bilirim.

Annem Fadime, babam Ali Aşık ve kardeşlerime...

ÖZET

Demokrasilerin kurumsallaşması ve işleyebilmesi için seçmenlerin siyasal eylemlere katılarak, siyasi mekanizmaları etkilemeleri gerekir. Demokrasinin var olduğu ülkelerde, seçmenlerin seçim kararlarını etkileyerek değiştirmek önem arz etmektedir. Bu yüzden siyasiler, seçmenlerin kararlarını etkilemek için çeşitli politikalar üretirken, seçmenler de kendi tercih ve taleplerine en iyi karşılığı verecek siyasileri tercih etmek istemektedirler. Seçmenlerin tercih ve taleplerini değiştiren faktörlerin belirlenmesi, siyasilerin gereksiz politika üretme maliyetlerini azaltması, zaman kaybını ortadan kaldırılması ve rasyonel kararların alınması noktasında büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Tokat-Diyarbakır illerinde, birbirinden farklı standartlara (meslek, gelir...) sahip, farklı bölgesel koşullarda yaşayan seçmenlerin oy verecekleri siyasi partiyi belirlerken, sosyo-ekonomik durumlarına göre, lider ve partilerin sahip olduğu özelliklerin ve partilerin ülke sorunlarına yaklaşımlarının, siyasal kararlarında farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Bu amaçla iki ilin seçmen davranışlarının karşılaştırılmasında t-testi, ki-kare testi, korelasyon analizi ve aritmetik ortalamalardan yararlanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, Diyarbakır-Tokat seçmenlerinin davranışlarının, demografik özelliklere göre bazı faktörlerde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı siyasi partilerin seçmen davranışlarını etkilemek için yapacakları çalışmalarda farklı illere göre farklılaşan alternatif politikalar üretmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Seçimler, Liderler, Siyasi Partiler, Seçmenler

ABSTRACT

Electors should affect the political mechanisms by attending political activities for democracies to be institutionalized and processed. In democratic countries it is important to change electors decisions by affecting them. Because of that while the politicians try to create different policies for effecting electors; the electors want to choose the politician that can give the best answer to their demands and decisions. It is very important to determine the factors that change electors' preferences and demands and to prevent politicians from unnecessary policy making, in order to avoid waste of time and to make rational decisions.

The goal of this project is to show whether there are any differences between political decisions of electors from Tokat and Diyarbakir according to their socio-economic conditions and the political parties' and their leaders' characteristics and those parties' approach to problematic issues in the country. For this purpose, we used t-test, ki-square test, correlation analyze and arithmetic mean test for comparing electors' behavior of these two cities.

As a result of this research, we see that Diyarbakir and Tokat have different electors' behavior according to their demographic facilities. As a conclusion of that political parties should create different alternative policies according to the different cities for affecting these cities electors' behavior.

Key Words: Democracy, Elections, Leaders, Political Parties, Electorate.

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞMESİ.....	i
TEŞEKKÜRLER.....	ii
İTHAF.....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR DİZİNİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	
DEMOKRASİ KAVRAMI, DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ ve TÜRK DEMOKRASİ SÜRECİ.....	4
1.1. DEMOKRASİ KAVRAMI.....	4
1.2. DEMOKRASİNİN GELİŞİM TARİHİ.....	7
1.2.1. İlk Çağda Durum.....	7
1.2.1.1.Yunan Adalarında Demokrasi.....	7
1.2.1.2.Roma’da Demokrasi.....	9
1.2.2.Orta Çağda Durum.....	12

1.2.3.Yeniçağda Durum.....	15
1.2.4.Ülkelerdeki Demokratik Gelişim.....	16
1.2.4.1.İngiltere.....	19
1.2.4.2.ABD.....	20
1.2.4.3.Fransa.....	22
1.2.4.4.Sovyet Rusya.....	23
1.3.TÜRK DEMOKRASİ TARİHİ.....	25
1.3.1.Osmanlı Dönemi.....	26
1.3.1.1.Demokratikleşmenin İlk Adımı: Sened-i İttifak (1808).....	27
1.3.1.2.Gülhane Hatt-ı Hümayunu: Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839).....	28
1.3.1.3. Anayasal Bir Belge: Islahat Fermanı (1856).....	30
1.3.1.4. Birinci Meşrutiyet Dönemi.....	30
1.3.1.5. İkinci Meşrutiyet Dönemi.....	34
1.3.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi.....	35
1.3.2.1. Atatürk Dönemi.....	35
1.3.2.1.1. Birinci Meclisin Açılması.....	36
1.3.2.1.3. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası)...	37
1.3.2.2. Milli Şef Dönemi İç ve Dış Politika (1939-1945).....	39

1.3.2.3. Çok Partili Döneme Geçiş (1945-1950).....	40
1.3.2.4. Darbeler Dönemi.....	42
1.3.2.4.1. 27 Mayıs 1960 Darbesi (1950-1960).....	42
1.3.2.4.2. Mini Darbe Talat Olayı.....	44
1.3.2.4.3. 12 Mart 1971 Muhtırası	46
1.3.2.4.4. 12 Eylül 1980 Darbesi	47
1.3.2.4.5. 1982 Anayasası.....	49
1.3.2.4.6. Post-Modern Darbe (28 Şubat 1997).....	50
2.BÖLÜM	
SİYASİ KAVRAMLAR.....	51
2.1. Siyaset.....	51
2.2. Siyasetin Kaynağı.....	56
2.3. Demokrasinin Uygulanışı.....	57
2.3.1. Doğrudan Demokrasi.....	57
2.3.2. Yarı Doğrudan Demokrasi.....	58
2.3.3. Yarı Temsili Demokrasi.....	58
2.3.4. Temsili Demokrasi.....	59
2.4. Temsil.....	59

2.4.1. Hukuksal Temsil.....	60
2.4.2. Siyasal Temsil.....	60
2.5. Seçim.....	61
2.6. Seçmen ve Seçmen Davranışı.....	61
2.7. Siyasal Katılma.....	63
2.8. Seçme Hakkı.....	65
2.8.1. Sınırlı Seçme Hakkı.....	66
2.8.2. Sınıfa Bağlı Seçme Hakkı.....	67
2.8.3. Servete ve Vergiye Bağlı Seçme Hakkı.....	67
2.8.4. Yeterliliğe Bağlı Seçme Hakkı (Suffrage Capavilaire).....	68
2.8.5. Cinsiyete Bağlı Seçme Hakkı.....	71
2.8.6. Irk Ayrımına Bağlı Seçme Hakkı.....	73
2.9. Siyasi Partiler.....	73
2.10. Siyasi Partilerin Tarihi.....	75
2.11. Siyasi Parti Çeşitleri.....	75
2.11.1. Kadro ve Kitle Partileri (Cadre Party-Mass Party, 1954).....	76
2.11.2. Temsil Partileri-Bütünleşme Partileri (Parties of Representation- Parties of Integration, 1956).....	76

2.11.3. Hepsini Yakala Partileri (Catch-all Party,1966).....	77
2.11.4. Seçimlere Dönük - Profesyonel Partiler (Electoral - Professional Party, 1988).....	77
2.11.5. Kartel Partileri (1995).....	78
2.11.6. Modern Kadro Partileri (Modern Cadre Partiesi, 1992-1994).....	78

3.BÖLÜM

TOKAT-DİYARBAKIR SEÇMENLERİNİN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR SAHA ARAŞTIRMASI.....79

3.1. DİYARBAKIR ve TOKAT' ın TARİHSEL GELİŞİMİ.....	79
3.1.1. Diyarbakır' ın Tarihi.....	79
3.1.2. Tokat' ın Tarihi.....	81
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	82
3.3. ARAŞTIRMANIN MODELİ	84
3.4. ARAŞTIRMANIN ÖN KABULLERİ VE SINIRLILIKLARI	84
3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	85
3.5.1.Araştırma Anketinin Oluşturulması, Uygulanması ve Verilerin Toplanması.....	85
3.5.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklem.....	87

3.5.3. Araştırmanın Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler.....	87
3.6. VERİLERİN ANALİZİ.....	88
3.6.1. Seçmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	88
3.6.1.1. Cinsiyet.....	88
3.6.1.2. Yaş.....	88
3.6.1.3. Medeni Durum.....	89
3.6.1.4. Eğitim Düzeyi.....	89
3.6.1.5. Gelir Düzeyi.....	90
3.6.1.6. Meslek.....	91
3.6.1.7. Etnik Köken.....	92
3.6.1.8. Parti Sempatizanlığı.....	92
3.6.2. Seçmen Davranışlarının Analizi.....	93
3.6.2.1. Diyarbakır' daki Seçmen Davranışlarının Analizi.....	103
3.6.2.2. Tokat' taki Seçmen Davranışlarının Analizi.....	107
3.6.2.3. Seçmenlerin Cinsiyetleri ile Seçmen Tercihleri Arasındaki İlişki.....	110
3.6.2.4. Seçmenlerin Yaşları ile Seçmen Tercihlerini Arasındaki İlişki.....	114
3.6.2.5. Seçmenlerin Eğitimleri ile Seçmen Tercihleri Arasındaki İlişki.....	117

3.6.2.6. Seçmenlerin Gelirleri ile Seçmen Tercihleri Arasındaki İlişki.....	120
3.6.2.7.Diyarbakır-Tokat Seçmenlerinin Davranışlarının Karşılaştırılması.....	123
3.7. HİPOTEZLERİN TEST EDİLMESİ.....	128
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	133
KAYNAKÇA.....	143
EKLER.....	148
ÖZGEÇMİŞ.....	159

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı, 1935-2007...	72
Tablo 2: Seçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	88
Tablo 3: Seçmenlerin Yaşa Göre Dağılımı.....	88
Tablo 4: Seçmenlerin Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	89
Tablo 5: Seçmenlerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	89
Tablo 6: Seçmenlerin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı.....	90
Tablo 7: Seçmenlerin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	91
Tablo 8: Seçmenlerin Etnik Kökenine Göre Dağılımı.....	92
Tablo 9: Seçmenlerin Parti Sempatizanlığına Göre Dağılımı.....	92
Tablo 10: Liderin Kadın veya Erkek Olması ile Cinsiyet Arasındaki İlişki.....	93
Tablo 11: Parti Adaylarının Çoğunluğunun Kadın veya Erkek Olması ile Cinsiyet Arasındaki İlişki.....	94
Tablo 12: Maddi yardımlar ile Meslek Arasındaki İlişki.....	95
Tablo 13: Liderin Dini Görüşü ile Etnik Köken Arasındaki İlişki.....	96
Tablo 14: Etnik Köken ile Lideri Kendine Yakın Hissetme Arasındaki İlişki.....	97
Tablo 15: Partinin Kürt Açılımına Yaklaşımı ile Etnik Köken Arasındaki İlişki.....	98
Tablo 16: Kürt Açılımının Desteklenmesi ile Etnik Köken Arasındaki İlişki.....	99

Tablo 17: Kürt Açılımı Uygulamasının Başarılı Olacağına İnanılması ile Etnik Köken Arasındaki İlişki.....	100
Tablo 18: Kesinlikle Oy Verilmeyecek Parti ile Parti Sempatizanlığı Arasındaki İlişki.....	102
Tablo 19: Diyarbakır' daki Seçmen Davranışlarının Veri Özeti.....	106
Tablo 20: Tokat' daki Seçmen Davranışlarının Veri Özeti.....	109
Tablo 21: Seçmenlerin Cinsiyetleri ile Faktörler Arası İlişkiyi Gösteren Veri Özeti.....	113
Tablo 22: Seçmenlerin Yaşları ile Faktörler Arası İlişkiyi Gösteren Veri Özeti.....	116
Tablo 23: Seçmenlerin Eğitimleri ile Faktörler Arası İlişkiyi Gösteren Veri Özeti.....	119
Tablo 24: Seçmenlerin Gelirleri ile Faktörler Arası İlişkiyi Gösteren Veri Özeti.....	122
Tablo 25: Tokat ve Diyarbakır'daki Seçmen Davranışlarının Karşılaştırma Analizi...	127

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

AP : Adalet Partisi

BDP : Barış ve Demokrasi Partisi

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

CMP : Cumhuriyetçi Millet Partisi

DP : Demokrat Parti

MKP : Milli Kalkınma Partisi

SCF : Serbest Cumhuriyet Fırkası

SSCB : Sosyal Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Demokrasi kelimesi, ‘demos’ (halk) ve ‘kratos’ (iktidar=otorite) sözcüklerinin birleşiminden oluşan ‘demokratia’ (halk iktidarı) kelimesinden gelmektedir. Bu kavram, eski Yunan dönemlerinde filizlenip, bugüne kadar çeşitli evrelerden geçerek günümüze gelmiştir.

Ateş'e göre; 'demokrasi; kişilerin, grupların, sınıfların vb. kendilerini ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek konularda alınacak kararların oluşumuna katılmalarıdır' (Ateş; 1994, arka kapak). Bu yaklaşım çerçevesinde demokratik ülkelerde elinde güç bulunduranlar, bu gücü halktan almaktadırlar.

İnsanların güç elde etme arzuları, çeşitli dönemlerde farklılık gösterse de temel olarak; yöneten ve yönetilen kavramlarını çok değiştirmemiştir. Demokrasinin gereği; yöneten sınıfını yönetilenlerin belirlemesi; yani seçimler, yöneten sınıfını korkutmuştur. Yönetenler, yönetme gücünü, yönettikleri kitleden alma fikrine sıcak bakmayarak, direniş göstermişler ve bu durum büyük çatışmalara neden olmuştur. Ancak bu çatışmaların, yönetilenlerin zaferi ile sonuçlandığı ülkelerde, seçimler, belirli periyotlarda yapılmaktadır. Seçimler; seçmen, seçilen, siyasi parti, lider gibi kavramları beraberinde getirmiştir. Bu kavramlar, gelişen teknoloji ve bilimin, sosyal alanı da etkilemesiyle, büyük değişim ve gelişim göstermektedir. Her seçim döneminde, seçilenlere oylarla hesap sorulması; seçilenlerin, siyasi partiler kapsamında örgütlenerek, daha gelişmiş çalışmalar yapmalarını zorunlu kılmaktadır. Geçmişin hesabının verilmesi, tekrar iktidar olma arzusu, siyasi parti ve liderlerin yürüttükleri siyaseti, seçmene odaklamalarına ve böylece seçmenin kararlarını etkileme amacına yöneltmiştir. Ancak, siyasal tercih ve seçmen davranışlarını etkilemek için, yürütülen

politikalarda seçmenin davranışlarının tek bir etkene bağlanması, siyasetçiyi başarısız kılmaktadır. Öncelikle değişen ve gelişen dünya ölçeğinde, seçmenlerin de değiştiğinin ve geliştiğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Tabii ki, her seçmene özel politika yürütülemez; ama ortak kültürleri yaşamış, ortak siyasal politikalara maruz kalmış seçmenlerin iyi analiz edilmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda seçmen davranışının değişmesine sebep olan faktörlere genel olarak değinirsek; liderin, milletvekilinin, partinin sahip olduğu özellikler, seçmenin yaşadığı arkadaş, komşu, aile geleneği, liderin ve partilerin ülke sorunlarına yaklaşım dereceleri, seçmenlerin yaşam tarzı ve standartları (meslek, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, gelir seviyesi), dini görüşü, etnik kökenleri... vb. birçok sosyal ve ekonomik faktörlerdir. Siyaset sosyolojisinin de gelişmesi ile, siyasetçilerin doğru adımlar atması için, siyaset üzerine yapılan araştırmalar büyük önem arz etmekte ve seçmenlerin kararları sosyo-ekonomik faktörler kapsamında yoğun bir şekilde incelenmektedir.

Gelişen ve değişen teknolojinin, sosyal alanı da etkilemesiyle seçmenlerin talep ve beklentileri değişmektedir. Bu durum seçmen davranışlarının araştırılmasını ve analiz edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çalışma seçmen davranışlarını iki farklı ile göre karşılaştırması yönünden önemlidir.

Araştırmada, Tokat ve Diyarbakır illerinin tercih edilme nedenlerinden biri, il merkezlerinin biliniyor olmasından dolayı örneklemin seçilmesinde seçmenlerin sosyal ve ekonomik yapıları doğru tespit edilerek, anketlerin uygulanmasının kolay olacağı düşünülmesidir. Diğer bir neden de, etnik farklılığı olan bu iki ilin seçmen tercihlerindeki farklılığın görülmek istenmesidir.

Bu çalışmanın amacı, birbirinden farklı iki ilde yaşamış seçmenlerin oy verecekleri siyasi partiyi belirlerken, sosyo-ekonomik durumlarına göre, lider ve partilerin sahip olduğu özelliklerin ve partilerin ülke sorunlarına yaklaşımlarının, siyasal kararlarında farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır.

Bu amaçla, çalışmanın birinci bölümünde, insanları seçim arenasına götüren demokrasi ilkçağ-ortaçağ ve yeniçağda nasıl var olduğu, değiştiği ve geliştiği belirtilmiştir. Dünya ülkelerindeki demokratik gelişimin nasıl gerçekleştiğini anlatmak için ise, İngiltere, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya örnek seçilerek demokrasi tarihleri incelenmiştir. Sonrasında Türkiye'deki demokrasinin gelişimi, Osmanlı Dönemi (Sened-i İttifak, Tanzimat-İslahat Fermanı, Birinci-İkinci Meşrutiyet) ve Türkiye Cumhuriyeti (Atatürk Dönemi, Milli Şef Dönemi, Çok Partili Dönem, Darbeler Dönemi) başlıkları altında incelenmiştir.

İkinci bölümde; siyaset, temsil, seçim, seçmen, seçmen davranışları, seçme hakkı, siyasal katılma, siyasal partiler gibi kavramlar açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise, araştırmanın amacı, modeli, yöntemi belirtilmiştir. Diyarbakır ve Tokat seçmenleri üzerinde uygulanan anketler SPSS programı ile analiz edilerek, yorumlanmıştır. Hipotezlerin test edilmesi, sonuç ve önerilerin de belirtilmesi ile çalışma tamamlanmıştır.

1.BÖLÜM

DEMOKRASİ KAVRAMI, DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ ve TÜRK

DEMOKRASİ SÜRECİ

1.1.DEMOKRASİ KAVRAMI

Demokrasinin ilk kullanıldığı dönemden bugüne kadar çeşitli iktidar anlayışlarından dolayı tanımlamaları da çeşitli olmuştur. Kimileri çıkarları dolayısıyla demokrasiyi anlamının dışına çıkarmış, kimileri de demokrasiyi en iyi yönetim biçimi olarak uygulanabilmesi için onu en ideal düzeye getirmiştir. Bunlar; demokrasinin uygulandığı veya uygulanmaya çalışıldığı dönemlerde daha net görülecektir. Demokratik anlayışın tarih içindeki seyrinden önce ansiklopedi ve bazı kaynaklardaki demokrasi tanımlarına bakmakta yarar olduğu düşünülmektedir.

Demokrasi kavramı etimolojik olarak; Yunanca ‘demos’ (halk) ve ‘kratos’ (iktidar=otorite) sözcüklerinden oluşan ‘demokratia’ (demokrasi=halk iktidarı) kelimesinden gelmektedir. Eski Yunanlar, çağdaşları doğu despotluklarına karşı kendi yönetimlerine bu adı vermişler ve tarihte demokrasinin ilk kullanıcıları olmuşlardır. Eski Yunanlara göre; demokrasi olabilmesi için, kanunların herkes için aynı olması (isonomia), site işlerine katılmakta (isegoria), siyasal iktidara katılmakta (isocratia) eşitlik olması gerekirdi (Tanilli, 1985: 27-28) .

Meydan Larousse’ deki demokrasi tanımları şunlardır (Meydan Larousse, Cilt:3: 514) :

- Halkın kendi kendini yönetmesi
- Bir yönetim düzeninde halk iradesinin ağır basması veya yönetimin halk tarafından denetlenmesi

- Siyasi kararların çoğunluk kararına göre, doğrudan doğruya şehir halkı tarafından alındığı yönetim şekli (doğrudan demokrasi)
- Yurttaşların siyasi haklarını doğrudan doğruya değil de, kendilerine karşı sorumlu olan temsilciler aracılığıyla kullandıkları yönetim şekli (temsili demokrasi)
- Azınlıkta kalanların kişi ve kamu haklarını (söz hürriyeti, vicdan hürriyeti... vb.) güvenlik altına alabilmek için çoğunluk iktidarının anayasa ile kısıtlanarak uygulandığı yönetim şekli (liberal ya da anayasal demokrasi)
- Siyasi anlamda demokrasinin öngördüğü ilkeler dikkate alınmaksızın sosyal ve ekonomik farkları (en önemlisi özel gelir dağılımındaki eşitsizliklerden doğan farklar) en aza indirmek amacı güden sistem. (sosyal ve ekonomik demokrasi)

Büyük Larousse, ansiklopedik sözlükteki tanımlar ise (Büyük Larousse, Cilt: 6: 3006) :

- Egemenliğin halktan kaynaklandığı yönetim biçimi, siyasal sistem, bu yönetim biçimine sahip devlet.
- Çeşitli kademelerde belirlenen görevleri yerine getirecek kişilerin görüşlerinin dikkate alındığı bir kurum, bir grup vb. içinde kurulan ilişkiler sistemi.
- Bir kurum, bir topluluk içerisindeki kişilerin karşılıklı hak ve özgürlüklerinin varlığına dayanan yaşam biçimi.
- Doğrudan demokrasi, halkın egemenliğinin temsili bir organın aracılığı olmadan kullandığı siyasal sistem.

Demokrasi, ancak ülke hakkında önerdikleri çözümler azınlıkta kalanların, çoğunluk haline gelebilme hak ve olanağının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir. Bir başka deyişle, demokrasi, mevcut yönetimle, ülke çözümleri hakkında aynı düşüncede olmayanların, bu düşüncelerini açıklama ve yayma haklarının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir (Kongar, 2005: 13) .

Köker' e göre demokrasi; 'genel ve eşit oy hakkı, belirli aralıklarla (düzenli olarak) yapılan, gizli oy ve açık sayım ilkesine dayanan seçim mekanizmasıyla siyasal iktidarın değiştirilme olanağının ve dolayısıyla da muhalefetin (düşünce, ifade, örgütlenme, özgürlüklerinin) kurumsallaştığı bir sistemdir'' şeklinde tanımlayarak demokratik seçim şeklini belirtmektedir (Köker, 1992: 4-6) .

Ateş' e göre demokrasi; 'kişilerin, grupların, sınıfların vb. kendilerini ilgilendiren ya da ilgilendirebilecek konularda alınacak kararların oluşumuna katılmalarıdır' (Ateş, 1994: arka kapak) .

Kışlalı da demokrasiyi; 'azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu, özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçimi' şeklinde tanımlanmıştır (Kışlalı, 1993: 201) .

Eğer bu tanımlar birleştirilirse; insanların birbirine karşı hoşgörülü olduğu; renk, dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın, yasaların önünde yönetenle-yönetilenlerin eşit olduğu, düşünce ve kanaatlerini kendi rızalarıyla özgürce açıklayabildikleri, kendilerini kendileri için adilce yasalaşmış kanunlarla yönetecek yönetimi iktidara getirebilme ve görevden yine seçimle alabilme hakkının kullanıldığı ortama demokrasi denmektedir.

Demokrasi temelde birey iradesine dayalı bir seçimle iktidarın ele geçirilmesidir. Demokraside iktidarın kaynağı bireydir. Yönetenler de ancak yönetilenlerin rızasıyla

iktidara gelebilmektedir. Demokrasi geçici çoğunluğun yönettiği bir sistemdir. Tarihe bakıldığında insanoğlunun demokratik toplum aşamasına kolayca gelmediğini, uzun mücadeleler sonucu demokrasiye ulaşabildiği görülmektedir. Nitekim bu süreçte iktidarlar da meşruluk kaynağını değişik nesnelere almışlardır. Önceleri kana ve tanrıya dayalı iktidar anlayışı hakimken sonraları mülke dayalı iktidar yapısıyla karşılaşmaktadır. Son olarak ise, iktidar kaynağını sırf insan olduğu için bireye atfeden demokratik anlayış ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, 2000: 167) .

1.2. DEMOKRASİNİN GELİŞİM TARİHİ

Demokrasinin gelişim tarihi; 2000 yılı geçen bir sürece uzanmaktadır. Demokrasi, İlk çağda Yunanistan yarım adası ve ege adalarında ortaya çıkmış; ancak Orta çağda ortadan kalkmış, yerini dogmatik düşüncelere bırakmıştır. Demokrasinin geniş ölçekte siyasal bir düşünce haline gelmesi ise, İkinci dünya savaşından sonra demokratik ülkelerin, otoriter ve totaliter ülkeleri yenmesiyle güçlü bir demokratikleşme akımı dünyayı sarmıştır. 20.yy' ın sonlarına doğru dünya ülkelerinin çoğunluğunu oluşturan sosyalist kanadın da demokratikleşme kararı olmasıyla, demokratik ülke sayısı daha da artmıştır. Yaşadığımız yüzyılda demokrasi, halkın gücü olarak algılanmakta ve tüm insanlar için özgür yaşam alanının sadece demokrasiyle sağlanacağı düşüncesi kuvvet kazanarak, bu fikir yönetime öncülük etmektedir.

1.2.1. İlk Çağda Durum

1.2.1.1.Yunan Adalarında Demokrasi

Tarihte ilk demokrasi, Eski Yunan'da, kent devleti çerçevesinde var olmuştur. Ancak bu varoluş bir rastlantı sayılmaz; çünkü dağlarla bölünmüş, deniz ticaretine açık

Mora yarımadasının koşulları Eski Yunan için doğrudan demokrasiye elverişli ortamı, oluşturmuştur (Kışlalı, 1993: 200-203) .

Eski Yunan site devletinde toplum yapısı; köleler, metek denen yabancılar ve site vatandaşları olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bu sınıflar arasında her türlü siyasal hakka sahip olan sınıf site vatandaşlarıdır. Site vatandaşları, toplantılara katılabilirler ve her türlü kamu görevlerine seçilebilirler (Binici, ? :37) . Yabancılar, kadınlar ve kölelerin bu haklardan yararlanmaması; Yunan demokrasisini azınlığın demokrasisi yapmaktaydı (Tanilli, 1985: 28) .

Yunan demokrasisinde yasama, yürütme ve yargı görevlerinin yerine getirildiği görülmektedir.

Yasama, 'eklesia' denilen halk meclisleri tarafından yapılmaktaydı. 20 yaşını bitiren Atina vatandaşı 'Eklesia' adı verilen şehir meclisinin kendiliğinden üyesi sayılıyordu. (Ateş, 1994: 36) Eklesia, sitenin Agora denen alanında 30-35 günde bir toplanırdı. Savaş ilanına karar verir, iç ve dış ilişkileri düzenler, özellikle kanunların yapılmasını sağlardı. Olağanüstü durumlarda ise kendiliğinden toplanırdı. Böylece halk egemenlik hakkını doğrudan kullanırdı. Bahsi geçen demokrasi; temsili değil, doğrudan demokrasidir (Ateş, 2007: 7) .

Yürütme, çift başlı bir yapıya sahiptir. Bunlar; Beşyüzler Meclisi (=Bule) ve Stategoı'dir. Beşyüzler Meclisi Atina'yı oluşturan on kabilenin gönderdiği kişilerin arasından, her kabileden 50 kişi olmak üzere seçilerek oluşturulduğu için bu adı almıştır.(Ateş, 1994: 36-37) Bu kurul, ayrıca, halk meclislerinde tartışılacak kanun taslaklarını hazırlar, yürütme işlerini denetlerdi. Kurul yaptığı işlerden halka karşı sorumluydu (Binici, ? :40) .

Atina demokrasisinde yürütme gücü Bule'nin yanı sıra, eklesia tarafından seçilen on generalde idi. Bunlara 'Stategoi' adı verilir ve seçimle iş başına gelirdi. Bir Stategoi bir yıl için seçilir, ancak bu süre sona erdikten sonra tekrar aday olabilirdi. Stategoi'lerin asıl görevi ordu ve donanmayı yönetmek iken, zaman içinde Atina'nın uluslararası ilişkileri geliştikçe sivil yönetimde de söz sahibi olmuşlardır (Ateş, 1994: 36-37) .

Yargı, yetkisi Atina'da halk jürilerinde toplanmıştır. Bu jüriler, Atina'daki 18 yaşını bitirmiş bütün erkek vatandaşların kayıtlı oldukları muhtarlıklar (deme) tarafından; 30 yaşını bitirmiş erkek vatandaşlar arasından seçilirdi. Toplam sayıları 6000, toplanabilmeleri için gereken en az sayı 201 idi. Halk jürileri kararlarının temyiz edileceği başka bir yüksek makam yoktu. Çünkü bunlar doğrudan doğruya halkın kararlarını temsil ediyordu (Ateş, 1994: 37) .

Atina Demokrasisi, yukarıda sayılan kurumları, halkın egemenlik hakkını kullanması, bir tek kişinin egemenliğinin reddedilmesi (kral veya hükümdar), site ile ilgili her sorunun tartışılmasında özgürlük ilkesinin tanınması, çoğunluğun oylarının esas alınması gibi uygulamalarla demokratik bir yapıya sahip olmakla beraber, onun demokrasiye uymayan özellikleri de vardır. Demokratik haklardan yalnız vatandaşların yararlanması; fakat köleler, kadınlar ve yabancıların yararlanmaması demokratiklikten ayrılan yönüdür (Tanilli, 1985: 28) .

1.2.1.2. Roma'da Demokrasi

Roma halkının, siyasal haklar açısından ikiye ayrıldığı görülmektedir: (Tekin, 2008: 191)

1-Patricii (Tam Hukuklu = Aristokratlar): Varlıklı ve soylu ailelere mensup kişilerdir. Tam yurttaşlık hak ve hukukuna sahip olan patricii, geniş arazilere de sahipti.

2-Plebler (Sınırlı Hukuklu = Avam Halkı): Tarım, ticaret ve zanaatla uğraşan bir kesimdir. Askere çağrılmıyor, patricii ailelerle evlilik yapamıyor, devlet memuriyetlerinde görev alamıyorlar; seçme ve seçilme hakları da yoktur. Köleler ve yanaşmalar da bu gruba girmektedir.

Curia'ların (aile birliği) oluşturduğu Comitia Curiata denen bir meclis vardı. Bu meclis 30 curia'yı kapsayan bir meclisti ve her bir curia'nın bir oyu vardı: Diğer bir deyişle curia'ya dahil yurttaşların her birinin kendi oyu yoktu. Alınan ortak karar tek bir oyla ifade ediliyordu. Kralın seçimi, kanunların yapılması ve savaş kararı almak bu meclisin görevleri arasındaydı. Krallık döneminin sonuna doğru Comitia Curiata'nın yerini yine benzer bir organizasyon olan Comitia Centuriata (yüzler meclisi) aldı. Bu meclise sadece 'tam hukuklu' patricii (veya patricius'lar) yurttaşlar değil, onlara göre daha az haklara sahip 'sınırlı hukuklu' yurttaşlar da (plebler) girebiliyordu; böylece tüm Roma yurttaşları, ister zengin ister fakir olsun, tek meclis çatısı altında toplanmış oluyordu. Comitia Curiata'nın haricinde Kralın danışma organı olarak görev yapan Senatus ise 300 üyeden oluşuyordu. Üyeler Kral tarafından pater familias'lar (aile reisi) arasından seçilirdi. Senatus gerçek gücüne ve anlamına Cumhuriyet Döneminde kavuşmuştur. Üyelerinin esas olarak patricii veya soylu sınıfına mensup kişilerden oluştuğu Senatus'a, ailesinde veya sülalesinde daha önce senatörlük yapmamış olan bir kişi girdiğinde, diğer Senatus üyeleri 'o kişinin Senatus geleneğinden gelmediğini ima etmek için' ona novus homo (yeni insan, yeni kişi) derlerdi (Tekin, 2008: 190-191).

Bu şekilde örgütlenmiş olan Roma Devleti'nin başında Rex olarak adlandırılan bir kral vardı. Senatus'un (Senato) teklifi ile Curia Meclisi tarafından seçilirdi. Emretme yetkisine sahip olan kral, hem başkomutan, hem başrahip, hem de başhakim olarak askeri, dini ve hukuki gücü elinde tutardı (Tekin, 2008: 191) .

Roma'nın Krallık dönemindeki devlet kurumları ve sosyal yapısı değişmeden veya çok az değişikliklerle Cumhuriyet döneminde de sürdürülmüştür. Sadece tek kişinin egemenliği, iki kişi (consuller) arasında paylaştırılmış ve Senatus'un yetkileri arttırılmıştır. Devlet yönetimine seçilen bu iki kişinin preator (adli ve hukuki işlerden sorumlu yüksek devlet memuru) unvanına sahip olması gerekmektedir. Bu kişilere magistratus veya magistrat deniyordu. Bu iki yöneticinin de eşit şekilde emretme yetkisi vardı. Fakat bu güçler sınırsız ve karşı konulmaz değildi. Her birinin aldığı kararı diğeri veto (itiraz) edebilirdi. Ayrıca, idari ve siyasal kararlarda consul'ler Senatus'a danışılar ve oradan çıkan karara göre hareket ederlerdi. Consullerin görev süresince dokunulmazlıkları vardı; ancak görev süresi bitince yargılanıyorlardı. Bu durum onları kötü yönetimden uzak tutuyordu (Tekin, 2008: 191) .

Romanın hukuksal bir yeteneği de vardır. Roma Hukuku asırlar boyunca gelişmiş ve bu gelişme Roma'nın tarihi boyunca da devam etmiştir. Roma Hukuku, kuralları Justinianus tarafından toplanarak bir araya getirilmiştir. 'Corpus İuris Civilis' denen Medeni Hukuk Külliyatı; Roma Hukukunu gelecek kuşaklar için korumuş ve saklamıştır. Roma Hukukunun Modern Dünya üzerindeki etkileri de bu sayede olmuştur (Ateş, 2007: 10) .

Roma Demokrasisi, günümüz demokrasisinin aynısı olmamakla birlikte, Cumhuriyeti bir yönetim şekli haline getirmesi ve kurumlarının işleyişi ile demokrasi kültürünün gelişmesine önemli katkılar yapmıştır.

1.2.2.Orta Çağda Durum

Orta Çağ, yani Karanlık Çağ, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışıyla 476 yılında başlayıp, 1453 yılına İstanbul'un fethine kadar sürmüştür. Ekonomik, sosyal düzen ilk çağdan çok farklıdır. Bu çağda Avrupa'daki ekonomik ve sosyal düzen feodalite sistemi, yani derebeyliktir (Ateş, 2007: 11) .

Derebeylik düzeninin oluşmasında, iki etken ana rolü oynamıştır: Doğu ticaret yollarının kapanması ve kentlerin güvenliğinin azalması. Doğu ticaret yollarının kapanmasının nedeni, geçiş bölgelerinin İslam toplumlarının hakimiyetine geçmesiydi. Kentlerin güvenliğinin azalmasının nedeni ise, Barbar istilaları olarak bilinen Norman ve Macar istilalarıydı. 5. yy' dan 9. yy' a kadar uzanan bir süreç içinde, bu iki etkenin bir araya gelmesiyle kentler önemini yitirdi, ticaret yaşamı söndü, kentsel ekonomi geriledi, yoksullaşma başladı. İş ve güvence arayan insanlar, kentten köye akın ettiler. Derebeyler, onlara bir yandan şatoları ve askerleriyle güvenlik sağlarken, öte yandan işlemek için toprak verdiler. Serf (feodal düzenin üretici gücü) adıyla, derebeyine ekonomik açıdan olduğu kadar hukuksal açıdan da tam bağımlı bir sınıf doğdu. Tarımda, ağır sabanın ve savaş teknolojilerinde ise, zırhlı atının devreye girmesiyle feodal örgütleniş kolaylaşmıştır (Kışlalı, 1993: 211) .

Feodal toplum, hiyerarşik ve katı sınıf ayrımlarıyla belirlenmiştir. Bu nedenle siyasal iktidar, soyaçekimsel krallar, feodal senyörler, kilise otoriteleri arasında

paylaşılmış; geniş halk yığınları siyasal iktidara sahip olmak şöyle dursun onu etkileme gücünden bile yoksun kalmıştır (Sencer, 1986: 19) .

Feodalite, bir piramide benzetilebilir. Piramidin en üstünden alta doğru sıralanırsa (Tanilli, 1985: 33) ;

1-Soylular (=Asiller =Senyörler): Bağımsız, kapalı, ekonomik yönden de özerk kendi malikanelerinde örgütlenmiş, feodal düzenin en üst basamağında yer alan soylular, askeri-yönetici sınıftı. Senyörler, geniş bir siyasal bağımsızlığa sahiptir. Siyasal otoritenin senyörler arasında dağılarak yaygınlaştığı Orta Çağda kral, senyörler içinden biri, yetkileri öteki senyörlerin yetkileriyle sınırlandırılmış bir suzeren (koruyan)dir. (Sencer, 1986: 19) Soylular barış zamanında malikânelerini, yani feodal beyliğini yöneterek yönetici sınıfın temsilcisi; savaş zamanında ise şövalye olarak donanıp kendilerine bağlı diğer şövalyelerle birlikte kralın veya başka bir soylunun ordusuna katılarak askeri sınıfın temsilcisidir.

2- Rahipler (Kiliseler): Derebeylik sistemini kuvvetlendiren en önemli öğedir. Kilise, Roma İmparatorluğundan devraldığı, ‘Batının birliği’ düşüncesini yaşatır. Ezilen sınıflara, ölümden sonraki sonsuz yaşamda, hak edenlerin eşit olacağını vaat ederek, bu dünyadaki kaderlerine razı olmalarını telkin eden kilise, egemen sınıfın hizmetindedir (Duvarger, 1998: 19) .

3- Serfler ve Köylüler: Feodal düzenin üreticileri olan köylüler, antik dönemin kölesine oranla özgürleşerek emeğiyle toprağa ve senyöre bağlı bir serf durumuna gelmiştir (Sencer, 1986: 19) . Serfler, ekonomik ve hukuksal açıdan tamamen derebeylerine bağımlıdır. Üretimin en önemli halkası olduğu için, istediği zaman göçme

hakkına sahip değildir. İşledikleri toprağın ürününün çok az bir kısmını kendilerine ayırırlar, diğerini bağlı oldukları senyöre verirler.

4- Burjuvalar: Senyörlere belli miktarda para verip, onların himayesinde yaşarlar ve ticaret-sanayi ile uğraşırlar. Derebeylik düzeninin 11. yy' dan itibaren çözülmeye başlaması ile zenginleşerek, para karşılığında bağlı oldukları senyörlerden özgürlüklerini satın alarak, zengin başka bir sınıf oluşturmuşlardır (Tanilli, 1985: 33) .

Bir yandan Haçlı Seferleri, öte yandan İskandinav halklarının Rusya üzerinden geliştirdikleri ilişkiler, doğu ticaret yollarının yeniden açılmasını sağladı ve kentlerde ticaret yaşamı canlandı. Doğu'nun ipeği ve baharatı Avrupa'ya gelirken, Avrupa'nın yünlü kumaşlarına da Doğu'da önemli bir pazar doğdu. Yün ticareti hayvancılığı özendirirken, hayvancılığın gelişimi tarımsal üretime ilgiyi azalttı. Tarım alanları meralara dönüştürülünce, çok sayıda çiftçi yerine az sayıda çoban yeterli oldu. İşsiz kalan çiftçiler kente akın ederlerken, toprak fiyatları arttı. Toprakların, derebeylerin ve bazı varlıklı köylülerin ellerinde birikmesi süreci hızlandı. Tarımsal üretim, ticari amaca, kentlerin gereksinimini karşılamaya yöneldi. Kapalı tarım ekonomileri çözülerek, bölgelerarası ilişkiler arttı. Ticaret ve sanayiye bağlı yeni oluşan sınıfın çıkarları ile, toprak soylularının sahip oldukları ayrıcalıklar ve derebeylik düzeninin özellikleri çatışıyordu. Burjuvalar, aşama aşama yol alarak haklarını elde ettiler (Kışlalı, 1993: 211-212) ;

1.Aşama; Kentsoyluları (burjuvaziler), kralı, toprak soylularına (aristokrasi) karşı destekleyerek, mutlak krallığın kurulmasını sağladılar.

2.Aşamada; Kralın yetkilerinin sınırlandırılması olan anayasal krallığın oluşmasını sağladılar.

3.Aşamada ise; Kentsoyluları iyice güçlendiklerinde, ya doğrudan Cumhuriyeti kurdular, ya da krallık bir süs olarak (Ör: İngiltere) korunarak, siyasal iktidarın gerçekte halkın oylarıyla belirlendiği rejimlere geçildi.

Demokrasi, Batı' nın ürünü olmasına rağmen, bunu Batı' nın bünyesinin alması uzun zaman aldığından toplumsal sancuların yaşanmasına sebep olmuştur. Her ülkede direniş, iç savaş, eylem ve devrimler yaşanmıştır. Kışlalı' nın dediği gibi 'İngiliz devrimi zamana yayıldığı, Amerikan devrimi ise çok uzaklarda ve farklı koşullarda gerçekleştiği için, Fransız Devrimi kadar evrensel bir etki yapamamıştır' (Kışlalı, 1993: 257). Bu yüzden biz Batı demokrasisini işlerken Fransız demokratikleşmesini ele alacağız.

1.2.3. Yeniçağda Durum

Yeniçağ; 1453'te İstanbul'un fethi ile başlayıp, 1789'da Fransız İhtilali ile son bulan dönemdir. Orta Çağın sonlarına doğru derebeylik rejimleri zarar gördü ve Yeniçağ da yıkıldı. Yerlerine güçlü krallıklar kuruldu. Feodal düzenin yerine kapitalizm kuruldu ve siyasal iktidarda hak arayışları arttı. Yeni oluşan burjuva sınıfı, feodal ideoloji yerine kendi burjuva ideolojisini; yani 'liberalizmi' ön plana çıkarmıştır. (Tanilli, 1985: 34) .

Rönesans; Batı'da 14 ve 15. yy' da başlayan, bilim insanlarının çalışmalarının çeviri yoluyla alındığı, deneysel düşüncenin canlandığı, bilim, sanat, felsefe alanlarında çalışmaların arttığı, insan yaşamı üzerine yoğunlaştığı, köklü değişimlerin yaşandığı büyük uyanıştır. Rönesans'ın sonucu olarak; Avrupa'da Reform Hareketi, 'özgürlük

arayışını' ilan eder ve Papa' nın otoritesine karşı çıkar. Descartes, 'deney öncesi' ilkeleri reddeder ve her şeyi 'akıl eleştirisine' tabi kılar. İşte, liberal ideoloji bu temeller üzerine kuruludur. Ancak liberal ideolojinin genel örgüsünü oluşturan, 17.yy' da İngiliz filozofu John Locke' un, 18.yy' da Fransız filozoflarının düşünceleridir. Bütün bu düşünceler, 18.yy' da 'Aydınlanma Felsefesi' adını alacaktır (Tanilli, 1985: 34) .

Bunlardan Montesquieu ile Rousseau'nun düşünceleri, siyasal alanda, büyük bir geleceğe adaydır (Tanilli, 1985: 34) .

Montesquieu' ye göre, her toplum için amaç, bireylerin özgürlüğüdür. Bu özgürlüğün düşmanı ise despotluktur. Ne yapmalı o halde? Özgürlüğü sağlamak için despotluktan sakınmalı. Bunun yolu ise devlette, özellikle yasama, yürütme ve yargıyı birbirinden ayırmak; yani 'güçler ayrılığı' na gitmektir.

Rousseau ise, insanlığın gelişimi ile ilgili şöyle bir düşünceden yola çıkmaktadır: İnsanlar, önceleri doğal bir yaşamı sürdürmüşlerdir. O zamanlar özgür ve mutlulardı. Ama artık doğal yaşama dönmek söz konusu değil. Ne yapmalı o halde? Bugün hükümleri bozulmuş 'toplum sözleşmesi' ne eski değerini ve gücünü vermeli. Bu olasıdır ve yolu da yönetimi halka vermektir. 'Egemenlik halkındır' çünkü.

18. yy' ın sonlarında gerçekleşen, 1789 Fransız Devrimi ile son bulan Yeni Çağ çalışmaları günümüzün dünya demokrasilerinin temelini oluşturmuştur.

1.2.4.Ülkelerdeki Demokratik Gelişim

Batı Avrupa'nın 19.yy süresince demokratikleşme hareketlerine bakıldığında, Batı demokrasisi, burjuva devrimlerinin gerçekleşmesi ile hemen ortaya çıkmış değildir.

Batı demokrasisi denen model, o yıllardan bu yana, büyük mücadelelerin sonunda tamamlanır. Ancak 19.yy’ da, Sanayi Devriminin ortaya çıkardığı işçi sınıfı, emekçi halkla beraber özgürlüklerini kullanmak istediğinde, çevresinin engellerle donatıldığını gördü. Burjuva devrimleri, tüm insanlık adına yapılmıştı; ama emekçiler, yeteri kadar yararlanamıyordu. Bu sebeple işçi sınıfının, o yıllardan başlayarak giriştiği demokrasi mücadelesi ‘çifte içerik’ taşır: İşçi sınıfı, bir yandan sosyalizmi ve onun demokrasisini gerçekleştirme mücadelesi verirken; bir yandan da mevcut demokrasinin (=burjuva demokrasisinin) sınırlarının genişletilmesi için kavga eder. İşte, bu ölçütleriyle Batı demokrasisi, ‘sermayenin egemenliği’ ne karşı verilen bu mücadelelerin sonunda ortaya çıkar. Dolayısıyla, bu demokrasinin, burjuvaziden çok işçi sınıfının ve öteki emekçi kitlelerin eseri olduğunu düşünmek daha doğru olacaktır (Tanilli, 1985: 36-37) .

16. ve 18. yy arasında, merkantilist ekonomi politikasıyla kapitalizmin hızlı bir gelişme göstermesi, özellikle endüstriyel verimlilik alanında eşi görülmedik ilerlemeler sağlanmasıyla, makina gücü insan emeğine sonsuz ufuklar açmıştır. Böylelikle, hızla yığın üretimi düzeyine ulaşan endüstri kapitalizmi, ekonomik ve siyasal politikasından ötürü merkantilist monarşi ile çelişkiye düşmüştür. Uyguladığı kısıtlama ve koyduğu kurallarla kapitalizmin özgür gelişimi için giderek bir köstek niteliği kazanan monarşi, her alanda burjuvazinin etkin muhalefeti ile karşılaşmıştır. Bu muhalefet hareketi, kökleri 16. yy’ a kadar uzanan liberalizmdir (Sencer, 1986: 20-21) .

Liberalizm, sözcüsü olan sınıfın gereksinimleri gereği, öncelikle ekonomik bireyciliği içeren bir kavramdır. Temelinde girişim özgürlüğü ve ekonomik ilişkilerin her türlü denetim ve kurallardan arınması anlamına gelen ekonomik liberalizm, Adam Smith’ de klasik temsilcisini bulmuştur. Adam Smith’ in anlayışıyla ekonomik liberalizm, ekonomik yasaların kendiliğinden işlemeye bırakılması durumunda, sonucun

toplum için en yüksek verimlilik düzeyine ve en etkin dengeye ulaşacağı biçimdir (Sencer, 1986: 21) .

Ekonomik liberalizm, kuşkusuz siyasal liberalizmle birlikte gelişmiştir. Gerçi siyasal anlamda liberalizm, ticaret burjuvazisinin doğuşuyla zamandıştır. Bireysel özgürlüklerin siyasal ya da benzeri baskılardan kurtulması anlamında siyasal liberalizm, orta sınıfların feodal toplum yapısına karşı geliştirdiği bir ideoloji olarak başlamıştır. Doğal haklar öğretisi, feodal toplumun katı sınıf hiyerarşisi ve egemen otoritelerine karşı bir tepki olarak doğmuştur. Ancak 18.yy' a kadar siyasal liberalizm geniş ölçüde her türlü siyasal otoriteye karşı çıkan olumsuz bir hareket niteliğindedir. 18.yy' la birlikte liberal öğretisi, yeni bir siyasal sistemin ilkelerini geliştirerek bir düşünce ve eylem biçimine dönüşmüştür. Bireysel özgürlüklerin ancak liberal ilkelerin yasalarla güvence altına alınmasıyla sağlanabileceği anlayışı giderek etkinlik kazandıkça liberal hareket ürünlerini vermeye başlamıştır. Bu ürünler; hak bildirilerinin ilanı ve anayasaların hazırlanması, parlamenter ve temsilci hükümetlerin kurulup gelişmesi, oy hakkının yaygınlaştırılması, siyasal iktidar alanında denetim ve dengeler sisteminin kurulması ve kamu hukukunun oluşturulması vb.dir (Sencer, 1986: 21) .

Liberalizmdeki ürünler, sessiz sedasız değil, bunalımlı ve mücadeleli bir süreçten geçilerek alınmıştır. Sık sık geri dönüşler yaşanmıştır. Krallık ya da diktatörlüklerle, oya dayalı cumhuriyetler birbirini izlemektedir. Oy hakkı yalnız erkeklere veriliyor; birkaç yıl sonra geri alınıyor. Ancak her geri alısta çok büyük kanlar dökülüyor ve sonuçta geri alınışta haklar elde ediliyor (Tanilli, 1985: 36-37) . Liberal demokrasinin oluşumu ve biçimlenmesinde, tarihte üç ülkenin demokratikleşmesinin önemli rolü vardır: İngiltere, Amerika ve Fransa'daki devrimler. Üçü de birbirini etkilemişler, ama tarih sahnesindeki sıralanışın tersine, İngiliz devrimi zamana

yayıldığı, Amerika Devrimi ise çok uzaklarda ve farklı koşullarda gerçekleştiği için, evrensel etkiyi daha çok Fransız Devrimi yapmıştır (Kışlalı, 1993: 213-216) .

1.2.4.1.İngiltere

Siyasal demokrasi, tarihsel evrim içinde, büyük ölçüde, toprak soylular (aristokrasi) ile kentsoylular (burjuvazi) arasındaki savaşımın ürünüdür. Bu iki güç arasındaki göreceli denge, ilk kez İngiltere’de ortaya çıktığı için, siyasal demokrasiyle sonuçlanan devrim de ilk kez bu ülkede, 13. yy ’da belirginleşmiştir. İngiltere’nin bir ada ülkesi olması dolayısıyla savunmasının kolaylığı, kralın emrinde güçlü ve sürekli bir ordunun bulunmasını zorunlu kılmıştır. Gerektiğinde topraksoylular askerlerini alıp geliyor, kralınki ile birlikte, ülkeyi savunabilecek yeterli bir güç ortaya çıkarabiliyordu. Bu doğal savunma ortamının sonucu olarak, İngiliz kralları, derebeyleri üzerinde tam bir egemenlik kurmakta zorlanmışlardır. Mutlak Krallık girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kral, derebeyleri ile uzlaşmak zorunda kalmıştır. Kralın, vergi koyabilmek için toprak soylularının rızasını alması zorunluluğunu getiren 1215 tarihli ‘Büyük Ferman’ (Magna Carta), işte böyle bir dengenin ürünüdür (Kışlalı, 1993: 211-214) . Burjuvazinin ve tüm alt sınıfların desteklediği liberal hareketin genel amacı; kralın, yurttaşların özgürlükleri ve malları üzerindeki keyfi müdahale yetkisini sınırlandırmaktır. Bu yolda sağlanan en önemli başarı, kralın yetkilerini paylaşmak üzere bir ölçüde seçimle oluşan ya da temsil niteliği taşıyan bir parlamentonun oluşmasıdır (Sencer, 1986: 22) .

Fransızca ‘parler’ (konuşmak) sözcüğünden kaynaklanan parlamento, çıkış noktasında, krala danışmanlık yapan soylular ve yaşlılardan oluşan bir kuruldu. Magna Carta ile birlikte bu kurul süreklilik ve temsil niteliği kazanarak, danışmanlığın ötesine

geçti. Zamanla da, tamamen sınıfsal nitelikli iki meclise ayrıldı: Topraksoyluları temsil eden ‘Lordlar Meclisi’ ile, kentsoyluları temsil eden ‘Avam Meclisi’ (Kışlalı, 1993: 211) . Bir yasama organı olarak parlamento, 1689 tarihli Bill of Rights’ ı (Haklar Bildirisi) kabul etmiştir. Bu bildiriyle, iki meclisli İngiltere parlamentosunun temsileci kesimi olan Avam Kamarası’nın kral karşısındaki yetkileri artırılmıştır. Ancak 1832’deki Büyük Reform yasasına kadar bu organın seçiminde oy hakkı belli bir gelir düzeyindeki toprak sahiplerine özgü kalmış; adı geçen yasayla önce orta sınıflara tanınan bu hak, 1867 ve 1884 yasalarıyla alt sınıflara da yaygınlaştırılmıştır (Sencer, 1986: 22) .

İngiliz demokrasisi, görüldüğü gibi 1215 Magna Carta’dan başlayıp uzun bir sürece yayılarak oluşmaktadır. İngiliz kralları, aşamalı olarak yetkilerini kaybediyorlar. Şu anda ‘yönetmeyen’ bir hükümdar olarak yaşamakta, krallık görünümünde kendilerine özgü siyasal demokrasilerini devam ettirmektedirler.

1.2.4.2.ABD

Amerika’da siyasal demokrasi, Avrupa’daki gibi, bir aristokrasi-burjuvazi çatışmasının ürünü olarak doğmadı. Avrupa’nın katı rejimlerinden kaçarak, özgürlük düşünceleriyle birlikte bu ülkeye gelenlerin, İngiliz sömürgeciliğine karşı başkaldırmasıyla gerçekleşti. Bir yandan Tanrı önündeki eşitlik nedeniyle doğuştan özgür olduklarına inanan püritenler; öte yandan, kralın ve soylunun bulunmadığı, her gelene kucağını açan uçsuz bucaksız topraklar; ticaret ve sanayinin daha sonra geliştiği bir tarım toplumunda, liberal ideolojinin temel taşlarını oluşturuyordu (Kışlalı, 1993: 215) .

Amerika'nın keşfi tüm Avrupa uluslarının ilgisinin bu kıta üzerinde toplanmasına yol açtı. İspanyol ve Portekizliler, hemen daha 16.yy' ın başlarında Güney Amerika'nın yerli uygarlıklarını alt üst etmişlerdi. Yüzyılın sonlarına doğru, Avrupa'nın diğer uluslarının göçmenleri ve İngilizler Amerika'da yerleşim merkezleri kurdular. 30 Temmuz 1619' da bu yerleşimlerde seçimle iş başına gelen ilk yasama meclisi oluşmuştu. Göçler kesintisiz olarak devam ederken, 18.yy' la birlikte yeni bir dünya görüşü de yaygınlaşmaya başlamıştı: Milliyetçilik. Hızla artan nüfus, tarım yanında sanayiye de yönelmiş ve böylece ticaret yaşamı da canlanmıştı (Ateş, 1994: 65-66) .

İngiliz kolonileri 13 tane idi. Her sömürge'nin başında İngiltere tarafından atanmış olan ve genellikle Londra'dan gönderilen bir vali ve bunun yanında koloni halkı tarafından seçilmiş bir meclis bulunuyordu. Vali ve koloni meclisleri arasındaki çekişmeler sürüp giderken 'Yedi Yıl Savaşlarında' açık veren bütçesini toparlamak ve sömürgelerinde gücünü göstermek isteyen İngiltere'nin gümrük vergilerini arttırması ve bir dizi yeni vergi koymak istemesi kolonileri eyleme geçirdi (Ateş, 1994: 66) .

Amerikan kolonilerinin, İngiltere'ye karşı Bağımsızlık Savaşı, 19 Nisan 1775' te Massachusetts'in Lexington kentinde sıkılan ilk kurşunla başladı. Savaş sürerken kongre 13 koloniden birer anayasa yapmasını ve meclislerinin bunu onaylamasını istedi. Virginia 12 Haziran 1776' da haklar bildirisini hazırlayan ve onaylayan ilk koloni oldu. George Mason tarafından yeniden düzenlenmiş ve 4 Temmuz 1776' da 'Bağımsızlık Bildirisi' adı ile yayımlanmıştır. Bu bildiri ABD Anayasasının temeli olmuştur. ABD Anayasası şimdiye kadar yirmi altı kez değiştirilmiş, ancak yapılan değişmelerle özgürlüklerde bir gerileme değil, ilerleme sağlanmaya çalışılmıştır. Örneğin 1865' te ilk 13 değişlikle kölelik yasaklanmıştır, 1868' de yapılan 14.değişlikte de kişilere yasa

önünde eşitlik hakkı getirilmiştir. 1920’de yapılan 19.maddedeki ordu ile ilgili endişeler giderilmiş, 26. değişiklikle oy verme yaşı on sekize indirilmiştir (Ateş, 1994: 66-70).

1.2.4.3.Fransa

Fransız devrimi insanlık tarihinin en önemli olaylarından biridir. 16.yy’ da oluşmaya başlayan, 17. yy’ da felsefi temellerini kuran, gelişen ve bu gelişmesini 18.yy boyunca da sürdüren yeni bir sınıf, burjuvazi; mutlakıyetçi kraldan ve aristokrasiden iktidarı zorla alıyordu (Ateş, 1994: 70) .

Soylular, ruhbanlar ve burjuvalardan oluşan üç grubun çatışmaları 5 Mayıs 1789’dan, 27 Haziran 1789’ a kadar sürmüştü ve 27 Haziran 1789’da kral, ruhban ve soylulara Halk Meclisine katılma haklarını bildirerek, burjuvazi karşısında yenilgiyi kabul etmişti. Ancak Halk Meclisi 9 Temmuz’da kendini kurucu meclis olarak ilan edince, kral duruma karışmak istedi. Ancak bunun yanıtı, 14 Temmuz’da Bastil Hapishanesinin yıkılması oldu (Ateş, 1994: 66) .

Kral 17 Temmuz’da Kurucu Meclisi tanımak zorunda kaldı. 4 Ağustos’ta, derebeylerin feodal düzeyde sahip oldukları tüm hukuksal ayrıcalıklar kaldırıldı. Tüm Fransızların yasalar önünde eşitliği kabul edildi. Toprak mülkiyeti sınırlandırılıp (Toprak Reformu), kamu görevlerinin alınıp satılması yasaklandı. 26 Ağustos’ta ise, ünlü ‘İnsan Hakları Bildirgesi’ yayınlandı (Kışlalı, 1993: 217) .

Bu bildiri, evrensel, soyut ve iyimserdir. Bildiri evrenseldir, çünkü sadece 1789’ daki Fransız vatandaşlarının haklarını açıklamakla yetinmez, tüm devirlerin ve tüm ülkelerin insanlarını göz önünde tutar. Salt ilkeler ortaya koyduğu, bunların nasıl gerçekleştirileceği konusunda bir şey getirmediği için soyuttur. Sosyal ve siyasal

yaşamdaki tüm kötülüklerin tek nedeni olarak insan haklarının unutulmasını, bunlara gereken saygının gösterilmemesini ileri sürer (Ateş, 1994: 72-73) .

1.2.4.4.Sovyet Rusya

1917 tarihinde yapılan devrimle, yeni bir sistem olan sosyal demokrasi, Rusya'da yaşam alanı buldu. Ekonomik sıkıntıları olmayan sınıflar, siyasal demokrasiden, yalnızca yasalar önünde eşitlikle, iç ve dış güvenliğin sağlanmasını bekliyorlardı. Oysa işçi sınıfının ve ekonomik bakımdan güçsüz toplum kesimlerinin devletten beklentisi yalnız 'korunmak' değil, aynı zamanda 'yardım edilmek' ti. Kentsoylular 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' derken, devletten, büyük balığın küçük balığı yutmasına izin verecek bir 'yansızlık' istiyorlardı. Ancak sahneye çıkan yeni toplum kesimlerinin sorunları ise, devletin işlerine karışmasını ve zayıf olanı korumasını gerektiriyordu. Sosyal demokrasi genel olarak bu anlayışın ürünü olarak ortaya çıktı (Kışlalı, 1993: 217) .

Klasik kapitalizmin yarattığı sınıf çelişkilerinin ürünü olan Marksist sistemde, demokrasi anlayışı çok değişik bir anlam ve içerik kazanmıştır. Bu anlayışa göre, sınıf ayrımlarını içeren ve üretim araçları mülkiyetine sahip sınıfların egemenliğine dayanan klasik (kapitalist) demokrasi, sözde ve biçimsel bir demokrasidir. Bunun nedeni, demokrasinin sağladığı hak ve özgürlüklerden salt egemen sınıfların yararlanması ve geniş halk yığınları için bu hak ve özgürlüklerin sözde kalmış olmasıdır. Bu değerlendirmeye göre, demokratik hak ve özgürlüklerin gerçekleşebileceği toplum, ancak sömürü ilişkilerinin son bulduğu sınıfsız toplumdur (Sencer, 1986: 27) . Bu toplumu yaratmak için Marksist rejimin savunucuları çalışmalar başlattılar. Ancak bu savunucular bu çalışmaların başarıya ulaşmasında etkin gücün emekçiler, yani işçiler

olduğunu biliyorlardı. Bu şartlar doğrultusunda işçiler örgütlenerek yeni bir sınıf kavgasına doğru ilerleniyordu.

Karl Marx, ünlü manifestosunda; ‘günümüze kadar toplumların tüm tarihi, sınıf kavgasından ibarettir.’ demektedir, insanlık tarihini belirli aşamalara bölmekte ve diyalektik bir gelişim ileri sürmektedir. İlkel toplum, köleci toplum, feodal toplum ve burjuva toplumu şeklinde oluşan bu süreç içinde, son tez durumunda olan burjuva toplumundaki burjuvazi karşısında antitez olarak proletarya çıkacak ve sosyalizm şeklinde yeni sentez oluşacaktır. Daha sonra sosyalist toplum, devletin ortadan kalkmış olacağı komünist topluma dönüşerek diyalektik özellik gösterecektir (Ateş, 1994: 89-90) .

Barışçı gelişmeyi gerçekleştirmek üzere; klasik hak ve özgürlükler, temsil sistemi (parlamento) ve siyasal partiler dahil, demokrasinin geleneksel biçiminden yararlanmayı amaçlayan sosyalist sistem, uygulamada, devlet üstünlüğü, egemenliği ve tek parti diktasına dönüşmüştür (Sencer, 1986: 27) .

Marx’ın gelişmiş kapitalist ülkeler için öngördüğü, önce İngiltere ve Almanya’da beklediği devrim, yarı kapitalist-yarı feodal bir ülke ve kapitalizmin en zayıf halkası olan Çarlık Rusya’ında patlak verdi. Bunun iki önemli nedeni vardı: Bir yandan dış sömürünün sağladığı gelirle ve içindeki yüksek üretim düzeyi, toplumdaki emekçi sınıflara önemli ödümler verilmesine olanak sağlıyordu. Öte yandan, işçilerin uzun bir savaşla elde ettikleri, sendikalaşma, grev, toplu sözleşme ve oy hakkı gibi olanaklar, sınıflar arası dengenin Marx’ın öngördüğü ölçüde bozulmasını önliyordu. Büyük patlama olmadı. Tabi buna eklenecek diğer önemli neden de; Birinci Dünya Savaşıydı (Kıslalı, 1993: 233-234) .

Birinci Dünya Savaşında, maddi ve manevi olarak zayıflamış olan Çarlık Ordusu, işçi sınıfının devrimi ile yıkıldı. Sovyetler Birliği, komünist partinin egemenliğini kurumsallaştırdı. Parti, devletteki yeni kurumların oluşmasında ve yapılarının değişiminde başlıca rolü oynadı. Sosyalist sistemin işleyişinden sonra, dayandığı ideoloji ile toplumsal sorunlar arasında, uyumsuzluklar yaşanmaya başlayarak, baştaki amaçlarından sapmalar görüldü. Reformlarla düzeltilmeye çalışılsa da başarılı sonuçlar alınamadı. 1991’de askeri darbe oldu. Halk, darbeci askeri tanklara el koydu, sokağa döküldü ve Sovyetler Birliği 31 Aralık 1991’de dağıldı. Bu parçalanma sonucunda, Sovyetlerden kopan devletler, komünist partilerini feshettiler. Genel oyla devlet başkanlarını seçtiler. 15 tane devlet doğdu. Bu devletler arasında Rusya, Sovyetlerin Çarlık döneminden beri mirasçısı olduğu için, uluslar arası gücünü korudu. Rusya bugün, parlamenter rejimle başkanlık rejimi arasında özellik arz eden, bir sistem oluşturmuştur. 1978 Sovyet Anayasasının hükümleri hala geçerliliğini korumaktadır (Ateş, 2007: 21-22) .

1.3. TÜRK DEMOKRASİ TARİHİ

Demokrasi, mücadeleler ve onların doğurduğu sorunların aşılması ile başarılı zemine oturmuştur. Dünya ülkelerinin verdiği bu zorlu sınavı Türk Demokrasisi de, vermekte ve demokratikleşme süreci uzun yıllardır yaşanmaktadır.

Hiçbir toplum tarihinden kopuk değildir. Devletler değişebilir; ancak ortak kültürler, gelenekler ve bir millet olma duygusu asla değişmez. Başarılı gelecek, geçmiş tecrübelerin birikimiyle oluşturulur. Bu düşünceden hareketle, Osmanlı İmparatorluğunun siyasi yapısına bakmak, Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratikleşme sürecine ışık tutacaktır.

1.3.1.Osmanlı Dönemi

Osmanlılar, Oğuzların Kayı boyundandır. Doğudan gelen ve Bizans'ı batıya iten Türkmen dalgasının bir parçasıdır (Ateş, 2007: 34) . 1299 tarihinde Söğüt ve Domaniç çevresinde kurulmuş, daha sonra Anadolu'daki beylikleri kendisine bağlayarak, Anadolu birliğini sağlamıştır. Sahip oldukları ordu sistemleri, yönetim şekilleri Osmanlıları, 16. ve 17. yy' da 3 kıtaya hükmeden bir İmparatorluk haline getirmiştir. Osmanlı'nın devlet yönetimi, askeri yapısı, maliyesi birbirine bağlı çalışan mekanizmalardı. 17.yy' dan itibaren duraklama dönemine giren Osmanlı, İmparatorluğunu dağılmaktan kurtaramamış ve yıkılmış; ancak duraklama döneminden itibaren, demokratikleşmeye önemli katkısı olan çalışmalar yapmıştır.

Osmanlı Devleti, bir hükümdarlık (monarşi) idi. Başta, iktidara 'miras yoluyla' geçmiş, bir hükümdar vardı. O zamanki egemenlik anlayışının bir sonucu olarak, bütün devlet yetkileri onda toplanmıştır. Divan-ı Hümayun (Sadrazam,Vezir-i Azam, Rumeli ve Anadolu Kazasker'leri, Defterdar, Şeyhülislam, Kaptan-ı Derya, Nişancı) denilen meclis, hükümdara danışmanlık yapmaktadır. Padişah'ın yetkilerinin dinsel, ahlaki, örfi sınırları vardır, ama uygulamada 'birkaç nadir örnek dışında' etkisiz kalmaktadır. Rejimin bu mutlak niteliği, İmparatorluğun son yüzyılında önce 'uygulama'da, sonra 'hukuksal' olarak değişikliğe uğramaya başlayacaktır. Böylece, 'mutlak' hükümdarlık, 'meşrutî' (anayasalı) hükümdarlığa dönüşecektir (Tanilli, 1985: 86-87) .

Osmanlıda bilinen en eski Türk devletlerinden kalma bir gelenekle 'mülk sultanın' dır; yani devletindir. Çünkü devlet ve sultan özdeştir. Öyle olunca, Osmanlı toplumunda devleti temsil edenler, egemen sınıftır. Bunlar, Enderun eğitimi görmüş 'saray-ulema- asker' üçlüsüdür. Üretimi, 'reaya' denen köylüler temsil eder. Ne var ki,

köylüleri, toprağın mülkiyetinden yoksun, toprak üzerinde ‘irsi ve daimi bir kiracı’ durumundadır. Devlet yönetimine katılmaz, yalnızca tabi olurlar. Toprağın işlenip, ürünün reayadan, devlete geçişi, ‘tımara sistemi’ aracılığıyla olmaktadır. Tımara sisteminde belirli bir bölgenin vergilerinin toplanması için padişah tarafından görevlendirilen kişi, ürünleri reayadan alır ve padişaha (Hazine-i Hümayun) aktarır. Aynı zamanda elde ettiği gelire göre, belirli sayıda askerin yetiştirilmesinden de sorumludur. Böylelikle, devletin tarımsal temeli ile asker politikası bir ahenk içindedir. Öyle ki, Osmanlı’nın çöküşü başladığında tımara bozulması, Osmanlı’nın ordusunun ve maliyesinin bozulmasını hızlandıracaktır (Tanilli, 1985: 87) .

1.3.1.1. Demokratikleşmenin İlk Adımı: Sened-i İttifak (7 Ekim 1808)

Osmanlı İmparatorluğunun çökme devrinde, Enderun halkı denilen saray mensupları, devlet idaresine fazla müdahale etmeye ve idarenin, kendi görüş ve fikirlerine ‘daha doğrusu kişisel çıkarlarına’ uygun şekilde yönetilmesinde müessir olmaya başlamışlardı. Üçüncü Selim padişah olunca (1789-1807) bu tutumla mücadeleye girişti. Fakat mücadelesi başarısız kaldı ve canına mal oldu. Yeni padişah, bütün ıslahat teşebbüslerini durdurmakla işe başladı. Fakat ıslahat taraftarı olan Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa, İstanbul’a gelip padişahı tahttan indirdi ve yerine İkinci Mahmut’u çıkardı (Karaibrahimoğlu, 1972: 7) .

1808’de Ayanlar ve İkinci Mahmut arasında görüşmeler yapıldı ve 7 maddeden oluşan yeni bir belge ortaya çıktı. Bu belgeyi, İngiltere’de Feodal Beylerle Kral arasında imzalanan ve Kralın karşısında, Beylere birtakım haklar tanıyan 1215 tarihli Magna Carta (Büyük Şart)’ya benzetenler vardır. 1215 ile 1808 yılları arasındaki zaman farkı ile birlikte her iki toplumdaki gelişmelerin tersliği bu benzerliği çürütmektedir. Öteki

Avrupa ülkelerinden farklı olarak, İngiltere’de, başlarda, ülkeye yerleşebilmek için Krallar, feodalitenin gelişmesine çalışmışlardır. Osmanlı toplumunda ise gelişim, tersine, feodalite merkeziyetçiliğin kuvvetlenmesi için çalışmıştır (Tanilli, 1985: 88-89).

Görüldüğü gibi belgede demokratik adımlar ve insan hakları yönünden olumlu bir yaklaşım mevcut değildir. Parlamento, seçimler, halkın egemenlikte pay sahibi olması, siyasi, ekonomik ve toplumsal özgürlükler Türk toplumundan çok uzaktadır. Yine senedin altındaki imzalarda Padişah’ın imzasının olmadığı görülecektir. Saray adamları padişahı, bunun geleneksel padişah yetkilerine aykırı olduğu gerekçesiyle ikna etmişler ve Sultan’ın imzalamasını engellemişlerdir. Böylece Türk siyasi yaşamında demokrasinin kurulması ve geliştirilmesi açısından çok büyük bir şans kaçırılmıştır. Eğer verilen sözleri garanti edecek bir parlamento kurulabilseydi; Türkiye’de demokrasi 100 yıl önce başlamış olacaktı (Baysan, 1997: 51) .

1.3.1.2. Gülhane Hatt-ı Hümayunu: Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839)

Sultan İkinci Mahmut, hükümdarlığı boyunca büyük reformlar gerçekleştirdi. Sultan Mahmut’un bağlandığı reform siyaseti Osmanlı İmparatorluğu ile Batı arasında göze çarpan ayrılıkları giderme amacına yönelmişti. Bu amaçla, reformların önünde engel teşkil eden yeniçerileri kaldırmaktan ve din ulemasının başını eğdirmekten kaçınmadı. Orduda başlayan ilk reformlar az çok kök salınca, bunları başka alanlarda reformlarla güçlendirmek üzere teşebbüslere girişildi. 1839 yılında Sultan İkinci Mahmut mevcut Osmanlı kurumlarının yanı sıra Batılı örnekte askeri, idari ve adli üç meclis kurdu. Böylece, bir taraftan reformları ordunun dışındaki alanlara yaymak fikri, diğer taraftan Batılı devletlerin, İmparatorluğun Hıristiyan ahalisine eşitlik ve teminat

verilmesi yolundaki ısrarları siyasi reforma zemin hazırladı. Bu reform 1839 yılında Tanzimat hareketi olarak meydana çıktı (Karpat, 2008: 104-105) .

Abdülmecit'in tahta çıkışından 5 ay sonra, 3 Kasım 1839'da Hariciye Nazırı olan Mustafa Reşit Paşa tarafından, Gülhane Parkı' nda okunan Hatt-ı Hümayun'la, Tanzimat dönemi başlamış oldu.

Doğu dünyasında, milletlerin, iptidai devlet düzenine boyun bktkleri, Batılıların ise anayasa aramaya koyuldukları bu devirde, Osmanlı idaresince yazılıp ilan edilen Tanzimat Fermanı mükemmel değil; fakat demokrasi yolunda kıpırdanışlara, teşkilatlanmalara imkan hazırladığı için önemlidir (Karaibrahimoğlu, 1972: 10) .

Tanzimat'ın Türk Siyasi tarihinde köklü reformların başlangıç dönemi olduğunu kabul etmek lazımdır. Bunun dışında, egemenlik glerinde yasama ve yürütmede hafif olumlu kıpırdanmalar görülse de, yargı gücünün satha çıkmaya başladığı, her kuvvetin üstünde bir yasa bulunduğu ve bu gücün Müslüman olan, olmayan bütün uyruklar için eşit Şekilde uygulanması gerektiği fikrinin yayılmaya başladığı dikkati çeker. O tarihe kadar Osmanlı ülkesinde padişah kuvvetinden daha üstün bir kuvvetin varlığı kimsenin aklına gelmemişti. Oysa Şimdi Padişah bu Fermanla bizzat kendisi, kendinden daha üstün bir kuvvetin bulunduğunu kabul ediyor ve bazı haklarından vazgeçiyordu (Baysan, 1997: 53) . İnsan hakları bakımından da; İnsan Hakları Beyannamesindeki prensiplere de uygun nitelik taşımaktadır (Karaibrahimoğlu, 1972: 10) .

Tanzimat Fermanı önemli gelişmelere kapı açsa da, yine çıkar grupları (yeniçeri ocağı, ulema sınıfı, devlet adamları) tarafından uygulamada başarıya ulaşması engellenmiştir.

1.3.1.3. Anayasal Bir Belge: Islahat Fermanı (1856)

Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki din ve mezhep farkı, Devlet için daima problem olmuştur. Nitekim 1853 Osmanlı-Rus harbini (Kırım Savaşı) müteakip Rusların, Ortodoksların hamisi durumuna geçmesi milletlerarası bir konu halini almış; Osmanlıya savaşta yardım eden diğer büyük devletler, İmparatorluk bünyesindeki Ortodoksların korunması ve Rusya'ya hamilik imkanı bırakılmaması hususunda Osmanlı İmparatorluğuna baskı yapmaya başlamışlardır. Bu baskı neticesinde Abdülmecid, 18 Şubat 1856' da Islahat Fermanı' nı ilan etmiştir.

Bu iki fermanla (Tanzimat ve Islahat) birlikte Osmanlı İmparatorluğunda yeni bir siyasal görüş belirmeye başladı: İmparatorluk toprakları üzerinde yaşayan herkese tek yurttaşlık sıfatı altında, fakat İmparatorluğun İslami geleneklerine hanel gelmeksizin eşit hak ve vazifeler tanımak. Bu fikir, azınlıkları İmparatorluğa bağlamak ve onların bağımsızlık emellerini yatıştırmak gayesini gerçekleştirebilirdi (Karpaz, 2008: 106) .

1.3.1.4. Birinci Meşrutiyet Dönemi

Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Agah Efendi, Mithat Paşa gibi aydınlar bu dönemde reformist fikirlerin savunucusu olmuşlardır. Böylece kamuoyu yaratan bir aydınlar grubu oluşmuştur. Genç Osmanlılar (Jön Türkler) adını alan bir hareket başladı. Bu grup, anayasalı, özgürlükçü ve temsili bir sistemi savunmaktadırlar. Genç Osmanlılar (Jön Türkler) 1865 yılında, İstanbul'da gizlice 'İttifakı Hakimiyet' adlı cemiyeti kurdular. Başarısız bir darbe yaptılar. Kaçanlar yurt dışında 'Genç Osmanlılar Cemiyetini' kurdular. Böylece cemiyet meşrutiyetçi akımı ve savaşı başlattı. Mithat Paşa etrafında birleşerek reform önerilerine direnen Abdülaziz'i tahttan indirip, yerine Beşinci Murat'ı getirdiler; Beşinci Murat'ın rahatsızlığından dolayı hazırlanan

taslağı imzalama sözünü aldıkları, İkinci Abdülhamit'i tahtta çıkardılar (Ateş, 2007: 42).

İkinci Abdülhamit, 31 Ağustos 1878'de 31 yaşında sultan oldu. O'nun izni ile Anayasa tasarısını hazırlayacak bir komisyon kuruldu. Komisyon 28 kişiden oluşuyordu. Bunların 16'sı büyük devlet memuru, 10 kişi din bilgini, ve 2'si generaldi. Uzun görüşmelerden sonra komisyonun önerdiği, Müslüman olan ve olmayanlar tarafından seçilen, 120 üyelik Mebusan Meclisi (Heyet-i Mebusan) ile Ayan Meclisi (Heyet-i Ayan)'den oluşan iki meclisli, Meclis-i Umumi önerisi kabul edildi (Baysan, 1997: 57) .

Anayasa çalışmalarında tartışmalar yaşandı. Ancak bunların en ciddişi, çalışmaların son aşamasında 113. Madde konusunda çıktı. Bu madde padişaha bazı ayaklanma durumlarında, ayaklanmaların olduğu yörelerde olağanüstü durum ilan etme yetkisi verdiği gibi, polisce sakıncalı görülen kişilerin yurtdışına sürülmesi konusunda da karar alma hakkını vermekteydi. Mithat Paşa ve anayasa yanlısı kişiler buna itiraz ettiler. Abdülhamit ise bu madde olmadan anayasayı imzalamayacağını açıkça söyledi. Bu arada Batılı ülkelerin dışişleri bakanları ya da üst düzeydeki diplomatları İstanbul'a gelmişlerdi. Tersane konferansı birkaç güne kadar açılacaktı. Mithat Paşa zamana karşı yürütülen bu yarışta kaybetmemek için 113. maddeyi padişahın istediği gibi kabul etti ve 23 Aralık 1876 sabahı anayasa imzalanarak ilan edildi (Çavdar, 2008: 46) .

Genç Osmanlıların yurt içinde ve dışında geçen mücadeleleri başarı ile sonuçlandı. Osmanlı tarihinde ilk defa halkın içinden gelen bir siyasi örgütün baskısı ile demokratik yaşamın en büyük adımlarından biri atıldı. Mutlakiyet dönemi yerini Meşruti Monarşiye bıraktı (Baysan, 1997: 56) .

Yönetimde; padişah, meclis ve anayasa bir aradadır. Padişahın hakları, meclisin üstünde olduğundan meşruti monarşi söz konusudur. Yine bunun yanında, Halifelğin padişahta olması, dinin İslam olması ve yargılamada din kurallarının geçerli olmasından dolayı, teokratik düzen devam etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu' nun ilk anayasası olan ve mutlak hükümet bünyesinden, parlamentocu hükümet sistemine geçişin hukuksal kaynağını teşkil eden, Kanun-i Esasi, 12 bölümde 119 maddeden ibarettir (Karaibrahimoğlu, 1972: 21) .

Türk toplumuna ilk defa girmiş olan anayasayı, Öztekin şu şekilde ifade etmektedir:

Anayasa; bir devletin şeklini, işleyişini, yapısını, yasama, yürütme, yargı güçlerinin nasıl kullanılabileceğini, devletin vatandaşlara, vatandaşın devlete karşı olan hak ve ödevlerini belirleyen temel yazılı ya da yazısız hukuk kurallarıdır. Anayasa aynı zamanda siyasi iktidarın hareket alanlarını da belirleyen temel yasadır (Öztekin, 1993: 49) . Bu tanım gereğince, Kanun-i Esasi'yi; yasama, yürütme, yargı, kişi hak ve özgürlükleri çerçevesinde incelemek daha uygun olacaktır.

Kanun-i Esasi'de yasama görevi; Meclis-i Umumi'dedir. Meclis-i Umumi, Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan' dan oluşmaktadır. Meclis-i Ayan'ın üyeleri, padişah tarafından ömür boyunca atanmıştır. Meclis-i Mebusan' ın üyelerini ise, halk 4 yıllığına seçmiştir. İlk defa halk, seçme-seçilme hakkını elde ederek dolaylı da olsa yönetime katılma imkanı elde etti. Seçim sistemi olarak çift dereceli seçim sistemi uygulanmıştır.

Kanun-i Esasi'de yürütme görevini; Padişah ve Heyet-i Vükala kullanmaktadır. Heyeti Vükala, padişaha karşı sorumludur. Yürütme içinde gözükse de padişahın

yetkileri, yargı ve yasamanın üstündedir. Bu dönemde padişahın görevlerine bakılırsa; hükümeti atamak ve görevden almak, komutanları atamak, savaşa ve barışa karar vermek, kişileri sürgüne göndermek, kanunların yapılmasını sağlamak, veto etmek, meclisi açmak ve kapamak gibidir. 1876 sistemi, bir padişaha geniş yetkiler vermiş ve onun iktidarını saptamak, düzenlemek, kurumlaştırmak amacını gütmüştür. Fakat bu yetkileri azaltmamıştır. Bu sistemde son söz, padişahındır (Tunaya, 2001: 11) . Kanunların padişah iznine tabi kılınması, bu anayasanın en büyük eksikliği idi. Ama bu eksikliğe rağmen tarih büyük bir gelişmeye şahitlik ediyordu. 600 yıldır Mutlak Monarşi ile yönetilen imparatorluk ilk defa Meşrutî Monarşiyi kabul etti ve böylece padişah yetkilerini bir meclisle paylaşmaya başladı.

Kanun-i Esasi'de yargı görevini; bağımsız mahkemeler yapmakta idi. Anayasaya da girmiş olan yargı bağımsızlığı ilkesi 1908 değişiklikleri ile getirilmiştir.

Kanun-i Esasi'de kişi hakları, 1876 Anayasa'sının, 'Tebaa-i Devlet-i Osmaniye'nin Hukuk-ı Umumiyesi' bölümünde sıralanmıştır. 19 maddelik bölümde sırasıyla vatandaşlık, kişi, din ve vicdan, basın, ticaret, sanat, ticari şirket kurma, dilekçe, öğretim ve öğrenim, mülkiyet, konut dokunulmazlığı, yargılanma hakları ve hürriyetleri düzenlenmiştir. Müsadere, angarya, işkence ve her türüyle eziyet yasakları konulmuştur. Ayrıca Osmanlı tebaasına devlet hizmetinde, memuriyete girişte, vergide eşitlik ve kanunilik tanınmıştır (Tunaya, 2001: 13) .

Özellikle belirtmek gerekir ki, Kanun-i Esasi, üç hürriyeti açıkça yasaklamıştır: fikir (düşünce) hürriyeti, toplantı hürriyeti ve dernek kurma hakkı (Tunaya, 2001: 13) .

Osmanlının üç kıtaya yayılmış bir imparatorluk olduğu göz önünde bulundurulursa demokratikleşme dünyada en önemli sınavını yaşamıştı. Çünkü Osmanlı

din, dil, ırk, mezhep çeşitliliği olan bir imparatorluktu. Demokratikleşmenin uygulandığı ülkeler daha çok ulus milletlerde olmuştu; ama şimdi çok kültürlü ve varlıklı bir devlette oluyordu. İstenilen sonuçlar alınamamış olabilirdi; ancak demokratikleşme süreci için önemli bir basamaktı.

Tarihe 1.Meşrutiyet adıyla geçen bu dönemin, en önemli kazanımı, bir anayasa getirmesi idi. 14 Şubat 1878’de, padişahın emri ile Meclis süresiz dağıtıldı ve demokratikleşme askıya alındı.

1.3.1.5. İkinci Meşrutiyet Dönemi

İkinci Meşrutiyet, Genç Osmanlıların (Jön Türkler) baskısıyla İkinci Abdülhamit tarafından 23 Temmuz 1908 yılında başlatılıp Padişah Vahdettin’in 21 Aralık 1918 tarihinde meclisi dağıtmasına kadar ki geçen süreyi kapsar.

İkinci Meşrutiyetin ayrıntılarına girmeden ittihat ve terakki hakkında bilgi vermek gerekir:

İkinci Abdülhamit’in, 1878 tarihinde Kanuni Esasi’yi askıya almasıyla 30 yıllık mutlak monarşiye geri dönüldü. Birinci Meşrutiyet dönemine göre asker sivil-aydın-orta-kesim halk yelpazesinde daha geniş kamuoyu oluşturdular. Ateş’in de belirttiği gibi; basın yoluyla propagandalar yapıyorlar, darbe girişimlerinde bulunuyorlar; tutarlı ve belirgin bir görüşleri yoktur. Ancak ‘tüm Osmanlıların kardeşliği’ fikrinde birleşerek İslamcılar, laikçiler, Batıcılar yan yana gelerek, mutlakiyete karşı çıkıp, anayasanın yeniden yürürlüğe konmasını istiyorlardı (Ateş, 2007: 45) . Reval görüşmeleri (1908) İngiltere kralı ve Rus Çarının yaptığı görüşmeler Osmanlıyı paylaşma olarak yorumlandı. İttihat ve Terakki önderleri, Makedonya’da isyan çıkardılar. İsyanın

genişlemesini istemeyen İkinci Abdülhamit, 23 Temmuz 1908’de Meşrutiyeti, ikinci defa ilan etti.

Meclis-i Mebusan açıldı ve Kanun-i Esasi bazı değişikliklerle yürürlüğe girdi. Kuvvetler arası ilişkiler alanında yapılan değişiklikle, padişahçı rejim, parlamenter rejime dönüştürülmüştür. İkinci Abdülhamit’in 1878’de Meclis’i kapatmasını unutmayanların tepkisi yeni rejime özelliğini vermiştir. Fakat, parlamentarizmin en önemli yanı olan yasama-yürütme organları arasında kurulacak yetki dengesi 1909’da yasama lehine bozulmuştur. Şu anlamda ki, Meclis-i Mebusan’ ın kabineyi düşürmesi kolaylaştırılmış, kabinenin Meclis’i feshetmesi zorlaştırılmıştır. Ve de, kabinenin padişaha karşı değil, Meclis’e karşı sorumluluğu mekanizması kurulmuştur. Padişah’ın 1876’daki ‘sonsuz’ sayılabilecek yetkileri sınırlanmış ve azaltılmıştır. Bu alandaki en büyük değişiklikler bunlardır (Tunaya, 2001: 21) .

1.3.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

1920 dönemi yeni bir rejimin başlangıcıdır. Bu dönemin oluşumu şüphesiz ki; 1.Dünya savaşından sonra girilen, Ulusal Kurtuluş Savaşına dayanır.

1.3.2.1. Atatürk Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti Demokrasi Tarihi, Kurtuluş Savaşı’yla, Kurtuluş Savaş’ı ise 19 Mayıs 1919’da Mustafa Kemal Atatürk’ün, 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun’a çıkmasıyla başlamıştır.

Milli bilinç, birlik ve bağımsızlık aşama aşama uygulanırken, Saltanat yanlıları ve Mustafa Kemal birlikte hareket etmişler. Mustafa Kemal, Samsun’la başlayan demokrasi yolculuğunda Anadolu’yu merkez kabul edip, kongreler, genelgeler, bildirimler

yayınlamıştır. Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti'ne karşı halkı yanına çekmeye çalışmış, mücadelede izlenecek yolu göstermiştir. Çalışmalar sonuç vermiş ve son Osmanlı Meclisi 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanmıştır. Meclis'te, Misak-ı Milli'nin 28 Ocak 1920'de kabul edilmesiyle 3 Kasım 1918'de fiilen işgal edilmiş olan İstanbul, itilaf devletlerince 16 Mart 1920'de resmen işgal edilmiştir. 18 Mart'ta ise Meclis tamamen kapatılarak birçok milletvekili Malta'ya sürülmüştür. Bu durum sonucu cemiyet, Mustafa Kemal önderliğinde yurt yönetimini bizzat eline almıştır. Mustafa Kemal işgalin tüm yurda duyurulmasını sağlayarak 19 Mart 1920'de bütün illerden seçilen 5 milletvekilinin ve İstanbul'da tutuklanmayan milletvekillerinin Ankara'ya gelerek yeni açılacak olan meclise katılmalarını istemiştir.

1.3.2.1.1. Birinci Meclisin Açılması

İstanbul'un işgalinden sonra, Mustafa Kemal, 17 Mart günü komutanlara ve valiliklere yolladığı telgraflarda, 15 gün içinde Ankara'da 'Kurucu Meclis'in toplanmasını istedi. Kurucu Meclis'e 25 yaşını doldurmuş 'medeni cesaret, fikri yetenek sahibi, dini ve milli' değerlere inanmış insanların seçilmesini istiyordu. Meclis'in çok acele toplanması gerekli olduğu için de, seçim yapılmayarak, seçimlerin idare ve belediye meclislerinde toplanmış olan milli oya dayandırılması yolunu öneriyordu. Bunun için gereken işlemlerin yapılmasını ve seçilecek milletvekillerinin en kısa sürede Ankara'ya gönderilmelerini istedi. TBMM, 23 Nisan 1920'de açıldı ve dünyaya ilan edildi. TBMM'nin açılması ile birlikte, ulusal egemenlik fikrinin meşruluğu tartışılmaz bir biçimde ortaya konuyordu. 'Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur.' hükmü, yeni Türk Devleti'nin egemenlik kaynağını, halktan alan insan hakları esasına dayandırıyordu. Bundan sonra, Saltanatın kaldırılmasına (1 Kasım 1922) kadar, İstanbul Hükümeti ve Ankara Hükümeti olarak ikili dönem yaşanacaktır. Meclis'in biçimsel

görünümü Padişah-Halife'ye bağlılık biçiminde idi. Fakat Meclis'in ve Ankara Hükümetinin aldığı kararlar ve uygulamalar bunun aksini gösteriyordu. Meclis İstanbul Hükümeti'nin otoritesini tanımıyor ve 'Türk' devletinin tek meşru otoritesi olarak TBMM' yi kabul ediyordu (Aybars, 2005: 188-196) .

Meclis normal bir parlamenter sistemin ötesinde yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kapsayan bir meclis olduğu için meclis hükümeti şeklini benimsedi. Kuvvetler birliği sistemi içinde, seçimle kurulu tek organ olan yasama meclisi, yürütme ve yargı gücüne de sahip olup, onları kendi idari faaliyeti içinde bir çeşit 'idari organ' durumuna getirmiştir (Aybars, 2005: 191) .

1.3.2.1.2. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası)

1921 Anayasası, Mustafa Kemal'in 19 Mart 1920'de yayınladığı ilk tamimden, 1924 Anayasasına kadar geçen sürede çıkarılan yirmi kadar yasa ve kararnameleri içeren anayasa hükmü niteliğinde bir kanundur (Öztekin, 1993: 57) .

Teşkilat-ı Esasiye, yeni Türk Devletine doğru yol alınırken yeni meclisin, savaş ortamında hazırladığı hukuki ve siyasi belgesi niteliğindeki Çerçeve Anayasasıdır. Temel Hak ve Hürriyetlere yer vermemiştir. 'Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir', ilkesine dayanan bu anayasa, yeni devletin egemenlik kaynağını da ortaya koydu. 'Yürütme gücü ve yasama yetkisi ulusun tek ve gerçek temsilcisi olan TBMM'de belirir ve toplanır' hükmü ile egemenliğin kaynağının ulus olduğu kesinlikle belirtildi. Bu anayasa, savaş ortamının olağanüstü şartları içinde kabul edilmiş olduğu için yasama ve yürütme yetkilerinin TBMM'de toplanmasını öngörmüştür. Hatta, olağanüstü yetkilere sahip İstiklal Mahkemelerini, Meclis içinden kurarken, 'ulusal egemenliğin tekliği'

ilkesinden hareketle yargı yetkisinin de TBMM'ye ait olduğunu benimsemiştir (Aybars, 2005: 261) .

Yeni Meclis, yeni anayasa gibi önemli devlet temelleri atılırken, içte ve dışta çatışmalar ve bu çatışmalar için, önlem nitelikli çalışmalar çok hızlı şekilde sürmekteydi.

Lozan Konferansına İstanbul Hükümeti ile TBMM Hükümetinin birlikte çağrılması sonucunda TBMM olağanüstü toplanarak 20 Ocak 1921'deki 'Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir' maddesiyle saltanatın çeliştiğini belirterek Halifelik ve Saltanatı birbirinden ayırmış ve 1 Kasım 1922'de Saltanatı kaldırmıştır.

Saltanatın kaldırılması Birinci Meclis döneminin ve yeni oluşacak devletin ilk siyasal inkılâbıdır. Böylece 623 yıllık Osmanlı İmparatorluğu sona erdi. Ulusal egemenliğin önündeki engel kalkarak Cumhuriyetin ilanına ortam hazırlanmıştır. Saltanatın kaldırılması sonucu devlet başkanlığı ve rejim sorunu baş göstermiştir. Mustafa Kemal ve İsmet İnönü'nün 28 Ekim akşamı birlikte çalıştıkları yasa tasarısını, Meclis açılınca, Anayasa Komisyonu'na sunmuşlardır (Çavdar, 2008: 281) .

'Sunduğumuz teklif, TBMM Hükümetinin uluslararası alanda sahip olduğu adın belirlenmesidir. Çünkü uluslararası alanda belli olan adlardan birinin alınması gereklidir. Egemenliği kayıtsız ve şartsız ulusa veren, ulusu kendi kendine yönettiren hükümet şeklinin adı Cumhuriyet'tir.' Böylece Cumhuriyet ilan edilmiş, Cumhurbaşkanlığı'na Mustafa Kemal getirilmiş ve İnönü başbakanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur (Çavdar, 2008: 281) .

Tanzimat'tan önce başlayan ve Tanzimat'la doruğa ulaşan, demokrasi düşüncesi, Cumhuriyetin ilanı ile, somut bir başarıya ulaşmıştır. Bundan sonra, kesintileri olsa da; demokrasinin ilkelerinin uygulanması için, önemli çalışmaların olduğu görülmektedir.

1.3.2.2. Milli Şef Döneminde İç ve Dış Politika (1938- 1946)

Atatürk'ün ölümü üzerine, 11 Kasım 1938'de toplanan TBMM, İsmet İnönü'yü Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Cumhurbaşkanı seçmiştir (Büyük İslam Tarihi, Cilt 2: 288) .

1939-1945 yılları arasında, Türkiye'nin iç ve dış siyasetini, Avrupa'daki gelişmeler şekillendirmiştir. Derengil' in ifadesi ile 1939-1945 yılları Türkiye'nin, 'kuruluşundan bu güne kadar gerçekten yok olma tehlikesi atlattığı tek dönemdir.' Birinci Dünya Savaşında, İmparatorluğunu kaybeden Türk Milleti, 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşında, zorlu bir mücadeleden sonra, Lozan Antlaşması (1923) ile dünyaya varlığını kabul ettirdiği devletini, kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldı (Seydi, 2010: 257) .

İkinci Dünya Savaşı, Türkiye'nin karşısına, kolay kolay yenilmesi mümkün olmayan bir sürü ekonomik, toplumsal ve siyasal problemler çıkarmış ve tek parti rejimiyle birlikte Milli Şef'in nüfuz ve otoritesini, artık bir daha onarılamayacak bir surette sarsmıştı. Zira Türk milleti, memleketimizin fiilen katılmadığı savaş yıllarını yokluk, pahalılık, ihtikar ve suiistimal gibi sebeplerle ve genel olarak da otoriter bir idarenin her yönüyle bozuk olması yüzünden büyük bir sıkıntı ve ıstırap içinde geçirdi. Hayat şartlarının, savaşa fiilen iştirak etmiş olan memleketlerde dahi görülmeyen bir derecede ağırlaşarak hayatın günden güne pahalılaşması halk arasında hükümete karşı gittikçe artan bir memnuniyetsizlik doğurmuştu. Ekonomik ve sınai teşkilatlanması

oldukça ilkel bir seviyede bulunan bir memlekette ihtikar ve suiistimallerin ölçüsüz denebilecek seviyeye varması milletin şikayet ve ıstıraplarını artırıyordu (Ünal, 1994: 110) .

Seferberliğin ekonomiye getirdiği yükün halka ağır bir bedel olarak yansması kaçınılmaz olmuştu. Her şeyden önce tarımdaki faal nüfusun önemli bir kısmı silah altındaydı. 'Üretici' kesim birden 'ana tüketici' haline geldi. Dolayısıyla tarımsal üretim artmazken talepte bir daralma gözlenmiyordu. Üstelik Avrupa ve Akdeniz'in savaş alanı haline gelmesi, ithal malların ülkeye girişini zorlaştırdı ve birçok mal karaborsaya düştü. Zenginler mal stokluyor, malları yerine tekrar koyamayacağını bilen tüccarlar da fahiş fiyattan satış yapıyorlardı (Seydi, 2010: 260) .

Hükümet savaş döneminde önlem mahiyetli, birçok kanun çıkardı. Ancak bu kanunlar, uygulamalardaki bozukluklardan dolayı toplumun farklı kesimlerini mağdur etti ve hükümet aleyhine tavır almaya sevk etti.

Dünyadaki devlet düzeni anlayışının demokratik sisteme yönelmesi ve bu düzeni temel alan Birleşmiş Milletler Antlaşması, San Fransisko' da imzalandı. Türkiye'nin devlet düzenininin bu gidişe yönelmesi gereği (Goloğlu, 1982: 27) çok partili hayata geçmek gerekliydi. Böylece, Türkiye, içte ve dışta yaşadığı sıkıntıların kısıncınca, 1945'te çok partili hayata geçti.

1.3.2.3. Çok Partili Döneme Geçiş (1945-1950)

Gerçekten, Türkiye, Birleşmiş Milletlere üye olur olamaz ülkede tek partili idare sona erdi ve iktidar partisinin karşısında muhalefet partileri kurulmaya başladı. Bu dönemde ilk kurulan parti, Milli Kalkınma Partisi' dir. 18 Temmuz 1945'te kurulan partinin merkezi İstanbul'da ve başkanı Nuri Demirağ' dır (Burçak, 1979: 49). Ancak

çok partili hayatın en çok ses getiren, muhalefet partisi olan Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da Ankara'da resmen kuruldu.

DP döneminin iktidar-ana muhalefet partisi ilişkilerine bakıldığında, ilişkilerin ilk baştan beri gergin olduğu anlaşılmaktadır. CHP 27 yıllık iktidar döneminden, DP ise 4 yıllık şiddetli muhalefetten sonra yeni durumlarına alışmakta zorluk çekmişlerdir. DP yöneticileri kendilerini Milli İrade ile özdeşleştirerek, ülkenin en büyük ve rakipsiz temsilcisi ve ülkeyi değiştirme göreviyle yükümlü olarak görüyor; tıpkı kendinden önceki CHP yönetimi gibi muhalefetten küçük ortak gibi hareket etmesini bekliyordu. Aynı şekilde, CHP de 1946'dan beri gelinen noktada ülkede yaygın desteğe sahip olmadığına inanıyordu (Göktepe, 2010: 367) .

DP yöneticileri CHP'de İsmet İnönü'nün ordu içindeki prestijinden baştan beri rahatsızlık duymuşlardır. Ve CHP'nin elindeki devlet güçlerini (yani orduyu) kullanarak, yeniden iktidara gelmeyi planladıklarını düşünmeye başlamışlardır. Bir albayın Menderes'i ziyaret ederek 8-9 Haziran 1957' de kendisine karşı bir darbe yapılacağını bildirmesi üzerine, durum daha da gerginleşmiştir. Bunun üzerine, DP yöneticileri ile görüşen Menderes, sonunda, 6 Haziran 1957' de Türk Ordusunda şimdiye kadar görülmemiş bir çapta ve sadece yüksek kademede olmak üzere, büyük değişiklikler yapmıştır. Genelkurmay Başkanı, Genelkurmay ikinci Başkanı, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Ordu Komutanları değiştirilmiş; generallerin bir kısmı emekliye sevk edilmiş, bir kısmı da merkeze alınmıştır. Ayrıca yaklaşık 15 general ile 150 Albay da 2,3 ay içinde peyderpey emekliye sevk edilmiş. DP'nin darbeden çekinmesi ve ordunun yüksek komutanlarından bu konuda kuşkulanması nedeniyle yapılan bu girişimler sonucunda Menderes, ordu üzerinde otoritesini kurmayı başarmıştır. Bununla beraber, DP yönetiminin ordu ile olan ilişkileri hiçbir zaman ciddi

ve memleket koşullarına göre olmamış, asker kökenli politikacıların ordunun yönetimi ve sorunları ile ilgili uyarıları, DP yöneticilerince gereği gibi değerlendirilmemiştir. 16 Ocak 1958'de, dokuz subayın tutuklandığı resmen açıklanmıştır. Tüm bu gelişmeler, ordunun içten içe tepkisine neden olmuştur. DP iktidarına karşı ordu içindeki DP aleyhtarı faaliyetler yoğunlaşmış ve ordu içinde örgütlenmeler başlamıştır (Öztürk, 2006: 68-69) .

1.3.2.4. Darbeler Dönemi

1.3.2.4.1. 27 Mayıs 1960 Darbesi (1950-1960)

Milli Birlik Komitesi adı altında toplanan Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup bir grup rütbeli asker, hiyerarşik kuralların dışında (Tutar, 2006: 35) 2771 sayılı Ordu Dahili Hizmet Kanununun 34. maddesi hukuki dayanak yapılarak, 27 Mayıs 1960'da yönetime el koymuştur (Öztürk, 2006: 74) . Genç subaylar yönetime el koymuştu ama, başlarında bir liderleri yoktu. Cemal Gürsel, İzmir'den çağrıldı ve onun başkanlığında 38 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi (MBK) oluşturuldu. Gürsel'in başkanlığında partiler üstü bir hükümet kuruldu (Ertuğrul, 2009: 101). Yeni yönetim, 10 yıllık Demokratik Parti iktidarına son verdi, TBMM'yi kapattı, iktidarda olan Demokrat Parti'nin genel başkanı ve başbakan başta olmak üzere milletvekilleri tutuklanarak Yassıada' ya götürüldü; Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan yargılanarak idam edildi. Diğer DP'liler de çeşitli cezalara çarptırıldı (Tutar, 2006: 35) .

Prof. Dr. Sıddık Sami Onar başkanlığında oluşturulan bir komisyon, 12 Haziran 1960' ta geçici anayasa hazırladı. Yeni anayasa hazırlanıp, genel seçimler yapıldıktan sonra kurulacak meclis, yönetimi alana kadar, yasama ve yürütme yetkisi Milli Birlik

Komitesi(MBK) tarafından kullanılacaktı. Yürütme, Cemal Gürsel'in kuracağı ve Milli Birlik Komitesince (MBK) onaylanacak ve Bakanlar Kurulu'nca yürütülecekti. Geçici anayasa ile DP'lileri yargılamak için Yüksek Adalet Divanı, sanıkların sorumluluklarını araştırmak ve haklarında soruşturma açılmasına gerek olup olmadığına karar vermek için de Yüksek Soruşturma Kurulu kuruldu. 29 Eylül 1960' ta yasal süresi içinde kongresini toplanmadığı gerekçesiyle, DP kapatıldı. 14 Ekim 1960' ta Yassıada duruşmaları başladı (Ertuğrul, 2009: 101-102) .

1961 Anayasası iki meclis getirmişti; 450 üyeli Millet Meclisi ve 150 üyeli Cumhuriyet Senatosu. Millet Meclisi seçimi, basit çoğunluktan nispi temsile göre, Senato ise çoğunluk sistemiyle oluşacaktı. Darbeden 17 ay sonra, 15 Ekim 1961 günü seçimlerin yapılmasına karar verildi. CHP'nin dışında üç parti daha seçime giriyordu. Bunlardan biri Cumhuriyetçi Köylü Milli Partisi (CKMP)' ydi. Cumhuriyet Köylü Milli Partisi (CKMP), 1948'de DP'den ayrılanlar tarafından kurulmuş Millet Partisi'nin devamı niteliğindediydi. Diğer ikinci parti de Yeni Türkiye Partisi, üçüncüsü de Adalet Partisi' ydi (Tutar, 2006: 39-40) . 15 Ekim 1961'de yapılan seçimler Milli Birlik Komitesinin arzu ettiği şekilde sonuçlanmamış; seçimin CHP lehine sonuçlanması için yapılan telkinler başarılı olmamıştır. CHP, tek başına iktidar olabilecek çoğunluğa ulaşamamıştır (Öztürk, 2006: 79) .

7 Aralık 1960' ta Kurucu Meclis Yasası kabul edildi. MBK ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan ikili bir yapı öngörüldü. 258 üyeli Temsilciler Meclisi; siyasal parti üyeleri, 67 ilin temsilcileri, barolar, basın, ticaret odaları, sendikalar, üniversiteler, gençlik kuruluşları gibi çeşitli organların temsilcilerinden oluşacaktı (Ertuğrul, 2009: 103) .

Kurucu Meclis'in hazırladığı yeni anayasa, 27 Mayıs'ın yıldönümünde kabul edildi. Yapılan halk oylaması sonucu 1961 Anayasası, %39,6 hayır oyuna karşılık %60,4 evet ile kabul edildi (Ertuğrul, 2009: 103) .

Yeni Anayasanın kabulünden ve anayasada öngörülen organların çalışmaya başlamasından sonra, MBK; görevinin sona erdiğini kabul ederek, Kurucu Meclis ile birlikte kendi varlığına da son vermiştir (Öztürk, 2006: 75) .

61 Anayasasının ülkemize getirdiği yenilikler olmuştur. 61 Anayasası, büyük bir özgürlük ortamı getirmişti; toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, hak arama hürriyeti, din ve vicdan özgürlüğü, toplu sözleşme ve grev hakkı, özerk üniversite, özerk TRT, sosyal devlet ilkesi gibi. (Tutar, 2006: 78) Millet Meclisi'nden başka, bir de Cumhuriyet Senatosu kuruldu. Senatör olabilmek için 40 yaşını bitirmiş ve üniversite mezunu olabilmek şarttı. Senato 1982 Anayasası ile kaldırıldı (Ertuğrul, 2009: 104) .

Ülkemizde özellikle çok partili siyasal döneme geçildikten sonra özlenen bir tavır ve arzu ile yönetime getirilen ve on yıla yakın iktidarda kalan Demokratik Parti Çoğunluk Hükümetini, gelişmemiş ve siyasal kültürü taze olan ülkenin, iç dinamikleri kaldıramamış ve darbe ile sonuçlanmıştır. Bu, gelişmekte olan Türk siyasal hareketinin sonu değil; ama politikacının gıcunmasına ve vesayet altına girmesine sebep olan bir yaptırımlar zinciri oluşmuştur (Tutar, 2006: 9) .

1.3.2.4.2. Mini Darbe Talat Olayı

22 Şubat 1962' de Harp Okulu Komutanı Albay Talat Aydemir ve arkadaşları, darbe teşebbüsünde bulundu. Talat Aydemir 27 Mayıs'ın amacına ulaşamadığını düşünüyor ve Meclis'in açılmasıyla beraber artık 27 Mayıs devriminin başarısız

olacağına inanıyordu. Bunun için Talat Aydemir, Meclis'in kapatılmasını, hükümetin Anayasa'yı değiştirmesini istiyordu (Tutar, 2006: 81) .

Etimesgut'taki Ankara Radyosu vericisi, darbeci subaylar tarafından ele geçirilmişti ve yayın durdurulmuştu. Güvenlik açısından Başbakan ve Genelkurmay Başkanı, Hava Kuvvetleri Karargahına taşındı. Hava Kuvvetleri tamamen İsmet Paşa'nın yanındaydı (Tutar, 2006: 82) .

İnönü, 23 Şubat 1962 saat 01.00'da Aydemir'e şu teminatı verdi: 'Silahlı Kuvvetler Başkomutanı'nın emirlerine uymak ve girişilen harekâta derhal son vermek şartıyla şimdiye kadar kan dökülmemiş olması da göz önünde tutularak harekâta katılanlar hakkında hiçbir cezai takibat yapılmayacağına Hükümet Başkanı olarak söz veriyorum.' Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay da bir teminat verdi: '...hükümet ve devlet başkanlarından aldığım teminata dayanarak ben de söz veriyorum.' Saat 05.00 sıralarında Talat Aydemir öğrencilerini toplayarak göz yaşları içinde harekâta son verdiklerini açıkladı (Tutar, 2006: 83) . Böylece yaptırımı olmayan bu mini darbe önlendi. Ancak, ordu içindeki 27 Mayısçıların tasfiyesi için yapılan atama ve gözaltına almaları karşı 22 Şubat 1962' de başlatılan direnişin başarısız olması sonucu 20 Mayıs 1963' te Talat Aydemir ve arkadaşları tekrar ayaklandılar. Bu ayaklanma AP ve CHP milletvekillerinin idam lehine oy vermelerinden sonra, idamla sonuçlandı. Fethi Gürcan' ın cezası 27 Haziran 1964' te, Talat Aydemir' in cezası ise, 5 Temmuz 1964' te infaz edildi. (Radikal Gazetesi, 20 Mayıs 2007) Mini darbe Talat olayı, idamlar, Harbiyeli öğrencilerin okullarından atılması ile yaptırımı olan bir darbeye dönüşmüştür.

1.3.2.4.3. 12 Mart 1971 Muhtırası

1961-65 dönemi koalisyonlarla CHP'nin, 1965-1971 yılları da AP' nin hâkim kıldığı politikalarla yönetildi. Süleyman Demirel Başkanlığındaki çoğunluk hükümeti 1969 yılına geldiğinde ülkede önü alınamayan siyasi olaylar yaşanıyor. 1965 seçiminden sonra 1969 seçiminde AP' nin tek başına iktidara gelmesiyle başlayan şiddet olayları, 1970'lerde hızla artmış, 1971'de sokak hareketlerine dönüşmüştü. 1961 Anayasasının vermiş olduğu özgürlükler, alabildiğine yanlış kullanılıyor, toplumsal olaylar artıyordu. 1969 yılı 12 Mart'ın başlangıcıydı. Başta Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) olmak üzere pek çok üniversitede kontrolü elinde tutan solcu gruplar, silahlı mücadele yoluyla devrim yapma eğilimindeydiler. Sağcı, solcu kavgaları İstanbul'da teröre dönüştü. Olaylar işçi ve öğrenci kesiminde artıyor, diğer kesimlere de yansıyor. 70'li yıllarla hızlanan işçi grevleri, öğrenci olayları ve okulların aralıklarla kapanması ülkede huzursuzlukları artırıyor, her gün öğrenci - polis öldürülüyor, yabancılar kaçırılıyor (Tutar, 2006: 31-151-158) .

1971 yılı başlarında ülkenin içinde bulunduğu bu sıkıntılı durum, doğal olarak Silahlı Kuvvetleri de etkilemiş ve huzursuzluğa yol açmıştır. Huzursuzluğun giderek artması ve en son olarak, hükümetin, Milli Güvenlik Kurulu bildirimlerini, askerlerce desteklendiği izlenimini verecek şekilde kaleme alması karşısında, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları, imzaladıkları bir muhtırayı, 12 Mart 1971'de Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanlarına vermişlerdir. Silahlı Kuvvetler, muhtıra ile doğrudan yönetimi ele almamış olmakla birlikte, perde arkasından, siyasal sistem üzerinde belirleyici/egemen bir rol oynamıştır (Öztürk, 2006: 86) .

Böylece, yüzbaşılar, binbaşılar ve albaylar tarafından yapılan 27 Mayıs 1960 darbesinden yaklaşık 10 yıl sonra, 'emir komutuna zinciri içinde' generaller, 12 Mart'ta tekrar ülke yönetimine fiilen karıştılar.

1.3.2.4.4. 12 Eylül 1980 Darbesi

12 Mart Muhtırasından sonra, yeni bir dönem başlamaktadır: Zayıf hükümetler ve bunalımlı günler olarak. 1970-1980 arasında, siyasal açıdan çok sıkıntılı ve sancılı günler geçiren Türkiye bir kardeş kavgası yaşarken, bir taraftan da ekonomik sıkıntılar içindeydi. Siyasal istikrarsızlık, ekonomik istikrarsızlığı da getirmiş ve Türkiye yokluklar ülkesine dönmüştü. 1970'lerde iki büyük petrol fiyatı şokunun ve uygulanan tutarsız para ve maliye politikalarının etkisiyle girdiği derin ödemeler krizi sonucunda ciddi üretim gerilemeleri ve giderek hızlanan enflasyon olgusuyla karşılaşmıştır (Tutar, 2006: 147-149) .

1970-1980 arasında gerçekleşen iki olay ülkede yaygın bir tedirginliğe ve endişeye neden olmuştur. Olaylardan birincisi, Milliyetçi Hareket Parti' li (MHP) gençliğin 19 Mayıs 1976'daki resmi törende, Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ın önünde, Alparslan Türkeş'e yaptığı 'tazim gösterisi' idi. İkincisi ise, 1 Mayıs 1977'de Taksimde bütün sol grupların katılımıyla 'faşizme karşı' yapılan mitingde 40 kişinin ölümüne neden olan olaylardı. Bu olaylar, meydana bakan binaların çatılarında mevzilenmiş birtakım kişilerin açtığı ateş sonucu ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Kanlı 1 Mayıs olayları, 12 Eylül darbesi ile sonuçlanacak kanlı eylemler zincirinin, daha doğrusu provokasyonlar zincirinin ilk halkası olmuştur. Daha sonrasında, 16 Mart katliamı, Malatya hadiseleri, Sivas olayları, Bahçelievler katliamı, Maraş Olayları, her gün öldürülen insanlar, bombalanan iş yerleri, olaylar zincirinin devamı olmuştur.

Toplumun tüm kesimleri çatışma ortamına sürüklenmiştir. Maraş olaylarıyla 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmiş ve sıkıyönetim mahkemeleri oluşturulmuştur. Ekonomik, siyasal ve toplumsal krizler had safaya çıkmıştır. Bir askeri darbe için artık her şey hazırdır; düdüğü çalmak için artık en uygun tarih gözlemlenmektedir. Kudüs mitingi, ‘irticanın hortlaması’ olarak yorumlanmış ve Evren tarafından ‘bir numaralı darbe sebebi’ olarak ilan edilmiştir (Fedayi, 2010: 503-511) .

Bu ortamda Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren’in başkanlığında, Kara, Hava, Deniz, Jandarma Kuvvet Komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Konseyi, emir-komuta zinciri içinde Türk Silahlı Kuvvetleri adına yönetime el koydu. Parlamento ve Hükümeti feshetti. Bütün yurttta sokağa çıkma yasağı ve sıkıyönetim ilan edildi. Sokağa çıkma yasağı daha sonra kaldırıldı. 13 Eylül’de Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Devlet Başkanlığı’nı üstlendi. 28 Ekim 1980’de siyasi parti faaliyetleri durduruldu (Ertuğrul, 2009: 138) .

Yeni anayasayı, seçim ve siyasi partiler yasalarını hazırlamak üzere, Danışma Meclisi’nin kurulmasına karar verildi. 67 ilin valilerinin önerdiği 360 aday arasından 120’si Milli Güvenlik Konsey’ince, 40’ı da Milli Güvenlik Konseyi’ ne doğrudan başvuran adaylar içinden seçilen 160 üyeli Danışma Meclisi (Kurucu Meclis) 23 Ekim 1981’de göreve başladı. Anayasa Komisyonu yeni anayasayı yaklaşık 1 yıllık çalışma sonucunda hazırladı. Önce Danışma Meclisinde, sonra Milli Güvenlik Konseyinde görüşülerek kabul edilen anayasa tasarısı, 7 Kasım 1982’de halkoyuna aynı zamanda Kenan Evren’in Cumhurbaşkanlığı için sunuldu ve % 91,5 gibi yüksek bir oranla kabul edildi. Kenan Evren, Cumhurbaşkanı oldu (Büyük İslam Tarihi, 290) .

Milli Güvenlik Konseyi'ne parti kurucuları ile milletvekili adaylarını veto etme yetkisi verilen bir seçim sisteminde üç parti, Milliyetçi Demokrat Partisi (MDP), Halkçı Parti (HP), Anavatan Partisi (ANAP) ile 6 Kasım 1983'te milletvekili genel seçimlerine gidildi. Seçimlerden sonra, Başkanlık Divanının oluşturulmasıyla, Milli Güvenlik Konseyinin (MGK) hukuki varlığı ve 12 Eylül dönemi sona ermiştir (Öztunaya, Gökdemir, 1987: 188) .

1.3.2.4.5. 1982 Anayasası

1982 Anayasası, Cumhuriyet Senatosunu kaldırdı; tek meclisli yapıya dönüldü. Milletvekili sayısı da 450'den 400'e indirildi. 1982 anayasası 'ancak' anayasasıydı. Temel hak ve özgürlükleri düzenleyen maddelerin başında söz konusu hak ya da özgürlük ilke olarak kabul edildikten sonra, 'ancak' diye başlayan uzun bir sınırlama bölümü geliyordu. Buna paralel olarak 1982 Anayasası, bir 'rövanş' anayasasıydı. 1961'in rövanşını alıyordu (Ertuğrul, 2009: 144) .

12 Eylül Anayasası, 'korku' Anayasasıdır. Çünkü, 1961 Anayasası'nın özgürlükleri Türkiye'ye fazla gelmişti. Bu özgürlükler, Türkiye'yi 'anarşi ve terör' ortamına sürüklemişti, o yüzden sınırlanması gerekiyordu. Özellikle, sendikal haklar ve temel hak ve özgürlükler, büyük oranda sınırlanmıştır. 'Örgütlenme' korkusu nedeniyle yapıldığını kabul etmek daha doğru olur. Koalisyon korkusu nedeniyle, parlamentoya çok sayıda partinin girmesini sağlayan nispi temsil sisteminin uygulanmasını imkânsız kılacak oy barajı getirilmiştir. Siyasi partiler konusundaki düzenlemeler başlı başına bir 'korku abidesi' dir. Gençlik, kadın vb. her türlü kol faaliyeti, gençliğin ve akademisyenlerin siyaset yapması yasaktır (Ertuğrul, 2009: 144) .

1.3.2.4.6. Post-Modern Darbe (28 Şubat 1997)

Refahiyol Hükümetinin kurulması ile beraber, bir dizi olay arka arkaya gelmeye başlamıştır. Aczimendi olayı, televizyonlardaki dergah görüntüleri, bir takım cemaatlerin önde gelen isimlerine resmi konutta iftar yemeği verilmesi, tarikat tartışmaları ve çekişmeleri, Taksim Meydanı' na cami yapılmasının tartışmaya açılması, Sincan'da 31 Ocak 1997'de gerçekleşen meşhur "Kudüs Gecesi" kutlaması, İran'ın Türkiye'deki Büyükelçisi ile RP arasındaki yakınlık ve bu büyükelçinin Türkiye'yi hedef alan sözleri... (Öztürk, 2006: 100)

28 Şubat 1997 günü MGK aylık toplantısını yapacaktı. Toplantı öncesi sızan haberlerde askerlerin hükümetin istifasını isteyeceği ifade ediliyordu. 9 saatin sonunda toplantı sona erdi. Başbakan Erbakan toplantının normal geçtiğini ve "ordu ile uyum içinde" olduklarını açıkladı. Erbakan'ın açıklamasına Genelkurmay'dan hemen cevap geldi. Genelkurmay Genel Sekreteri Erol Özkasnak "TSK, yalnızca Atatürk'ün kurduğu laik Cumhuriyete inananlar ve bu hedefe gönül verenlerle uyum içindedir"dedi. Bu açıklama hükümet için soğuk bir duştu (Tutar, 2006: 365-366) .

Daha sonra alınan ve siyasi tarihimize 28 Şubat Kararları diye geçen kararların imzalanması demokrasimizin aldığı yaralardandır.

28 Şubat, 27 Mayıs, 12 Eylül ve 12 Mart'tan farklı olarak siyasi tarihe 'post modern darbe' olarak geçti. Silahlı kuvvetler doğrudan yönetime el koymadan, yasamaya müdahale ettiler (Ertuğrul, 2009: 173) .

2.BÖLÜM

SİYASİ KAVRAMLAR

2.1. Siyaset

İnsanlık tarihi kadar eski bir gerçek vardır; o da şudur; insanlar eşit değildir. Bir arada yaşayabilmek için ortak kurallar geliştirmeye ve bu ortak kuralları uygulayacak otoriteye ihtiyaç vardır. Öyleyse ortaya bir iktidar çıkıyor. Bu iktidar halkın rızasına dayanabilir ya da bir despotun keyfi yönetimine dönüşebilir. İktidar sahipleri iktidarlarını sürdürmek, rakipleri ise iktidarı ele geçirmek; bu iktidarın üzerinde iş gördüğü toplum ise onun gücünden emin yaşamak veya onu çıkarları için etkilemek üzere bir dizi faaliyete girişir. İşte bu faaliyetlere siyaset adı verilir. Böylelikle bir başlangıç tanımına ulaşılır: siyaset, 'iktidar ilişkileri' demektir (Türköne, 2008: 4) .

Türköne' nin ifadesi ile, kavramın etimolojisine değinilirse; Siyaset ve politika deyimlerini eş anlamlı olarak kullanıldığı görülür. Ancak, ikisinin de kökeni, dolayısıyla içinden çıktıkları kültür ortamı birbirinden farklıdır. (Türköne, 2008: 4) .

Politika (politics), Eski Yunan'da 'şehir' anlamına gelen 'polis' kelimesinden türemiştir. Polis basit bir şehir değildir; her şeyin başı ve sonu olan şehir devletini, insanların vatandaşı olmaktan gurur duydukları bir siyasi topluluğu ifade eder. Böyle bir toplulukta, bütün vatandaşların şehrin ortak işleriyle ilgilenmeleri hem bir hak, hem de bir vazife olarak kabul edilmektedir. Öyleyse, kelime kökeni olarak politika, şehir devleti ile ilgili işler anlamına gelmektedir. Nitekim, kendisi de şehir devleti içinde yaşamış olan ünlü filozof Aristo, politikayı, en yüce ve en anlamlı beşeri faaliyet ve insan mutluluğunu gerçekleştirme sanatı olarak tanımlamıştı (Türköne, 2008: 4) .

Siyaset kelimesi ise Arapça bir kelimedir. Köken itibariyle 'at eğitimi' anlamına gelmektedir; at bakıcısı olan 'seyis' kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Eski Mısır'ın taş kabartmalarında, tanrı-kral olan firavunların, bir ellerinde kamçı diğer ellerinde dizginlerle tasvir edildikleri görülmektedir. Türk-İslam geleneğinde ise siyaset kelimesi, devlet yönetme sanatının yanında, devlete karşı işlenen suçlara verilen veya kamu düzenini sağlamak için uygulanan cezaları da ifade etmektedir. Osmanlı geleneğinde bu gerekçelerle verilen ölüm cezaları için 'siyasetten katl' veya sadece 'siyaset' deyimleri de kullanılmaktadır. Günümüz siyasetçilerinin, feragat ve fedakarlıklarını dile getirmek için kullandıkları 'siyaset gömleğini giydik' sözü, siyaset kelimesinin çift anlamına göndermede bulunmak içindir. 'Siyaset gömleği' idam kıyafeti ve ölüme hazır olmak; anlamına gelmekte, aynı zamanda devlet yönetme sorumluluğu kastedilmektedir. Bugün, Arap toplumlarında siyaset deyimini, 'rezil etmek' anlamında da kullanılmaktadır (Türköne, 2008: 4) .

Kavramın etimolojisinden sonra, kavramın tanımı devlet adamları tarafından şöyle ifade edilmektedir;

İngiliz Lord Butler siyaset 'mümkün olanın sanatıdır' derken, başka bir İngiliz devlet adamı Benjamin d'Israeli, 'insanları aldatma yoluyla yönetme sanatı'nı politika olarak adlandırmıştır. Yirminci yüzyılın en önemli despotlarından A. Hitler ise, politikayı, 'bir milletin dünyadaki varlık mücadelesini yürütme sanatı' biçiminde tanımlamıştır (Yayla, 2004: 2) .

Siyasetin daha operasyonel tanımına ulaşma arayışı, bizi şöyle bir sonuca götürebilir: 'Siyaset, grupların kollektif kararları oluşturma sürecidir.' Bu tanımın avantajı siyasetin kollektif mahiyetini ve olmuş bitmiş bir şeyi değil, devam eden bir

süreci içermesidir. Bu akış içinde alınan siyasal kararlara şiddet, tartışma, gelenek, alışkanlık, pazarlık ve oylama yollarıyla ulaşılabilir. Bunların hepsi geniş anlamda siyaset kavramına dahil edilmekle birlikte, çağdaş siyaset deyince akla ilk gelenler müzakere, pazarlık ve oylamadır (Yayla, 2004: 3-4) .

Kolektif kararlar olarak ifade ettiğimiz siyasetin Türköne' nin deyimi ile iki yüzü vardır: Bir yüzünde çatışma, öbür yüzünde uzlaşma bulunur. Bir tarafta çatışan fikirler, farklı istekler, birbirine zıt çıkarlar galip gelmek için kıyasıya yarışır. Diğer tarafta insanlar ortak kurallar etrafında barış içinde yaşamaya, iş birliği yapmaya ve uzlaşmaya çaba harcar. Bu yüzden siyasetin özü, 'çatışmaların çözüme kavuşturulma süreci' olarak tarif edilir. Farklı istek ve çıkarların çatışmasına sahne olan ortam, insanların birbirine karşı korku ve güvensizliğini artırır; böylelikle çözümü, yani siyaseti bir arada yaşamanın kaçınılmaz unsuru haline getirir (Türköne, 2008: 6) .

Siyasetin, genel yargı olarak 'kirli' bir kelime kabul edilmesi; yalan, dolan, dalavere, ayak oyunu ve hatta şiddet çağrışımları ile tarafsız bir incelemeye konu olamayacağı, bu alanda saygın uzmanların bile fikir ayrılığına düşmeleri siyasetin çok farklı tanımlarına da kapı açmaktadır. Bu doğrultuda siyaseti şu başlıklar altında tanımlanabilir (Türköne, 2008: 6) :

- **Hükümet etme sanatı olarak siyaset:**

Klasik siyaset bilimi, siyaseti; hükümet cihazına ve devlet iktidarına odaklayarak, 'devletle ilgili bir faaliyet' olarak tanımlamıştır. David Easton ise, 'değerlerin iktidar tarafından dağıtılması' olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama ile kazanç, ödül ve cezaların dağıtımı yoluyla toplumdan gelen taleplere cevap verilmesi kastedilmektedir. Otorite değerleri, bu çerçevede toplum tarafından geniş ölçüde kabul

edilmiş olanlardır. Bu ortak değerler vatandaş kitlelerini birbirine bağlamaktadır. Siyaset, hükümet cihazı üzerine odaklanmakta, sosyal organizasyonlar gündelik siyasetin dışında tutulmaktadır. Böylelikle siyaset bakanlık binalarına, yasama salonlarına, hükümet ofislerine; çok özel ve sınırlı bir gruba hasredilmektedir. Bunun sonucu olarak birçok kurum ve birçok sosyal aktivite, siyasi alanın dışında kalmaktadır. Şirketler, eğitim kurumları, cemaatler ve aile bu anlamda siyaset dışıdır. Çünkü onlar ülke çapında, genel alana girmemektedir. Bu anlayış ayrıca, modern hayatı etkileyen uluslararası etkilenmelere ve küresel süreçlere de kapalıdır. Bu siyaset tanımlaması ulus-devletlerin dünya olaylarında tek aktör olduğu günlerden kalma bir anlayışı yansıtmaktadır (Türküne, 2008: 7) .

- **Kamusal Alan Olarak Siyaset:**

Devletin dar alanının ötesine uzanan ikinci ve daha geniş siyaset kavramlaştırması, siyasetin kamusal hayat veya kamusal faaliyetler olarak tanımlanmasıdır. Başka bir deyişle 'siyasi olan' ve 'siyasi olmayan' arasındaki farkı belirleyen çizgi; hayatın 'kamusal' ve 'özel' görünüşleri arasındaki sınırdır. Geleneksel kamusal alan-özel alan ayrımı, devlet ile sivil toplum arasındaki ayrımla çakışır. Devletin kurumları (hükümet, mahkemeler, polis, ordu, sosyal güvenlik sistemleri vb.) 'kamu' olarak yorumlanabilir. Bunlar toplumun kolektif organizasyonlarıdır ve finansmanları vergilerle sağlanır. Edmund Burke'ün 'küçük müfrezeler' olarak nitelediği aile ve kandaş gruplar, özel işletmeler, sendikalar, kulüpler, cemaatler vb. gruplar ise özeldir. Bu gruplar toplumun bütünü tarafından değil, kendi özel çıkarlarını tatmin etmeye çalışan birey-vatandaşlar tarafından oluşturulur ve finanse edilir. Bu özel/kamusal ayrımına göre siyaset, 'sadece devletin kendi faaliyetleri ve kamu organları tarafından yerine getirilen sorumluluklarla sınırlıdır.' Bireylerin kendileri için

idame ettikleri hayat alanları (ekonomik, sosyal, ev-içi, şahsi, kültürel ve sanatsal alanlar), açıkça siyaset dışıdır (Türköne, 2008: 8-9) .

- **Uzlaşma ve Uyum Olarak Siyaset:**

Bu tanımlamada siyaset, uzlaşmanın sağlam bir aracı olarak karşımıza çıkar. Kararların alınma şeklini ve bu süreçteki karanlık bölgeyi aydınlatmamakla beraber, çözümler üzerinde odaklandığı için, bu kavramlaştırma siyasetin doğasında yer alan bir bölümü ön plana çıkartır. Zor kullanmak ve çıplak güç yerine müzakere, uzlaşma, ara yollar bulma çabasını yansıtır. Bu tanımlama, özellikle siyasetin 'mümkün olanın sanatı' olarak görüldüğü zaman ortaya çıkar. Diğerleri gibi, bu tanımlama da gündelik kullanımda sık sık karşımıza çıkar. Mesela, bir probleme getirilen çözümün 'siyasi bir çözüm' olarak tanımlanması, askeri çözüm yerine barışçı yöntemlere başvurulduğunu ve müzakereler sonucu bir çözüme ulaşıldığını ifade eder (Türköne, 2008: 9-10) .

- **Gücün Kaynağı Olarak Siyaset:**

Siyasetin dördüncü tanımı oldukça geniş ve en radikal olanıdır. Bu tanım siyaseti özel bir alana (hükümet, devlet veya kamusal alan) uygulamaktan ziyade, sosyal ilişkilerin bütün alanlarında ve insanın var olduğu her köşede iş başında olan bir faaliyet olarak kabul eder. Siyaset bütün kolektif faaliyetlerin göbeğinde yer alır; resmi, gayri resmi, kamusal, özel bütün gruplarda, kurumlarda ve toplumlarda politika, sosyal etkileşimin her düzeyinde bulunur. Milletler ve global düzeyde olduğu gibi, aile içinde ve küçük arkadaş grupları arasında da bulunabilir (Türköne, 2008: 10) .

Bu geniş tanımlamalardan sonra siyasetin dengeler unsuru olduğu görülmektedir.

2.2. Siyasetin Kaynağı

Birçok yazar siyasetin kaynağında insanların birbirinden farklı olmalarının yattığı konusunda hemfikirdir. Gerçekten, insanlar, dini inanış, dünya görüşü, hayat tarzı, menfaat algılaması, kıyafet kodu, estetik anlayışı, değer tercihleri ve benzeri bakımlardan birbirlerinden farklıdırlar. Bu farklılığın doğal sonucu, insanlar arasında ihtilafların ortaya çıkmasıdır. Bu ihtilafların çözümünün değişik yolları vardır. Bir kısım ihtilafların çözümü ise siyasetin alanına girer. Eğer şiddeti dışlayan bir siyaset anlayışı egemense, bu ihtilafların barışçıl yollarla çözülmesi beklenir. Böylece, siyaset, kolektif problemlerin çözüm araçlarının en önemli ve en etkililerinden biri olarak belirir. Böyle olması siyasetin her zaman kolektif problemlere işlevsel ve tatminkar çözümler bulmaya muvaffak olacağını kanıtlamasa da, en azından, vazgeçemeyeceğimiz bir beşeri faaliyet türü olduğunu kesin olarak gösterir. Bundan dolayı olsa gerek, bir klasik filozof olarak Aristoteles siyaseti beşeri faaliyetlerin temel türlerinden biri olarak görmüş ve insanı 'siyasal hayvan' olarak tanımlamıştır. Çağdaş yazarlardan Bernard Crick ise çoğulcu siyaseti öldürmenin sosyolojik çoğulculuğu öldürmek anlamına geleceğini ifade etmek suretiyle, çoğulculuğun temelinde yatan insanların birbirinden farklı olması olgusuyla siyaset arasındaki ilişkiyi vurgulamaya çalışmıştır (Yayla, 2004: 5) .

İnsanların ve insan topluluklarının hayatları, çok değişik veçheleri olan bir bütündür ve bu veçhelerin birbirlerinden iktisadi, siyasi, sosyal vb. adlarla kesin olarak ayrılmaları mümkün değildir. Bu tür ayrımlar daha ziyade bize inceleme kolaylığı sağlamaları için yapılır. İnsanların toplumda ortak karar almak zorunda olmaları, siyasetin toplum içinde ortaya çıkmasına ve orada cereyan eden zincirleme bir süreç olmasına sebep olmuştur (Yayla, 2004: 5-6) .

İnsanların birbirleriyle iletişim halinde olmaları ve topluluklar halinde yaşamalarından dolayı ortak kararlar almak zorunda olmaları, kişileri, yönetme ve yönetilme ile ilgili olmaya itmiştir. Topluluklar kimi zaman istekleri ile kimi zaman da zorla, yönetilmeye ve yönetime boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Ancak gelişen ülkeler, mutluluğun ve huzurun yolunu demokrasilerde görmüş ve demokratik yönetim şeklini seçmişlerdir. Demokrasinin en basit şekilde kendilerini yönetecek kişileri seçmek ve seçilenlerin siyasi iktidar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, demokrasinin uygulanma biçiminden başlanıp temsil, seçmen- seçmen davranışı ve siyasi partilere değinmek konumuz için daha açıklayıcı olacaktır.

2.3. Demokrasinin Uygulanışı

Demokrasinin halkın iradesi olduğunu daha önceki bölümde belirtmiştik. Kışlalı' nın ifadesi ile tanımı tekrar belirtirsek, 'demokrasi, azınlıkta olanların haklarına saygı gösterildiği ve onlara bir gün çoğunluğa dönüşebilme yollarının açık tutulduğu, özgürlükçü bir çoğunluk yönetimi biçimi' şeklinde tanımlanmıştır (Kışlalı, 1993: 201) .

Toplumsal yaşamda dört biçimde uygulandığı görülmektedir (Sezen, 1994: 37) .

2.3.1. Doğrudan Demokrasi:

Doğrudan demokrasi ya da saf demokrasi sistemi kanunların yapılması ve kamu gücüne ilişkin kararların alınmasında bizzat halkın katılımını ifade eder. Bu sistemde temsil ve bir yasama meclisi yoktur; seçme hakkı olan yurttaşların tümü toplanarak birlikte karar verirler. Yurttaşlar arasında tam bir eşitlik vardır ve eşitlik tam olarak gerçekleşmektedir. Çünkü yöneten- yönetilen farklılığı ortadan kalkmaktadır. Yalnızca kanunların yapılması değil, yargılama ve yürütme işleri de halka aittir. Ancak, nüfusu ne kadar az olursa olsun halk idare ve yargılama faaliyetlerini yerine getirecek

makamları belirlemekle yetinmektedir. Eski çağda, Atina ve Isparta'da, günümüzde ise bazı İsviçre kantonlarında bu biçime rastlanmaktadır. Bu yönetim biçiminde yönetenlerle yönetilenler aynı kişilerdir, özdeşirler (Sezen, 1994: 37-38) .

2.3.2. Yarı Doğrudan Demokrasi:

Temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin uzlaştırılmasından doğmuştur. Doğrudan demokrasi kurumlarının yanında temsili demokrasinin kurumları da katılmıştır. Halk temsilcilerini seçer ve parlamento oluşur. Yasalar parlamento tarafından yapılır. Ancak önemli konularda kararlar bizzat seçmenler tarafından alınır. Halk onayı referandumu, veto ve kanun teklif etme yoluyla egemenliğin kullanılmasına doğrudan katılır. Bu tip yönetimlerde parlamentonun etkinliği arttıkça halk egemenliği anlayışına yaklaşılır. Sonuçta hukuksal temeli de bu iki anlayıştan birine dayanır (Sezen, 1994: 38) .

2.3.3. Yarı Temsili Demokrasi:

Yarı temsili demokrasi temsili demokrasi ile yarı doğrudan demokrasi arasında bir yönetim biçimidir. Yarı temsili demokraside halk yasama işlemlerine katılmaz. Halbuki, yarı doğrudan demokraside halk yasa önerme, onu red ya da onaylama gibi yasama faaliyetleri ile yasama işlerinde doğrudan doğruya söz sahibidir. Yarı temsili demokraside halk parlamentonun feshi ve erken seçim, temsilcilerin azledilmesi, dilekçe verme, danışma referandumu ve politik grevle, yasama organını, etkileyerek yasal düzenlemelerde etkinliğini gösterirse de doğrudan yasama işinin içinde değildir. Açıklamalardan anlaşılacağı gibi yarı doğrudan demokrasi, yarı temsili demokrasiye oranla daha demokratik bir yönetim biçimidir. Başka bir deyişle, yarı temsili

demokraside yurttaşlar yönetimle ilgili kararların alınmasına bizzat katılmazlar, yalnızca kararların alınmasını etkilerler (Sezen, 1994: 38) .

2.3.4. Temsili Demokrasi:

Egemenliğin tek meşru kaynağı ve sahibi millettir. Temsili demokrasi, egemenliğin sahibi olan milletin, bunun kullanılmasını kendisini temsil eden organlara devrettiği bir yönetim biçimidir. Çoğunluğun yönetimidir; ancak seçilenler yalnız kendilerine oy verenleri değil, tüm milleti temsil ettiği ve azınlık haklarının belli bir anayasa ile kurumsallaştığı biçimdir.

Bu demokrasi 'çoğulcu demokrasi' dir; çünkü çoğulculuk modern demokrasinin gereğidir. Çoğulcu demokrasinin temel ilkeleri; siyasal çoğunluk, temsil, seçim, çoğunluğun yönetme hakkı, muhalefet etme özgürlüğü, temel hak ve özgürlüklerin korunması, yasa önünde eşitliktir (Gözübüyük, 1999: 23-27) .

2.4. Temsil

Temsil Arapça 'misal'den türemiş bir sözcüktür. Örnek olan elemanla, örnek alınan kümenin ilişkilerini ve örnekleme olgusunu anlatan bir terimdir. 'Temsilci' yani örnek alınan eleman, örnek alınan kümenin ortak özelliklerini kendisinde toplar ve yansıtır. Kümenin simgesidir bir bakıma. Aslının yerine koyma (ikame) olayıdır. Temsilci de asıl yerine koyulandır (Sezen, 1994: 41) .

Temsil, hak ve yetkilerin kullanılması ve korunması için, yetkinin asıl sahibi tarafından, yerine geçecek bir başka özneye bırakılmasıdır. İrade, gerçek sahibi yerine bir başka öznenin kişiliğinde tezahür edecektir. Vekil, aslının istenci ile bağlıdır ve aslının istencinin sınırları içinde tasarrufta bulunabilir. İstenci aşan tasarruflar asılı

bağlamaz. Özel hukukta bu sınırlar sözleşme ile çizilirken, kamusal hukukta anayasa, tüzük v.b. siyasal düzenlemelerle belli edilir. Temsilin hukuksal ve siyasal olmak üzere iki görünümü vardır (Sezen, 1994: 41) :

2.4.1. Hukuksal Temsil

Eğer vekalet veren, vekili, kişisel hukukunu korumak (özel ya da kamu hukuku bağlamında), işlerini yaptırmak amacıyla seçti ise, hukuksal temsil söz konusudur ve vekalet veren istediğini seçmekte özgürdür. Vekil yaptığı işin hesabını vermeye mecburdur. Vekalet nedeniyle uğradığı zararları vekil müvekkilinden isteyebilir (Sezen, 1994: 41-42) .

2.4.2. Siyasal Temsil

Siyasal temsil kamusal bir göreve ilişkindir. Başka bir deyişle, global toplumda kamu görevlerinin yapılması amacıyla topluluk üyelerinin isteği ile belirlenir. Siyasal temsil olayı doğrudan demokrasilerde görülmez. Zira seçmenler karar sürecinde kişisel olarak işin içindedirler. Temsilciye gerek duymazlar ve temsilci seçmezler. Temsil, yönetilen seçmenlerin artması ile ve yaşanan ülkenin genişlemesiyle birlikte yurttaşların toplanıp karar almalarının zorlaştığı zaman zorunlu duruma gelmiştir. Temsilciler, eylem ve kararlarında seçmenlerden bağımsızdırlar ve seçmenler adına karar vererek eylemde bulunurlar (Sezen, 1994: 42) .

Siyasal temsilin gerçekleşmesi için, seçmek - seçilmek eylemleri ile bu eylemlerin gerçekleşeceği bir seçim olayının olması gerekmektedir. Seçim işleminde seçilenler, belirli düşünceler çerçevesinde birleşerek partileri oluşturmuşlardır.

2.5. Seçim

Seçmek kelimesi yeğleme eyleminde bulunmak anlamındadır. Seçim genellikle toplu bir iradenin birden çok aday arasında bir yeğlemede bulunmasıdır. Bazı durumlarda yetkili bir kişinin seçenekler arasında bir yeğleme yapmasına da seçim denmektedir. Ancak tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de seçim denilince ilk akla gelen siyasi nitelikteki millet meclisi ve yerel yönetim seçimleridir. Toplumsal düzenin işlemesi, devletin üç temel görevini (yasama, yürütme, yargı) yerine getiren yöneticilere ihtiyaç duyar. Yönetim doğrudan olduğunda yönetenle yönetilen eşittir. Çağdaş demokrasilerde de görevlilerin seçimi işi seçim sistemiyle yurttaşlara bırakılmıştır. Fakat çoğu bu sistemi yalnız yasama göreviyle yürütme görevini yerine getirmekle yükümlü yöneticiler için uygulamaktadır. Bazı ülkelerde yargı görevlilerinin tespit edilmesinde de seçim yöntemi uygulanmaktadır. Seçim demokrasinin vazgeçilmez ögesidir (Sezen, 1994: 50) .

Seçim olgusu, seçmek-seçilmek eylemi ile seçen-seçilen, yani yöneten-yönetilen kavramlarını içinde barındırmaktadır.

2.6. Seçmen ve Seçmen Davranışı;

Demokrasinin birçok tanımı 'halk tarafından yönetilmek' ilkesine dayanır. Bu ilke, halkın kendi kaderine hükmetmesini, kendisi hakkındaki kararları kendisinin vermesini ifade etmektedir. Halk kendisini nasıl yönetecektir? Söz konusu olan milyonlarca insan olduğuna göre bu durum fiziken imkansızdır. Halkın, iradesini yönetimde belirleyici güç olarak devretmesi düzenli seçimlerle gerçekleştirilmekte ve halk yönetilen, seçilenler ise yöneten olarak literatürde yer almaktadır (Türküne, 2008: 14) .

Seçmek, belli bir iş ya da yere birkaç aday arasından, yetenekleri ve güdülenmeleri ile bu iş ya da yerin gerektirdiklerine en uygun olanı ya da sayılanı seçme işi, oy vererek göreve getirme eylemidir. Seçme eylemini yapan özne, seçendir ve etkendir. Siyasal bilim dilinde 'seçmen' terimi ile anlatılır. Bir siyasal seçimde oy vermeye hakkı olan, aynı zamanda yönetilen kişidir (Sezen, 1994: 51) .

Kişinin bir ülke vatandaşı olmasının kendisine sağladığı bir hak ve ödev olarak seçmenin, o ülkede görev yapacak yönetici kadrosunun belirlenmesi ile ilgili olarak seçimlere katılmayla ortaya çıkan davranış, seçmen davranışını oluşturmaktadır. Seçmen davranışı şu noktalardan kaynaklanmaktadır (Gülmen, 1979: 14-18) :

1-Seçmen davranışı, hemen hemen tüm toplumlarda gözlenebilen bir olgu olduğundan, karşılaştırmalı siyasal çalışmalarda başvurulan bir araç niteliğindedir.

2-Seçmen davranışı diğer siyasal davranışlardan nitel ve nicel değerlerle ifade edilebilme özelliğinden dolayı ayrılır.

3-Seçmen davranışının gerçek bir anlam kazandığı seçimler, siyasal sistem açısından belirli fonksiyonlara sahiptir.

4-Ulusal seçimlerle herkese eşit etki olanağı sağlanmış, her oy eşit değere sahip olduğu gibi oy kullanma ile oy kullanmama davranışları etki açısından da birbirine eşit düzeyde zemine oturtulmuştur.

5- Demokratik düzenlerde herkesin üstlendiği toplumsal rolleri, siyasal görevleri ne olursa olsun seçimlere katılma hakları vardır ve bu haklar bütün bireylere eşit olarak dağıtılmıştır.

6-Demokratik sistemlerde vatandaşların çoğunluğunun katıldığı ve kendi düşüncesini ortaya koyduğu en önemli siyasal eylem oy vermedir.

Seçilmek işi ise, edilgendir. Yönetim bilim dilinde bir iş ya da yer için aday olarak, yetenekleri ve güdülenmeleri bu iş veya yerin gerektirdiklerine en uygun olan ya da sayılan olarak seçen tarafından kabul gören ve seçmen oylarıyla o iş ve yer için görevlendirilme işidir. Seçme işine konu olmaktadır. Seçim işinde pasif ögedir; ancak toplumsal ve siyasal yaşamda aktif bir yaşam tarzını tutturanların seçilen konumuna yerleştiği, başka bir deyişle, en azından seçilmek üzere aday olanların siyasal ve toplumsal yaşamın aktif ögeleri oldukları gözden kaçmaz. Seçmenin özne olarak etkin, belirleyici, yönlendirici; seçilenin ise edilgen, yönlenen ve belirleyen olması beklenirken, olayın gerçekliği içinde bunun tam tersi olduğu görülür. Siyasi partilerin ve adayların seçmen istencini etkilediği, yönlendirdiği ve seçmene göre daha dinamik ve aktif bir konuma yerleştiği görülür. Seçilince de yöneten konumuna yükselerek etkinliğini iyice arttırır. Seçmenler de yönetilen konumunda daha da edilgen ve pasif duruma gelirler (Sezen, 1994: 51-52) .

2.7. Siyasal Katılma

Çağımızda siyaset kurumunun, özellikle de modern siyasal yapılanmanın en önemli sorunu bir meşrulaştırma tarzı olarak siyasal katılma ve onu gerçekleştirme biçimleridir. Günümüzde baskın siyasal sistem olan demokrasiyi vurgulayan şey de budur. Modern öncesi (veya dışı) ortamlarda siyasal otorite olmak bir veri idi. Tanrı'nın bir lütfu olarak değerlendiriliyordu. Çoğu kere kurucu ailenin bir imtiyazı idi. Halktan vergi, askerlik gibi düzenli veya düzensiz bir katkı isteyebilirdi. Ama bu katkı, bir katılım anlamına gelmiyordu. Modern siyaset anlayışında siyasal iktidar, o toplumu

meydana getiren fertlerin her birinin önce sosyal sonra bunu perçinleyecek şekilde mali/askeri katkılarıyla oluşmuş bir güç birikimidir. Teorik olarak ferdin bu aktif durumu onu temsil edecek/uygulayacak mekanizmayı belirleme ve denetleme, teşvik ve eleştirilerini yöneltme hakkını vermektedir ki işte bu siyasal aktivite sürecine siyasal katılma denmektedir (Aydın, 2006: 172) .

Amerikalı Siyaset bilimcisi Robert Dahl, siyasal katılmanın boyutlarını dört başlıkta ele almaktadır (Kapani, 2008: 144);

- 1) İlgi, siyasal olayları izleme;
- 2) Önemseme, siyasal olaylara önem verme;
- 3) Bilgi, olaylar ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olma;
- 4) Eylem, siyasal olaylara aktif olarak katılma.

Siyasal faaliyete katılma değişik düzeylerde ve çeşitli biçimlerde kendini göstererek hiyerarşik bir zemine oturmaktadır (Kapani, 2008: 145) :

- En alt kademe, seyirci faaliyeti; gazete, dergi, radyo, televizyon yolu ile siyasal olayları izleme, dinleyici olarak mitinglere katılma, özel temaslarda siyasal konuları tartışma gibi faaliyetler yer alır. Bir nevi siyasal haber tüketicisi, siyasal sahnenin seyircisidir.
- Orta kademe, açıkça vaziyet alma; gazetelerde yazı yazmak, radyoda ve mitinglerde konuşmak, siyasal liderlerle görüşerek onları etkilemeye çalışmak, bir partiye veya adaya para yardımında bulunmak gibi faaliyetlerle eyleme geçmektir.

- En ileri kademe, olayların içine karışarak aktif rol almak; bir siyasal partide aktif üye olmak veya yöneticilik görevi yapmak, seçimli kamu görevlerinde bulunmak veya buralara adaylığını koymak, seçim kampanyalarında fiilen çalışmak gibi faaliyetler bu kategori içinde sayılır. Bunlar normal demokratik katılma yoludur. Kurulu düzeni değiştirmek için zora başvurma, her türlü şiddet eylemleri, terörizm, silahlı ayaklanma, hükümet darbesi vb. girişimler, siyasal bir sonuç elde etmeye yönelik olsa da 'normal' katılma sürecinin dışında kalırlar.

Siyasal katılım bakımından insanların farklı düzeylerde bulunmaları onların, gelir düzeyleri, eğitim seviyeleri, meslek, cinsiyet durumları ve yerleşme biçimleri gibi konum farklarına dayanmaktadır. Yine bunların haricinde siyasal katılımı yasalarda belirleyebilmektedir. Yaş sınırlaması, örgütlenme haklarının sınırlandırılması, siyasetten yasaklı olma yasal belirlemelerdendir (Aydın, 2006: 173) .

Seçilene karşı seçmenin, yönetene karşı yönetilenin siyasal ve yönetsel olaylarda etkinliğini artırması siyasal katılımı artırırken, zıddı katılımı düşürür (Sezen, 1994: 68). Yasal gereklilikler yapılırken buna dikkat edilerek sınırlamalar yapılmalıdır.

Kısaca, siyasal katılım, bir toplumdaki kişisel, grupsal ve örgütsel aktörlerin kanaatlerini özgürce sergileyebilmeleri ve siyasal yapının da bu tepkileri önemsemesi esası üzerine kuruludur (Aydın, 2006: 174) .

2.8. Seçme Hakkı

Seçimlerin çağımızdaki uygulamalara ulaşması, asırlarca süren bir değişim sonrası gerçekleşmiştir. Seçme hakkının demokratikleşmesinden, yani seçim ve oy yöntemlerinin genellik ve eşitlik gibi ilkelere ulaşmasından önce oy verme hakkına

sahip olanlar oldukça dar ve sınırlı kesimdi. Daha sonra demokratik gelişmelerin git gide yoğunluk kazanmasıyla oy verenlerin dar çemberi genişlemiş, ilke olarak tüm yurttaşlara oy hakkı tanınmıştır. Bu bakımdan gelişme, sınırlı oydan genel oya doğru olmuştur. Seçme hakkının zümreden kitleye doğru gelişmesinde ise toplumların yapıları ile seçmenlerin hakları arasında sıkı bağlar vardır (Sezen, 1994: 68) .

Seçme hakkının demokratik bir niteliğe kavuşmasından önce sınırlı oya dayanan seçme yetkisinin uygulandığı belirtilmişti. Bu uygulamalar da dünyadaki ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerle paralellik gösterir. Sınırlı oyun da bir takım çeşitleri bulunmaktadır. Bunların arasında sınıfa, servete ve vergiye, yeteneğe, cinsiyete ırk ayırımına bağlı seçme hakları sayılabilir (Sezen, 1994: 75) .

2.8.1. Sınırlı Seçme Hakkı:

Sayısal olarak çok az sayıda kişilerden oluşan egemen sınıflar nicelik olarak çok fazla olan halk yığınlarının siyasal iktidardan uzak tutulması amacıyla oy kullanacakları sınırlamışlar, başka bir deyişle, oy kullanma hakkını sınırlamışlardır. Bu sınırlama bazen halkın belirli bir kesimini siyasal iktidardan uzak tutmak amacıyla kullanılmıştır (Sezen, 1994: 72) .

İrk, dil, din, kültür, ekonomik ortaklıkları olanlar yönetmenin kendilerine sağladığı ayrıcalıkları, kendilerinden olmayanlarla paylaşmamak için oy sınırlamasını yapmıştır. Dünyada seçme hakkını elde etmek çoğunlukla bir mücadele gerektirmiştir. Ancak sonuç olarak demokratik toplumlar, seçme hakkının demokratik ilkesi olan eşitlik -genellik ilkeleri gereği (farklı zamanlarda ve şartlarda olsa da) seçme hakkını ülke vatandaşlarına vermiştir.

2.8.2. Sınıfa Bağlı Seçme Hakkı:

Köleci demokrasilerde kadınlar, köleler, yabancılar oy kullanamaz; yalnız efendiler ve köle sahipleri oy kullanırken, Orta Çağ parlamentolarında kilise ve senyörlerin temsilcileri bulunur (sonradan az da olsa burjuva temsilcileri katıldılar), her sınıf kendi temsilcisini seçer; seçme-seçilmeye kesinlikle köylüler ve serfler (toprak köleleri) katılamazdı. Burjuva, Kapitalizmin gelişmesiyle siyasi iktidara ağırlığını koyunca kalabalık halk yığınlarını iktidardan uzak tutmak için 'seçimlerde oy hakkını belli bir iktisadi varlığa sahip olanlara tanıyarak' sınıfa bağlı oy hakkını destekler şekilde devam ettirdi (Sezen, 1994: 72) .

2.8.3. Servete ve Vergiye Bağlı Seçme Hakkı:

Bu uygulamada seçme hakkına sahip olanlar, belli ölçüde servet sahipleri ile belli miktar vergi ödeyenlerdi. Buna servete bağlı (suffrage censitaire) deniliyordu (Sezen, 1994: 69) . Bu sistemin savunucuları, 'servet birtakım soylu değerlerin, insandaki erdemini belirtisidir. Servet kazanmayı başaranlar devlet yönetmeyi de başarırlar. Servet sahipleri, servetlerini korumak amacıyla daha çok çalışırlar ve bu da kamu çıkar ve özgürlüklerini en iyi şekilde savunmalarına neden olur. Devlete vergi vermeyenlerin oy kullanmaları da doğru değildir. Aksi halde bunlar vergi veren kimselerle bir tutulmuş olurlar. Bu şekilde de devlet mekanizmasında bir kargaşa hüküm sürer.' düşüncesini savunmuşlardır (Sezen, 1994: 73) .

Dünyada ABD, İngiltere, Fransa ve Avrupa ülkelerinde görülmüş, ülkemizde ise; 1876 tarihli seçimlere ilişkin geçici yönetmelikte 'emlake mutasarrıf olmak' koşulu ile bu oy hakkının kullanıldığı görülmekte; ancak 1923'te yapılan değişiklikle kaldırılmıştır (Sezen, 1994: 73) .

Ancak belirtmek gerekir ki, günümüzde kanun olarak olmasa da seçmen davranışının, servetle alakalı olarak, siyasal katılımıda değişiklik gösterdiği görülmektedir. Eski dönemlerde kişilere toplumda bir statü kazandıran servet, günümüzde meslek ve gelir ile bu konumunu korumakta ve kişilerin siyasal katılımındaki katılma derecelerini belirleyen sosyo-ekonomik unsur olmaktadır.

Bireyin sosyal statüsünü gösteren meslek, kişinin yaşadığı çevre ve almış olduğu eğitimle belirlenir. Bireylerin toplumsal statüsü yükseldikçe, kamusal politikalara ilgi düzeyi artar; oy verme, siyasal ve toplumsal sorunları çevrelerindekiyle tartışma etkinlikleri, diğer insanlara göre daha kolay ve sık gerçekleştirir. Birey kariyer yaptıkça örgüt üyeliği artmakta, siyasal bilgisi ve ilgisi de siyasal etkinliklerle birlikte fazlalaşmaktadır (Çukurçayır, 2000: 84) .

2.8.4. Yeterliliğe Bağlı Seçme Hakkı (Suffrage Capavilaire)

Sınırlı oy sisteminin bu çeşidinde seçme hakkı, bilgiye ya da belirli bir öğrenime bağlıdır. Bu sistemin savunucularına göre, seçme hakkının toplum yararına kullanılabilmesi ancak belirli bir öğrenimden geçmiş seçmenlere dayanmakta, servete bağlı oy sisteminin doğurduğu haksızlıkları bir ölçüde yumuşatarak, öğrenim görmüş kimselere seçme yetkisi vermek amacı gütmektedir. Böylece seçmen kitlesi daha genişlemiş olacaktır. Bu görüşlerin üstünlük kazandığı günlerde çeşitli ülkelerde okuma-yazma bilmeyenlere oy hakkı verilmemiştir. İtalya'da oy kullanma da okur-yazarlık şartının aranması sonucu, ülkenin erkek nüfusunun %80'den fazlası oy kullanamamış, seçme hakkı dar çevrede kalmıştır (Sezen, 1994: 74) .

Günümüzde bu görüş de geçerliliğini yitirmiştir; ancak gelir ve meslek gibi, eğitim, eğitimin başladığı ve sürekli içinden çıktığı aile, yine yeterlilikler arasında sayabileceğimiz yaş, seçmen davranışını siyasal katılımı etkilemektedir.

Seçmen davranışındaki öğrenme sürecinin, bireyin çocukluğundaki öğrenme süreci ile ilişkilendirilmektedir. Konuyla ilgili pek çok model çocukluk deneyimlerinin etkilerini yaşam boyu sürdürdüğünü, daha sonraki öğrenmeyi de belirlediğini varsaymaktadır. Aile, bu açıdan uyguladığı bilinçli toplumsallaşma süreci ile çocuğa toplumsal değer ve normları olduğu kadar, aile içi somut ilişkilerle de belli karar verme kalıplarını aktarmaktadır. Bu nedenle aile, hem seçme işlemini, hem de davranışın temelini veren bir öge olarak sosyo-politik bir önem taşımaktadır (Uysal, 1981: 61-74) .

Aile, çocukların bir siyasal partiye karşı duygusal bir bağ geliştirmesinde önemli bir etkidir. Kimi araştırmacılara göre, çocukların siyasal sosyalleşme sürecinde, siyasal parti kimliğinin aşılmasında, aile en büyük faktördür. Aile de anne-baba-çocuk arasında siyasal bilgi alışverişinin olması, çocukların küçük yaşta bir siyasal parti seçmenlerinin yanında, seçilen partinin anne-babanın desteklediği siyasal parti olma olasılığını da artırmaktadır (Aydın, Özbek, 2004: 148) . Ailedeki eğitim öncelikli eğitim olmakla birlikte, bireyin daha sonraki sosyal statüsünü etkileyecek ve değiştirecektir. Deneyim ve teknik eğitimler, kişinin tercihlerini ileride yönlendirecek ve kişinin sosyalleşmesine neden olacaktır.

Eğitim düzeyinin yüksekliği, bireyin siyasal tercihlerini daha bilinçli olarak yapmasında önemli bir rol oynar ve diğer çevresel değişkenlerin belirleme gücünü azaltır; siyasal içeriklerin kavranmasını, yorumlanmasını ve iletilmesini sağlar (Çukurçayır, 2000: 83) .

Eğitimin, siyasal davranış üstündeki etkisi açısından birçok araştırmacının hemfikir olduğu nokta, eğitim seviyesinin yükselmesiyle siyasal konulardaki bilgilerin artması, çok yönlü görüşler kazanılması, siyasal olayları düşünme, sorgulama ve çözüm önerileri getirebilmede ve son olarak bireye meslek ve statü kazandırmada önemli bir etkiye sahip olduğudur (Alkan, 1993: 115) .

Eğitimin siyasal davranışlar üzerindeki etkisini farklı ülkelerde inceleyen Almond ve Vebra, hangi davranışların eğitime göre bütün ülkelerde aynı şekilde değiştiğini tespit etmiştir. 5 ayrı ülkede de eğitim seviyesi yüksek olan kimse, düşük eğitilmiş kişilere göre şu ortak maddeleri gerçekleştirmektedir:

- Resmi siyasal organların birey üzerindeki etkisinden daha çok haberdardır,
- Siyasal olayları ve seçim kampanyalarını daha çok izler,
- Siyasal konularda daha çok bilgi sahibidir,
- Siyasal konuları daha çok konuşur,
- Bildiği siyasal konular daha çeşitlidir ve siyasal ilgi alanı daha geniştir,
- Siyasal konuları serbestçe konuşabileceği kimseler daha çeşitlidir,
- Siyasal organları etkileme bakımından kendisini daha etkili görür,
- Siyasal davranışlarını ortaya koyma daha yüksek seviyelerde gerçekleşir (Baykal, 1970: 58) .

Bu açıklamalar gösteriyor ki, eğitim kişinin siyasal kararlarına yön verici etki yapmaktadır.

Siyasal katılmada önemli bir yeterlilik olan yaş, kişi tercihlerini etkileyen bir unsurdur. Bireyin kişisel gelişimini tamamlamadan oy kullanmaması için, çeşitli

dönemlerde yaş kriteri getirilmiştir. Kişiler, birikimlerinin, tecrübe ve deneyimlerinin zamanla değişmesiyle birlikte, farklı yaşlarda, farklı siyasal eğilimler göstermektedir.

Bernard Slaw; 'Eğer yirmi yaşında iken komünist değilseniz, kalbiniz yok demektir; kırk yaşına geldiğinizde hala komünist iseniz, kafanız yok demektir' (Kışlalı, 1987: 256). Bireylerin gençlikte özel çıkarlara daha az sahip olması, zamanla statüsünün artması, ekonomik kazançları, sosyal konumu kişinin yaşına göre tercihlerini değiştirmektedir.

Yeterliliğe bağlı seçme hakkı yasal olarak kalkmakla birlikte, kişilerin siyasal katılımlarında, davranışlarını etkileyen sosyo-ekonomik boyuttaki eğitim, aile, yaş kriterleri kişinin yaşam sürecine etki ederek değiştirmektedir.

2.8.5. Cinsiyete Bağlı Seçme Hakkı:

Bu sistemde kadınlara geleneksel anlayışların sonucu olarak seçme hakkı tanınmamaktadır. Siyasete katılmak daha çok erkeklere özgü bir eylemdir. Birinci Dünya Savaşından önce Avrupa ve Amerika'da kadınların siyasal haklarını savunan çeşitli akımlar ortaya çıkmıştır. Ülkelerin büyük çoğunluğunda örgütlü akımların aracılığı ile kadınların siyasal hakları konusunda olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Dünyadaki ilk feminist akım, 1789 yılında Fransa'da görülmektedir. Ancak o günlerde beklenen sonuç elde edilememekle birlikte bu akım, kadın hakları konusundaki mücadelelerin temeli ve başlangıcı olmuştur. Nihayet, kadınlara ilk seçme hakkı 1869'da Amerika Birleşik Devletlerinin Wyoming eyaletinde verilmiştir. Türkiye'de, bir çok ileri Avrupa ülkesinden önce '5 Aralık 1934'te 2598 Sayılı Yasa ile Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı' verilmiştir. Ancak bu hak, diğer ülkelerde olduğu gibi

mücadelelerle değil, Kurtuluş Savaşının felsefesinin ürünü olarak verilmiştir (Sezen, 1994: 74-75) .

1935 seçimlerinde ilk defa kadınlar da seçime katılmış ve mecliste yer edinmişlerdir.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı, 1935-2007

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek Milletvekili Sayısı	Temsil Oranı %	Kadın Milletvekili Sayısı	Temsil Oranı %
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	465	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1961	450	447	99,3	3	0,7
1965	450	442	98,2	8	1,8
1969	450	445	98,9	5	1,1
1973	450	444	98,7	6	1,3
1977	450	446	99,1	4	0,9
1983	399	387	97,0	12	3,0
1987	450	444	98,7	6	1,3
1991	450	442	98,2	8	1,8
1995	550	537	97,6	13	2,4
1999	550	527	95,8	23	4,2
2002	550	526	95,6	24	4,4
2007	549	499	90,9	50	9,1

Kaynak: Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2007, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

Tablodan görüldüğü gibi kadınların 1934'te verilen seçme-seçilme hakkı ile, ilk defa katıldıkları 1935 seçiminden 2007'ye kadar sayıları 25'i bulmamış; ancak 2007 seçimleri ile bu sayının iki katına; yani 50'ye ulaşarak en yüksek seçilme oranı yaşanmıştır. Kadınlara siyasi statü birçok ülkeye göre öncelikli verilse de kadınların siyasi hayatta aktif yer alma eğilimleri oldukça düşüktür.

2.8.6. Irk Ayrımına Bağlı Seçme Hakkı:

Kişilerin ırk nedeniyle seçme hakkından yoksun bırakılmaları da sınırlı oyun bir türüdür. Irk ayrımına dayanan siyasal ve sosyal eşitsizlikler bugün için önemlerini yitirmiştir. Çok yakın zamana kadar pek çok kozmopolit ülkede çeşitli ırklara ve milletlerin insanlarına seçme hakkı tanınmadığı görülmektedir. Nazi Almanya'sında 1935'te çıkarılan kanunla (Nuromberg Kanunları) Yahudilerin seçme ve seçilme hakkı yasaklanmıştır. ABD'de çeşitli yol ve yöntemlerle siyahların resmi seçilme hakkı 1970'lere kadar sınırlı kalmıştır (Sezen, 1994: 75-76) .

2.9. Siyasi Partiler

İnsanların devlet halinde örgütlenmelerinden bu yana, bir iktidar mücadelesi vardır. Ortak çıkarılara sahip insan gruplarının, mücadelelerini siyasal eylem toplulukları oluşturarak yürütmeleri de bu mücadelenin tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca insanlar bir şey yapmak, kurmak, bir şeye karşı çıkmak, onu değiştirmek hatta yıkmak için bir araya geldiler. Bu birlikteliklerinden devlet yönetimine ilişkin olanlar siyasal niteliktedir. Bunlardan bazılarının amacı siyasal iktidarı ele geçirmek, diğer bir kısmının amacı ise kendi çıkarları doğrultusunda siyasal iktidarı etkilemektir. Siyasal iktidarı ele geçirmek amacı taşıyan en gelişmiş örgütlenme partilerdir (Sezen, 1994: 54) .

Alkan'ın belirttiği gibi; 'bir toplum, kitlesel bir nitelik kazanmaya başlayınca ve kitleler siyasal katılıma yönelince kitlesel katılımın en pratik yolu olarak siyasal partiler ortaya çıkmaktadır' (Alkan, 1993: 115).

'Parti' sözcüğü, çağdaş demokrasilerde kamuoyuna biçim veren geniş halk örgütlerini olduğu kadar, ilkçağ cumhuriyetlerini bölen hizipleri, Rönesans İtalya'sında bir komutan çevresinde toplanan orduları, Fransız Devriminde devrim meclisleri

üyelerinin bir araya geldikleri kulüpleri ve anayasal monarşilerin mülkiyet esasına dayanan seçimlerini hazırlayan komiteleri anlatmakta kullanılmıştır. Ancak işin özdeşliği bunların siyasal partilerle özdeş olduğu anlamına gelmez. Siyasal iktidarı ele geçirmek ve kullanmak amacı ve ortak yönleri olmasına karşın, yapıları itibariyle benzerlikleri yoktur. Siyasi partilerin en önemli ayırıcı özelliği, bunların, devlet iktidarının işleyişi, kamu ve hükümet işlerinin yönetimi üstünde hükümeti ele geçirmek amacıyla etkili olmaları ve sonuçta siyasal iktidar için mücadele etmeleridir (Sezen, 1994: 54) .

Türköne' nin tanımına göre; 'Siyasi partiler, halkın desteğini sağlamak suretiyle, devlet iktidarının kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, bu suretle politika belirleme ve belirlenen politikaları uygulama amacı güden, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasi topluluklardır' (Türköne, 2008: 254) .

Demokratik siyasi yaşamın içerisinde bu kadar hayati bir konum işgal eden siyasi partileri, diğer siyasi örgütlerden veya baskı gruplarından ayıran 4 temel özelliği vardır:

- Siyasi partiler iktidarı doğrudan ele geçirmeye çalışırlar.
- Siyasi partiler resmi üye tabanına dayanırlar.
- Siyasi partiler hem özel konularda, hem de toplumun ve ülkenin bütününe ilgilendiren konularda politikalara sahiptir.

Siyasi partiler, ölçüsü değişmekle birlikte, ortak bir ideolojik kimlik veya siyasal tercihlere sahip insanların oluşturduğu bir örgüttür (Türköne, 2008: 54) .

Bu maddeler siyasi partilerin, nasıl örgütler olduğunu bize göstermektedir.

22 Nisan 1983 tarihinde kabul edilen Siyasi Partiler Kanunu Siyasi partileri, (madde 3): 'Siyasî partiler, anayasa ve kanunlara uygun olarak, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.' şeklinde tanımlamıştır (<http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>) .

2.10. Siyasi Partilerin Tarihi

Çağdaş siyasi partilerin ortaya çıkışı oldukça yenidir. Önce İngiltere parlamentosunda 'Whig'ler ve 'Tory'ler olarak gruplaşmış fakat bu grupların partileşmesi 19.yy.' in ortalarında oy hakkının genişlemesi ile gerçekleşebilmiştir. Halbuki daha sonra ortaya çıkmasına karşın ABD' nin kendisine has yapısı nedeniyle federalistler ve anti-federalistler hızla partileşmişlerdir. Bu nedenle ilk siyasal partileşmenin ABD' de ortaya çıktığı kabul edilir. ABD partilerinde ideolojik farklılaşma pek yoktur. Çağdaş siyasal partilerin ayrıca özellikleri olan ideolojik yapılar asıl kaynağını Fransız Devriminin ateşi içinde oluşan kulüplerde bulsa gerekir. Bu kulüpleri belli bir siyaseti gütmek ve ülke sorunları hakkında belli bir yönden hareket etmek isteyen kişilerin birleşmesi oluşturmuştur. Partilerin kökenini sosyo-ekonomik sınıf çatışmalarında aramak gerekir. Çağdaş siyasal partiler, feodalite-burjuvazi çatışmasında doğmuş, burjuvazi-proleterya çatışması içinde bugünkü olgunluğuna erişmiştir (Sezen, 1994: 55) .

2.11. Siyasi Parti Çeşitleri

Siyasi partilerin, kimliklerini oluşturduktan sonra geçen yaklaşık bir asırlık serüveni içinde, yapılarında, işleyişlerinde ve niteliklerinde köklü değişiklikler

olmuştur. Dönem dönem değişen siyasal, sosyal ve ekonomik şartlara uyum sağlayarak bir evrimden geçmişlerdir. Bu evrimde, siyasi partiler üzerine çalışan siyaset bilimciler farklı parti tipolojileri geliştirerek değişimi formüle etmeye çalışmışlardır. Bu parti tipolojileri aşağıdaki gibi açıklanabilir (Türköne, 2008: 54) :

2.11.1. Kadro ve Kitle Partileri (Cadre Party-Mass Party, 1954)

Maurice Duverger'e göre partiler kadro ve kitle partileri olmak üzere ikiye ayrılırlar. Kadro partileri niteliğe önem verdikleri için üye sayılarını artırmaya yönelik özel bir çabaları yoktur (Aydın, 2006: 183) .

Parlamento içi partiler olan kadro partileri, oy hakkının belirli miktarda vergi verenlere, belirli miktarda toprak sahibi olanlara verildiği, bir başka deyişle, sınırlı oy hakkının geçerli olduğu ve siyasi iktidarı belirleme hak ve yetkisinin aristokrat ve burjuva sınıfına ait olduğu siyaset sahnesindeki temsilcilerdir (Tokgöz, 1999: 38) . 19. yy' ın liberal partilerinin örnek verilebileceği kadro partilerinde seçim hakkının halka inmemesinden dolayı finansmanı da partinin aristokratları tarafından karşılanmaktadır.

Parlamento dışı partiler olan kitle partileri ise, herkese açık ve dolayısıyla geniş bir halk kesimi ile ilgi kurabilen, geniş kitlelerin oyunu hedefleyen, üyelerinin mali olduğu kadar siyasal ağırlığına da önem veren partilerdir (Aydın, 2006: 183) .

2.11.2. Temsil Partileri-Bütünleşme Partileri (Parties of Representation-Parties of Integration, 1956)

Sigmund Neumann'a ait bu sınıflamaya göre; temsil partilerinin amacı mümkün olduğu kadar çok oy almaktır. Bu partiler kamuoyunu değiştirmeyi değil, bir biçimde etkilemeyi, olduğu gibi yansıtmayı ve temsil etmeyi istemektedir. Temsil partileri gibi

partilerin varlığı, siyasetçileri ne pahasına olursa olsun iktidar peşinde koşan bir grup olarak gören rasyonel seçim modellerine güç vermiştir (Türköne, 2008: 261) .

Bütünleşme partileri ise, ülkenin tüm evrenini dikkate alarak programlarını hazırlar ve politikalarını ona göre yönlendirirler. Örgütlenme biçimleri pramit şeklindedir. Parti içi eğitim çalışmaları her dönemde maksimum düzeyde yürütülür. Komünist ve Faşist Partiler örnek verilebilir (Tokgöz, 1999: 42-43) .

2.11.3. Hepsini Yakala Partileri (Catch-all Party, 1966)

Duverger' in kadro ve kitle partileri arasında yaptığı sınıflandırma ne kadar önemli ise, Otto Kirceimer' in de 'hepsini yakala partileri' için yaptığı kavramlaştırma da o kadar önemlidir.

Hepsini yakala partileri, belirli toplumsal kesimlerin veya sınıfların sözcüsü olmaktan çok tüm ulusun sözcülüğünü yapmak isteyen, finansmanını hem kamusal, hem özel pek çok kaynaktan sağlayan, üyelere çok liderlerin etkin olduğu ve baskın bir ideolojik karakter taşımayan bir örgütsel yapıya sahip olan partilerdir (Türköne, 2008: 261) .

2.11.4. Seçimlere Dönük - Profesyonel Partiler (Electoral - Professional Party, 1988)

Seçimlere Dönük - Profesyonel Partiler, ideolojinin hakim olmadığı, profesyonellerin teşkilat içinde baskın olduğu, finansmanını belirli çıkar grupları ve devlet yardımları vasıtasıyla sağlayan partilerdir. Bu tipoloji Panebianco tarafından Kircheimer'in tipolojisinde gördüğü eksikliklerden sonra kavramlaştırılmıştır (Türköne, 2008: 262) .

2.11.5. Kartel Partileri (1995)

Katz ve Mair'in yaptığı bu kavramlaştırma partilerin devletle olan ilişkilerine dayanmakta ve kartel partileri, partilerin geleneksel işlevlerinden olan sivil toplum ile devlet arasındaki arabuluculuk görevini bir kenara bırakıp, devletin elinde bir vasıta (agent) haline geldiğini savunmaktadır.

Kartel partileri; dağınık ve geniş bir seçmen kitlesini cezp etmeye çalışan, özellikle seçim kampanyalarında yapılan harcamalarla kendisini göstermek isteyen, yönetim konusundaki maharetine vurgu yapan, üyeleri ile bağı ve örgütsel yapısı son derece zayıf olan partilerdir (Türköne, 2008: 262) .

2.11.6. Modern Kadro Partileri (Modern Cadre Parties, 1992-1994)

Ruud Koole'ye ait olan bu sınıflama Hollanda'daki siyasi parti yapılanmasına bakılarak, Duverger'in kadro partilerinden hareketle oluşturulmuştur. Bu partilerin nitelikleri (Türköne, 2008: 263) ;

- Profesyonel lider grubunun hakimiyeti (özellikle parlamentodaki partilerde) söz konusudur. Ancak bu gruplar parti tabanına hesap verirler.
- Düşük üye ve seçmen oranı söz konusudur. Bununla birlikte var olan üyeler hem parti finansmanı, hem de aday belirleme süreçleri açısından önemli görülür.
- Seçmenlere dönük güçlü ve geniş bir yönelme söz konusudur.
- Parti içi disiplini sağlamaya dönük dikey bir örgüt yapısı vardır.
- Parti finansmanı hem üyelerin bağış ve aidatlarına hem de devlet yardımına bağlıdır.

3. BÖLÜM

TOKAT-DİYARBAKIR SEÇMEN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR SAHA ARAŞTIRMASI

3.1. DİYARBAKIR VE TOKAT' IN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Diyarbakır' ın Tarihi

Diyarbakır ve çevresi tarih öncesi dönemlerden itibaren her devirde nemini korumuş, Anadolu ile Mezopotamya, Avrupa ile Asya arasında doğal bir geçiş yolu, bir köprü görevi yapmış bu nedenle de çeşitli uygarlıkların tarihi ve kültürel mirasını günümüze kadar taşımıştır (<http://www.zaman.com.tr>).

Tarih boyunca Amida, Amid, Kara-Amid, Diyar-Bekr, Diyarbekir, Diyarbakır adlarını alan kent Güneydoğu Anadolu bölgesinin orta bölümünde, Elcezire denilen, Mezopotamya'nın kuzey kısmındadır(<http://www.zaman.com.tr>).

Yontma taş ve Mezolitik devirlerde, Diyarbakır ve çevresindeki mağaralarda yaşanmış olduğu, yapılan arkeolojik araştırmalar ile anlaşılmıştır. Eğil-Silvan yakınlarındaki Hassun, Dicle Nehri ve kolları üzerinde Ergani yakınlarında Hilar mağaralarında bu çağdan kalma kalıntılar tespit edilmiştir (<http://www.zaman.com.tr>).

Anadolu'nun en eski köy yerleşmelerinden biri olan tarımcı köy topluluklarının en güzel örneğini veren Ergani yakınlarındaki Çayönü Tepesi, günümüzden 10.000 yıl önceye tarihlenmesi ile sadece bölge tarihimize değil Dünya uygarlık tarihine de ışık tutmaktadır. M.Ö. 7.500-5.000 yılları arasında aralıksız olarak daha sonra da aralıklarla iskan edilmiş olan günümüzdeki kent uygarlığının ilk temellerinin atıldığı Çayönü, insanların göçebelikten yerleşik köy yaşantısına, avcılık ve toplayıcılıktan besin

üretimine geçtikleri "Neolitik Devrim" olarak da bilinen teknolojik yaşam biçimi, beslenme ekonomisi ve insan doğal çevre ilişkilerinin tümü ile değiştiği kültür tarihi ile ilgili buluşlarda bir çok ilki de içeren canlı ve ilginç bir yerleşmedir. Yabani buğday, mercimekgiller gibi bitkilerin tarıma alınması, koyun ve keçinin evcilleştirilmesi ile Çayönü bilim dünyasında önem kazanmıştır (<http://www.zaman.com.tr>).

Yine Ergani yakınlarındaki Grikihacıyan Tepesi'nde M.Ö. 5.000 yılları başına tarihlenen "Gelişkin Köy Evresi" ya da Kalkolitik Çağ olarak adlandırılan Halaf Kültürünün sonlarına tarihlenen tek bir kültür evresi görülmüştür. Halaf Kültürü, Kuzey Irak, Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da görülen yuvarlak planlı kubbeli evleri zengin boya bezeli çanak-çömleği ile ünlüdür (<http://www.zaman.com.tr>).

Diyarbakır'ın Bismil İlçesi yakınlarındaki Üçtepe Höyük'te yapılan ve henüz bitirilmemiş olan kazı çalışmalarında ise 2. Bin, Yeni Asur, Helenistik ve Roma İmparatorluk dönemine tarihlenen önemli bir merkez ortaya çıkarılmıştır. Öte yandan Lice yakınlarındaki Birkleyn mağaraları ve Eğil'deki Eğil Kalesi ve kayalardaki kitabeler Asurlardan kalan önemli eserler bulunmuştur (<http://www.zaman.com.tr>).

Diyarbakır'ın kent merkezinin tarihine baktığımızda ise; M.Ö. 3. Binde kente Hurri-Mitaniler'in egemen olduklarını görüyoruz. M.Ö. 1260'a dek egemenliklerini sürdüren Hurri-Mitaniler'den sonra sırasıyla Asurlular, Aramiler, Urartular, İskitler, Medler, Persler, Makedonyalılar, Selevkoslar, Partlar, Büyük Tigran İdaresi, Romalılar, Sasaniler, Bizanslılar, Emeviler, Abbasiler, Şeyhoğulları, Hamdaniler, Mervaniler, Selçuklular, İnalıoğulları, Nisanoğulları, Artuklular, Eyyübililer, Moğollar, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlılar Diyarbakır'a egemen olmuşlardır (<http://www.zaman.com.tr>).

Bu uygarlıklar arasında Diyarbakır'da en fazla tarihi eser yapan ve iz bırakanlar Romalılar, Abbasiler, Mervaniler, Selçuklular, Artuklular, Hıristiyan ve Osmanlılar olmuştur. Diyarbakır sadece Roma-Bizans değil aynı zamanda Müslüman, Pers, Arap ve Türk devletlerinin zengin tarihi ve kültürel değerlerini taşıyan ortak bir kültür mirası olarak günümüze kadar gelmiştir. Özellikle surlarda birçok medeniyetlerin izlerini kitabe, süsleme, figür, kapı veya görkemli burç şeklinde en canlı şekilde görebilmekteyiz (<http://www.zaman.com.tr>).

Diyarbakır göç alan bir şehirdir. Diyarbakır'ın çoğunluğu kendilerini kürt olarak tanımlamakla birlikte çoğunluğu sünniligi benimsemektedir. Bu yüzden Diyarbakır' da kültürel farklılık vardır.

3.1.2. Tokat' ın Tarihi

Yapılan kazı çalışmaları bölgedeki ilk yerleşimin Kalkolitik dönemle (M.Ö. 5000-3000) başlayıp, İlk Tunç Çağı (M.Ö. 3000-2000) ve Hititler (M.Ö. 2000-1200) dönemiyle devam ettiğini ve Tokat' ın yazılı tarihinin Hititlerle başladığını göstermektedir (www.kulturturizm.gov.tr).

Bugünkü Tokat ilinin yer aldığı bölge, egemenliklerini ilan eden pek çok devletin önemli topraklarından sayılmıştır. Frigleri (M.Ö. 1200-600) yıkılan Kimmerlerin ardından yöreye M.Ö. 6.yy' da önce Medler sonra da İskender' in M.Ö. 334-332' de son verdiği Persler egemen olmuştur. M.S. 34' de bir Roma eyaleti haline gelen Komana, M.S. 395' de Bizans' a geçmiştir. Tokat Müzesi' nde Roma dönemine ait birçok eser bulunmaktadır (www.kulturturizm.gov.tr).

Anadolu'da yayılan Hıristiyan-Bizans uygarlığı, Sultan Alparslan' ın 1071 Malarzğirt Savaşı' ndan sonra Türk-İslam kültürüyle tanışmıştır. Anadolu Selçuklu

Devlet' inden ayrı, bağımsız bir devlet kuran Danişmentoğulları ve daha sonra da Anadolu Selçuklu Devleti' ne son veren İlhanlılar bölgede kurdukları üstünlüklerinin yanı sıra Tokat, Zile ve Niksar' da önemli eserler bırakmışlardır (www.kulturturizm.gov.tr) .

Selçuklu Türkleri zamanında Anadolu' nun altıncı büyük kenti olan Tokat' ta kültür, sanat, mimarlık ve bayındırlık eserlerini kentin pek çok yerinde görmek mümkündür. Moğollar, İlhanlılar, Ertenaoğulları ve Kadı Burhaneddin hakimiyetlerinden sonra, 14. yy sonunda Osmanlı egemenliğine giren Tokat, Darü' n Nasr, yükselme döneminde bölgenin tarım ve ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Dokumacılık, yazma, bakır işçiliği ve deri işleme oldukça gelişmiş, deniz yoluyla Fransa ve Rusya' ya ihracat yapılmıştır (www.kulturturizm.gov.tr)

Düşman kuvvetlerinin Anadolu' yu işgalleri sırasında Tokat halkı da kurdukları örgütlerle bu işgale karşı durmuşlardır (www.kulturturizm.gov.tr).

Tokat' ın çoğunluğu kendilerini Türk olarak tanımlamaktadır. Mezhep olarak bir kısmı Sünniliği, diğer kısmı Aleviliği benimsemektedir. Bu yüzden Tokat' ta mezhepsel farklılık vardır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

İlk çağlardan beri farklılık olsa da, demokrasinin yönetim biçimi olarak kabul edildiği topraklarda, belirli periyotlarda uygulanan seçim, seçmen ve seçilene karşı karşıya getirmektedir. Bu durum seçilene görevlerini yerine getirme sorumluluğu yüklemenin yanında, seçmenin kendi lehine oy kullanması için, seçmenin kararını çeşitli şekillerde etkileme çalışmalarına götürmektedir. Yine bu durum sadece seçilene değil, seçmene de gelecek seçimlerde kararını değiştirme fırsatı vermekte, seçmen birikmiş siyasi kültürüyle oy verme eğilimini değiştirmektedir.

Bu çalışmada örneklem olarak seçilen Diyarbakır-Tokat illerindeki seçmenlerin hangi faktörlerden etkilendikleri karşılaştırılmalı olarak belirtilmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amaçlarını belirtirsek;

- Demografik özellikler doğrultusunda, Diyarbakır-Tokat illerindeki seçmenlerin davranışlarının, liderin sahip olduğu özelliklere göre farklılaşıp-farklılaşmadığını görmek,
- Demografik özellikler doğrultusunda, Diyarbakır-Tokat illerindeki seçmenlerin davranışlarının, partilerin özelliklerine ve diğer özelliklere göre farklılaşıp-farklılaşmadığını görmek,
- Demografik özellikler doğrultusunda, Diyarbakır-Tokat illerindeki seçmenlerin davranışlarının, partilerin ülke sorunlarına yaklaşımlarına göre farklılaşıp-farklılaşmadığını görmek,
- Parti sempaticanlığı ve etnik kökenleri doğrultusunda, Diyarbakır-Tokat illerindeki seçmenlerin davranışlarının farklılaşıp-farklılaşmadığını görmek,
- Elde edilen sonuçlara göre, siyasetçilere ve yapılacak akademik çalışmalara ön hazırlık olması için, araştırmanın kapsamı dahilinde, çözüm önerileri getirmektir.

3.3. ARAŞTIRMANIN MODELİ

<p><u>Demografik Faktörler</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cinsiyet • Yaş • Medeni Durum • Eğitim Durumu • Gelir Durumu • Meslek <p><u>Seçmenin Özellikleri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Parti Sempatizanlığı • Irkı 	<p><u>Liderin Özellikleri</u> (Liderin Cinsiyeti, Liderin Genç Olması, Deneyimli Olması, Seçmen Sorunlarını Yaşamışlığı, Liderin Eğitimi, Liderin Dini Görüşü...)</p> <p><u>Partilerin Özellikleri ve Diğer Özellikler</u> (Parti Üyelerinin Cinsiyeti, Parti Programları, Partinin İdeolojisi...)</p> <p><u>Partilerin Ülke Sorunlarına Yaklaşımları</u> (İnsan Hakları, Kürt Sorunu, Ülke Genelindeki Eşitlik, Ekonomik İstikrar...)</p>
---	--

Araştırmanın nasıl yapıldığını gösteren araştırma modelinde, üç değişken grup oluşturulmuştur. Birinci grup değişkenler demografik faktörler, ikinci grup değişkenler seçmen özellikleri ve üçüncü grup değişkenler ise; seçmen tercihlerini etkileyen lider özellikleri, partinin özellikleri ve partilerin ülke sorunlarına yaklaşımları faktörlerinden oluşmaktadır. Araştırma modeli bu genel çerçevenin oluşturulmasından sonra, demografik özelliklere ve seçmen özelliklerine göre seçmenlerin hangi faktörlerden etkilendikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.4. ARAŞTIRMANIN ÖN KABULLERİ VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, Tokat ve Diyarbakır il merkezlerinde yapılmıştır. Bu iki ilin araştırmaya dahil edilme nedenlerinden biri, il merkezlerinin biliniyor olmasından dolayı örneklemin seçilmesinde seçmenlerin sosyal ve ekonomik yapıları doğru tespit edilerek, anketlerin uygulanmasının kolay olacağını düşünülmesidir. Diğer bir neden

de, etnik farklılığı olan bu iki ilin seçmen tercihlerindeki farklılığın görülmek istenmesidir.

3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.5.1.Araştırma Anketinin Oluşturulması, Uygulanması ve Verilerin Toplanması

Araştırmada öncelikle ulaşmak istenilen konular belirlenmiştir. Sonra seçmen tepkisi de dikkate alınarak oluşturulan soruların, istenilen şekilde cevaplayıcı tarafından algılanıp algılanmadığının kontrolü için pilot uygulama yapılmış ve ankete son şekil verilmiştir.

Anket, toplam 48 sorudan oluşmaktadır. Okuma kolaylığı ve soru bağlantısının olması için, seçmenin demografik özelliklerine yer verildikten sonra, liderin özellikleri, partinin özellikleri ve partilerin ülke sorunlarına yaklaşımları ayrı bölümlerde oluşturulmuştur. Seçmenin tercihlerini etkileyen lider, parti özellikleri ve partilerin ülke sorunlarına yaklaşımlarının, seçmen üzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla sorulan soruların cevapları,

- ‘Hiç Etkilemiyor’ veya ‘ Oldukça çok etkiliyor’ şeklinde ölçütler konulmuştur. Tutumun şiddeti uçlara doğru gidildikçe olumlu veya olumsuz yönde artmaktadır. Yine ankette, açık uçlu sorulara da yer verilmiştir.
- ‘Kendinize yakın hissettiğiniz siyasi lider kim?’,
- ‘Kendinize hangi partiyi en yakın hissediyorsunuz?’,
- ‘Hangi partiye kesinlikle oy vermezsiniz?’,
- ‘En son oy verdiğiniz parti hangisi?’ gibi parti ve lider sempaticanlığını ölçmek için sorulan bu soruları, açık uçlu tercih edilmesindeki amaç; seçmeni

cevaplardaki şıklarla kısıtlamamaktır. Bu soruların bilgisayar ortamına aktarılışında, seçmenlerin cevaplarına göre kategoriler oluşturulmuştur. Etnik kökenin ise, kişilerin siyasi tercihlerine etki ettiği genel olarak düşünülmektedir. Bundan dolayı, sorulara ‘Etnik kökeniniz nedir?’ şeklinde soru dahil edilerek, seçmenlerin siyasi tercihlerinin etnik kökenle bağlantısı görülmeye çalışılmıştır.

Anketler uygulanmadan önce, anketlerin uygulanacağı şehirlerde, yasal izinler alınmıştır. Anket soruları, seçmene verilerek kendilerinin okuyup doldurması istenmiştir. Ancak, çoğu soruların boş bırakılması, okuma-yazma bilmeyenlerin olması, bazı sorulara çelişkili cevaplar verilmesi (Örn; Tokat’ta yapılan anketlerde, ‘Kendinize yakın hissettiğiniz parti hangisi?’ ve ‘Hangi partiye kesinlikle oy vermezsiniz?’ sorularına cevap verilmemiş veya iki soruya da aynı parti yazılarak çelişkili cevaplar ortaya çıkarılmıştır.) gibi sebeplerden, anketlerin uygulanmasında, yüz yüze yapılan mülakat tercih edilmiştir. Mülakata başlamadan önce, seçmenlere, anketin sadece bilimsel araştırmada, istatistiksel analiz yapmak amacıyla kullanılacağı açıklanarak, yasal izin belgeleri gösterilmiştir. Böylelikle, doğması muhtemel kaygılar giderilmiştir. Bundan dolayı, seçmenlerin anket sorularına verdikleri cevaplar, içten kabul edilmektedir.

Seçmenlerin davranışlarını etkileyen faktörleri bulmak amacıyla oluşturulan biçimsel mülakat çalışmasında, öncelikle cinsiyet, meslek, etnik köken ve parti sempatanlığına göre iki değişkenli analiz ile çapraz tablolar yapılmıştır. Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin belirtilen her ifadeye verdiği cevaplar, Diyarbakır ve Tokat verilerinde ayrı ayrı toplanarak, soruların aritmetik ortalaması (\bar{X}), standart sapması, frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Demografik özelliklere göre seçmenlerin sorulara verdiği cevaplar, ki-kare, korelasyon analizi, t-testi ve aritmetik ortalama yardımı ile

tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır. Böylece hangi bağımlı değişkenin seçmen davranışına ne derece etki ettiğini belirlenmiştir.

3.5.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırma Diyarbakır ve Tokat il merkezlerinde yapılmıştır. Mahallelere göre değişen sosyal ve ekonomik yapıların verilerimize yansımaları için, il merkezlerindeki farklı mahallelerden seçmene ulaşılmıştır. Bundan dolayı yapılan anketlerin sonuçları, Tokat-Diyarbakır seçmenlerinin tümünü temsil ettiği varsayılmaktadır. Diyarbakır'da 350, Tokat'ta 300 olmak üzere toplam 650 anket uygulanmıştır. Ancak istenmeyen hatalardan dolayı, bazı anketler değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuç olarak, Diyarbakır'da 205 ve Tokat'ta 202 anket veri olarak kabul edilmiştir.

3.5.3. Araştırmanın Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler

Anketler, SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bilimsel çalışmaların geçerliliği, güvenilir olmasına bağlı olduğundan, öncelikle verilerin güvenilirliği test edilmiştir. Alfa (Alpha) katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak da ölçeğin güvenilirlik durumu;

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir,

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir,

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir,

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek oldukça çok güvenilir bir ölçektir. (Akgül, Çevik, 2005: 435-436)

Bu çalışmadaki verilerin hepsi için Alpha= 0,7353 olarak bulunmuştur. Yani çalışma verileri oldukça güvenilirdir.

3.6. VERİLERİN ANALİZİ

Bu kısımda, verilerin değerlendirilmesiyle elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

3.6.1. Seçmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

3.6.1.1. Cinsiyet

Tablo 2: Seçmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Diyarbakır		Tokat		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kadın	64	%31,20	92	%45,5	156	%38,3
Erkek	141	%68,80	110	%54,5	251	%61,7
Toplam	205	%100	202	%100	407	%100

Diyarbakır' da ankete katılan seçmenlerin %31,20' si kadın, %68,80' i erkektir. Tokat' ta ankete katılan seçmenlerin ise; %45,5'i kadın, % 54,5'i erkektir. Tokat'ta, Diyarbakır'a göre kadınların ankete katılma oranı daha yüksektir.

3.6.1.2. Yaş

Tablo 3: Seçmenlerin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş	Diyarbakır		Tokat		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
18-30	89	%43,4	74	%36,6	163	%40
31-40	56	%27,3	63	%31,2	119	%29,2
41-50	41	%20	37	%18,3	78	%19,2
51-60	17	%8,3	21	%10,4	38	%9,3
61 ve Üzeri	2	%1	7	%3,5	9	%2,2
Toplam	205	%100	202	%100	407	%100

Diyarbakır' da ankete katılan seçmenlerin %43,4' ü 18-30, %27,3' ü 31-40, %20' si 41-50, %8,3' ü 51-60 ve %1' i 61 ve üzeri yaş gruplarındadır. Tokat'ta' da

ankete katılan seçmenlerin ise; %36,6' sı 18-30, %31,2' si 31-40, %18,3' ü 41-50, %10,4' ü 51-60 ve %3,5' i 61 ve üzeri yaş gruplarındadır.

3.6.1.3. Medeni Durum

Tablo 4: Seçmenlerin Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	Diyarbakır		Tokat		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evli	95	%46,3	138	%68,3	233	%57,2
Bekar	102	%49,8	55	%27,2	157	%38,6
Dul	8	%3,9	9	%4,5	17	%4,2
Toplam	205	%100	202	%100	407	%100

Diyarbakır' da ankete katılan seçmenlerin %46,3' ü evli, %49,8' i bekar, %3,9' u duldur. Tokat' ta ankete katılan seçmenlerin %68,3' ü evli, %27,2' si bekar ve %4,5' i duldur.

3.6.1.4. Eğitim Düzeyi

Tablo 5: Seçmenlerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	Diyarbakır		Tokat		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Okuma-Yazma Bilmiyorum	10	%4,9	4	%2	14	%3,5
Okur-yazar	1	%0,5	7	%3,5	8	%2
İlkokul	22	%10,8	43	%21,3	65	%16
Ortaokul	12	%5,9	18	%8,9	30	%7,4
Lise	46	%22,7	51	%25,2	97	%24
Üniversite	98	%48,3	70	%34,7	168	%41,5
Yükseklisans	12	%5,9	5	%2,5	17	%4,2
Doktora	2	%1	4	%2	6	%1,5
Toplam	203	%100	202	%100	405	%100

Diyarbakır'da ankete katılan seçmenlerin %4,9' u okuma-yazma bilmiyor, %0,5' i okuma-yazma biliyor; ama eğitim kurumuna gitmemiş, %10,8' i ilkokul, %5,9' u ortaokul, %22,7' si lise, %48,3' ü üniversite, %5,9' u yüksek lisans, %1,0' i doktora eğitimine sahiptir.

Tokat'ta ankete katılan seçmenlerin %2,0' si okuma-yazma bilmiyor, %3,5' i okuma-yazma biliyor; ama eğitim kurumuna gitmemiş, %21,3' ü ilkokul, %8,9' u ortaokul, %25,2' si lise, %34,7' si üniversite, %2,5' i yüksek lisans, %2,0' si doktora eğitimine sahiptir.

3.6.1.5. Gelir Düzeyi

Tablo 6: Seçmenlerin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Gelir	Diyarbakır		Tokat		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
0-500	68	%33,2	66	%32,7	134	%32,9
501-1000	44	%21,5	48	%23,8	92	%22,6
1001-1500	45	%22	55	%27,2	100	%24,6
1501-2000	25	%12,2	16	%7,9	41	%10,1
2001-2500	12	%5,9	4	%2	16	%3,9
2501 ve Üzeri	11	%5,4	13	%6,4	24	%5,9
Toplam	205	%100	202	%100	407	%100

Diyarbakır'da anket katılan seçmenlerin, %33,2' si 0-500TL, %21,5' i 501-1000TL, %22' si 1001-1500TL, %12,2' si 1501-2000TL, %5,9' u 2001-2500TL, %5,4' ü 2501TL ve üzerinde gelire sahiptir.

Tokat'ta anket katılan seçmenlerin ise, %32,7' si 0-500TL, %23,8' i 501-1000TL, %27,2' si 1001-1500TL, %7,9' u 1501-2000TL, %2' si 2001-2500TL, %6,4' ü 2501TL ve üzerinde gelire sahiptir.

3.6.1.6. Meslek

Tablo 7: Seçmenlerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek	Diyarbakır		Tokat		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Esnaf, Tüccar	25	%12,2	23	%11,4	48	%11,8
Serbest Meslek Erbabı	18	%8,8	16	%7,9	34	%8,3
İşçi	39	%19	43	%21,3	82	%20,2
Memur	48	%23,4	52	%25,7	100	%24,5
Ev Hanımı	22	%10,7	35	%17,3	57	%14
İşsiz	9	%4,4	2	%1	11	%2,8
Emekli	12	%5,9	12	%5,9	24	%5,9
Öğrenci	30	%14,6	16	%7,9	46	%11,3
Diğer	2	%1	3	%1,5	5	%1,2
Toplam	205	%100	202	%100	407	%100

Diyarbakır'da ankete katılan seçmenlerin, %12,2' si esnaf, küçük tüccar, %8,8' i serbest meslek erbabı, %19' u işçi, %23,4' ü memur, %10,7' si ev hanımı, %4,4' ü işsiz, %5,9' u emekli, %14,6' sı öğrenci, %1' i diğer meslek gruplarındadır.

Tokat'ta ankete katılan seçmenlerin, %11,4 esnaf, küçük tüccar, %7,9' u serbest meslek erbabı, %21,3' ü işçi, %25,7' si memur, %17,3' ü ev hanımı, %1' i işsiz, %5,9' u emekli, %7,9' u öğrenci, %1,5' i diğer meslek gruplarındadır.

3.6.1.7. Etnik Köken

Tablo 8: Seçmenlerin Etnik Kökenine Göre Dağılımı

Etnik Köken	Diyarbakır		Tokat		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Sünni Türk	8	%3,9	167	%82,7	175	%43
Alevi Türk	4	%2	21	%10,4	25	%6,1
Sünni Kürt	168	%82	4	%2	172	%42,3
Diğerleri	25	%12,2	10	%5	35	%8,6
Toplam	205	%100	202	%100	407	%100

Diyarbakır’da ankete katılan seçmenlerin, %3,9’ u Sünni Türk, %2’ si Alevi Türk, %82’ si Sünni Kürt, %12,2’ si diğer etnik köken ve ideolojiye sahiptir.

Tokat’ta ankete katılan seçmenlerin ise, %82,7’ si Sünni Türk, %10,4’ ü Alevi Türk, %2’ si Sünni Kürt, %5’ i diğer (Zaza, Alevi Kürt) etnik köken ve ideolojiye sahiptir.

3.6.1.8. Parti Sempatizanlığı

Tablo 9: Seçmenlerin Parti Sempatizanlığına Göre Dağılımı

Parti Sempatizanlığı	Diyarbakır		Tokat		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Hiçbirini	43	%21	42	%20,8	85	%20,8
AKP	88	%42,9	96	%47,5	184	%45,2
CHP	0	%0,0	27	%13,4	27	%6,6
MHP	1	%0,5	24	%11,9	25	%6,1
BDP	70	%34,1	3	%1,5	73	%17,9
Diğerleri	3	%1,5	10	%5,0	13	%3,2
Toplam	205	%100	202	%100	407	%100

Diyarbakır'da ankete katılan seçmenlerin, %21' i hiçbir partiye kendini yakın hissetmezken, %42,9' u AKP'ye, %0,5' i MHP'ye, %34,1' i BDP' ye, %1,5' i diğer partilere kendilerini yakın hissetmektedir.

Tokat'ta ankete katılan seçmenlerin, %20,8' i hiçbir partiye kendini yakın hissetmezken, %47,5' i AKP'ye, %13,4' ü CHP'ye, %11,9' u MHP'ye, %1,5' i BDP' ye, %5' i diğer partilere kendilerini yakın hissetmektedir.

3.6.2. Seçmen Davranışlarının Analizi

Tablo 10: Liderin Kadın veya Erkek Olması ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Cinsiyet			Oy vereceğiniz parti liderinin kadın veya erkek olmasında tercihiniz nedir?			
			Erkek	Kadın	Kadın veya Erkek Olması Farketmez	Toplam
DİYARBAKIR	Kadın	Frekans	17	8	39	64
		%	%26,6	%12,5	%60,9	%100
	Erkek	Frekans	60	8	73	141
		%	%42,6	%5,7	%51,8	%100
	Toplam	Frekans	77	16	112	205
		%	%37,6	%7,8	%54,6	%100
TOKAT	Kadın	Frekans	47	4	41	92
		%	%51,1	%4,3	%44,6	%100
	Erkek	Frekans	65	4	41	110
		%	%59,1	%3,6	%37,3	%100
	Toplam	Frekans	112	8	82	202
		%	%55,4	%4,0	%40,6	%100

Diyarbakır: $\chi^2 = 6,301$ ve $P = 0,043$

Tokat: $\chi^2 = 1,299$ ve $P = 0,522$

Diyarbakır için $P (0,043) < 0,05$ olduğundan liderin kadın veya erkek olması cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Diyarbakır'da kadınların %60,9' u, erkeklerin %51,8' i liderin kadın veya erkek olması farketmez demişlerdir. Ancak Diyarbakır' da erkeklerin %42,6'sının ise, liderin erkek olmasını tercih ettikleri görülmektedir.

Tokat için $P(0,522) > 0,05$ olduğundan liderin kadın veya erkek olması cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Tokat' ta kadınların %51,1' i, erkeklerin ise; %59,1' i liderin erkek olmasını tercih etmektedir.

Tablo 11: Parti Adaylarının Çoğunluğunun Kadın veya Erkek Olması ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

	Cinsiyet	Oy vereceğiniz partinin adaylarının çoğunlukta kadın veya erkek olmasında tercihiniz nedir?				
		Erkek	Kadın	Farketmez	Toplam	
DIYARBAKIR	Kadın	Frekans	13	3	48	64
		%	%20,3	%4,7	%75,0	%100
	Erkek	Frekans	48	6	86	140
		%	%34,3	%4,3	%61,4	%100
	Toplam	Frekans	61	9	134	204
		%	%29,9	%4,4	%65,7	%100
TOKAT	Kadın	Frekans	29	5	58	92
		%	%31,5	%5,4	%63,0	%100
	Erkek	Frekans	31	1	78	110
		%	%28,2	%0,9	%70,9	%100
	Toplam	Frekans	60	6	136	202
		%	%29,7	%3,0	%67,3	%100

Diyarbakır: $\chi^2 = 4,116$ ve $P = 0,128$

Tokat: $\chi^2 = 4,103$ ve $P = 0,129$

Diyarbakır için $P(0,128) > 0,05$ ve Tokat için $P(0,129) > 0,05$ olduğundan parti adaylarının çoğunlukta kadın veya erkek olması cinsiyete göre iki şehirde de farklılık göstermemektedir. Diyarbakır' da kadınların %75,0' ı, erkeklerin %61,4' ü; Tokat' ta ise kadınların %63,0' ı, erkeklerin %70,9' u oy verecekleri partinin adaylarının çoğunlukta kadın veya erkek olması fark etmez demişlerdir.

Tablo 12: Maddi Yardımlar ile Meslek Arasındaki İlişki

	Meslek	Maddi yardımlar kararınızı ne kadar etkiliyor?						
		Hiç Etkilemiyor	Az Etkiliyor	Normal Derecede	Çok Etkiliyor	Oldukça Çok Etkiliyor	Toplam	
DİYARBAKIR	Esnaf, Tüccar	F	15	4	5	0	1	25
		%	%60,0	%16,0	%20,0	%0,0	%4,0	%100
	Serbest Meslek Erbabı	F	16	0	2	0	0	18
		%	%88,9	%0,0	%11,1	%0,0	%0,0	%100
	İşçi	F	31	1	5	2	0	39
		%	%79,5	%2,6	%12,8	%5,1	%0,0	%100
	Memur	F	40	4	3	0	1	48
		%	%83,3	%8,3	%6,3	%0,0	%2,1	%100
	Ev Hanımı	F	14	2	6	0	0	22
		%	%63,6	%9,1	%27,3	%0,0	%0,0	%100
	İşsiz	F	6	1	1	0	1	9
%		%66,7	%11,1	%11,1	%0,0	%11,1	%100	
Emekli	F	10	0	0	1	1	12	
	%	%83,3	%0,0	%0,0	%8,3	%8,3	%100	
Öğrenci	F	27	2	1	0	0	30	
	%	%90,0	%6,7	%3,3	%0,0	%0,0	%100	
Diğer	F	2	0	0	0	0	2	
	%	%100	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%100	
Toplam	F	161	14	23	3	4	205	
	%	%78,5	%6,8	%11,2	%1,5	%2,0	%100	
TOKAT	Esnaf, Tüccar	F	15	0	4	1	3	23
		%	%65,2	%0,0	%17,4	%4,3	%13,0	%100
	Serbest Meslek Erbabı	F	10	1	1	3	1	16
		%	%62,5	%6,3	%6,3	%18,8	%6,3	%100
	İşçi	F	32	5	3	2	1	43
		%	%74,4	%11,6	%7,0	%4,7	%2,3	%100
	Memur	F	44	3	3	1	1	52
		%	%84,6	%5,8	%5,8	%1,9	%1,9	%100
	Ev Hanımı	F	24	2	4	3	2	35
		%	%68,6	%5,7	%11,4	%8,6	%5,7	%100
	İşsiz	F	1	0	1	0	0	2
%		%50,0	%0,0	%50,0	%0,0	%0,0	%100	
Emekli	F	10	0	0	1	1	12	
	%	%83,3	%0,0	%0,0	%8,3	%8,3	%100	
Öğrenci	F	9	2	3	1	1	16	
	%	%56,3	%12,5	%18,8	%6,3	%6,3	%100	
Diğer	F	3	0	0	0	0	3	
	%	%100,0	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%100	
Toplam	F	148	13	19	12	10	202	
	%	%73,3	%6,4	%9,4	%5,9	%5,0	%100	

Diyarbakır: $\chi^2 = 39,729$ ve $P = 0,164$ Tokat: $\chi^2 = 29,512$ ve $P = 0,593$

Diyarbakır için $P(0,164) > 0,05$ ve Tokat için $P(0,593) > 0,05$ olduğundan partilerin yaptığı maddi yardımlar mesleğe göre iki şehirde de farklılık göstermemektedir. Her iki şehirde de meslek gruplarının büyük oranı partilerin yaptığı maddi yardımlardan hiç etkilenmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 13: Liderin Dini Görüşü ile Etnik Köken Arasındaki İlişki

	Etnik Köken	Oy vereceğiniz partinin liderinin dini görüşünün size uygun olması kararınızı ne kadar etkiliyor?						
		Hiç Etkilemiyor	Az Etkiliyor	Normal Derecede	Çok Etkiliyor	Oldukça Çok Etkiliyor	Toplam	
DİYARBAKIR	Sünni Kürt	Frekans	51	14	34	20	49	168
		%	%30,4	%8,3	%20,2	%11,9	%29,2	%100
	Diğerleri	Frekans	12	7	6	2	10	37
		%	%32,4	%18,9	%16,2	%5,4	%27,0	%100
	Toplam	Frekans	63	21	40	22	59	205
		%	%30,7	%10,2	%19,5	%10,7	%28,8	%100
TOKAT	Sünni Türk	Frekans	24	13	25	26	79	167
		%	%14,4	%7,8	%15,0	%15,6	%47,3	%100
	Alevi Türk	Frekans	14	2	2	1	2	21
		%	%66,7	%9,5	%9,5	%4,8	%9,5	%100
	Diğerleri	Frekans	0	0	2	6	6	14
		%	%0,0	%0,0	%14,3	%42,9	%42,9	%100
	Toplam	Frekans	38	15	29	33	87	202
		%	%18,8	%7,4	%14,4	%16,3	%43,1	%100

Diyarbakır: $\chi^2 = 4,852$ ve $P = 0,303$

Tokat: $\chi^2 = 45,520$ ve $P = 0,000$

Diyarbakır için $P(0,303) > 0,05$ olduğundan liderin dini görüşü etnik kökene göre farklılık göstermemektedir. Diyarbakır' da Sünni Kürtlerin %30,4' ü liderin dini görüşünden hiç etkilenmezken, %29,2' sinin liderin dini görüşünden oldukça çok etkilendikleri görülmektedir. Diyarbakır' da diğer etnik köken gruplarının(Zaza, Alevi

Kürt) % 32,4' ü liderin dini görüşünden hiç etkilenmezken, %18,9' unun liderin dini görüşünden oldukça çok etkilendikleri görülmektedir.

Tokat için $P(0,000) < 0,05$ olduğundan liderin dini görüşü etnik kökene göre farklılık göstermektedir. Tokat' ta Sünni Türklerin %47,3' ü liderin dini görüşünden oldukça çok etkilenmektedir. Alevi Türklerin %66,7' si liderin dini görüşünden hiç etkilenmemektedir.

Tablo 14: Etnik Köken ile Lideri Kendine Yakın Hissetme Arasındaki İlişki

	Etnik Köken	Kendinize yakın hissettiğiniz siyasi lider kimdir?									
		Yok	Recep Tayyip Erdoğan	Deniz Baykal	Ahmet Türk	Selahattin Demirtaş	Osman Baydemir	Devlet Bahçeli	Diğerleri	Toplam	
DIYARBAKIR	Sünni Kürt	F	39	59		22	14	21		13	168
		%	23,2	35,1		13,1	8,3	12,5		7,7	100
	Diğerleri	F	11	17		2	1	0		6	37
		%	29,7	45,9		5,4	2,7	0,0		16,2	100
	Toplam	F	50	76		24	15	21		19	205
		%	24,4	37,1		11,7	7,3	10,2		9,3	100
TOKAT	Sünni Türk	F	34	83	10				23	17	167
		%	20,4	49,7	6,0				13,8	10,2	100
	Alevi Türk	F	4	0	16				0	1	21
		%	19,0	0,0	76,2				0,0	4,8	100
	Diğerleri	F	2	7	0				0	5	14
		%	14,3	50,0	0,0				0,0	35,7	100
	Toplam	F	40	90	26				23	23	202
		%	19,8	44,6	12,9				11,4	11,4	100

Diyarbakır: $\chi^2 = 11,308$ ve $P = 0,046$

Tokat: $\chi^2 = 97,173$ ve $P = 0,000$

Diyarbakır için $P(0,046) < 0,05$ ve Tokat için $P(0,000) < 0,05$ olduğundan yakın hissedilen lider etnik kökene göre farklılık göstermektedir. Diyarbakır' da Sünni

Kürtlerin % 35,1' i ve diğer etnik köken gruplarının(Zaza, Alevi Kürt) %45,9' u Recep Tayyip Erdoğan' ı kendilerine yakın hissetmektedirler. Sünni Kürtlerin % 13,1' i Ahmet Türk' ü, %8,3' ü Selahattin Demirtaş' ı, %12,5' i Osman Baydemir' i kendilerine yakın hissetmektedirler. Diyarbakır' da anket uygulanan seçmenlerin hiçbiri Deniz Baykal ve Devlet Bahçeli' yi belirtmemişlerdir.

Tokat' ta Sünni Türklerin %49,7' si Recep Tayyip Erdoğan' ı, %13,8' i Devlet Bahçeli' yi kendilerine yakın hissetmektedirler. Alevi Türklerin %76,2' si Deniz Baykal' ı, kendilerine yakın hissetmektedirler. Tokat' ta da Ahmet Türk, Selahattin Demirtaş ve Osman Baydemir hiç belirtilmemiştir.

Tablo 15: Partinin Kürt Açılımına Yaklaşımı ile Etnik Köken Arasındaki İlişki

	Etnik Köken	Oy verdiğiniz partinin kürt açılımına katılımı sizin kararınızı ne kadar etkiler?						
		Hiç Etkilemez	Az Etkiler	Normal Derecede	Çok Etkiler	Oldukça Çok Etkiler	Toplam	
DIYARBAKIR	Sünni Kürt	Frekans	19	5	19	31	94	168
		%	%11,3	%3,0	%11,3	%18,5	%56,0	%100
	Diğerleri	Frekans	8	2	6	3	18	37
		%	%21,6	%5,4	%16,2	%8,1	%48,6	%100
	Toplam	Frekans	27	7	25	34	112	205
		%	%13,2	%3,4	%12,2	%16,6	%54,6	%100
TOKAT	Sünni Türk	Frekans	47	6	37	23	54	167
		%	%28,1	%3,6	%22,2	%13,8	%32,3	%100
	Alevi Türk	Frekans	12	0	4	2	3	21
		%	%57,1	%0,0	%19,0	%9,5	%14,3	%100
	Diğerleri	Frekans	0	2	3	3	6	14
		%	%0,0	%14,3	%21,4	%21,4	%42,9	%100
	Toplam	Frekans	59	8	44	28	63	202
		%	%29,2	%4,0	%21,8	%13,9	%31,2	%100

Diyarbakır: $\chi^2 = 5,823$ ve $P = 0,213$

Tokat: $\chi^2 = 17,975$ ve $P = 0,021$

Diyarbakır için $P(0,213) > 0,05$ olduğundan partinin kürt açılımına katılması etnik kökene göre farklılık göstermemektedir. Diyarbakır’ da Sünni Kürtlerin %56,0’ı, diğer etnik köken gruplarının(Zaza, Alevi Kürt) % 48,6’ sı partinin kürt açılımına katılmasından oldukça çok etkilenmektedirler.

Tokat için $P(0,021) < 0,05$ olduğundan partinin kürt açılımına katılması etnik kökene göre farklılık göstermektedir. Tokat’ ta Sünni Türklerin %32,3’ ü partinin kürt açılımına katılmasından oldukça çok etkilenirken, %28,1’ i hiç etkilenmemektedir. Alevi Türklerin %57,1’ i partinin kürt açılımına katılmasından hiç etkilenmemektedir. Diğer etnik köken gruplarının %42,9’ u partinin kürt açılımına katılmasından oldukça çok etkilenmektedir.

Tablo 16: Kürt Açılımının Desteklenmesi ile Etnik Köken Arasındaki İlişki

Etnik Köken		Devletin kürt açılımı uygulamasını destekliyor musunuz?			
		Evet	Hayır	Toplam	
DİYARBAKIR	Sünni Kürt	Frekans	141	27	168
		%	%83,9	%16,1	%100
	Diğerleri	Frekans	26	11	37
		%	%70,3	%29,7	%100
	Toplam	Frekans	167	38	205
		%	%81,5	%18,5	%100
TOKAT	Sünni Türk	Frekans	95	72	167
		%	%56,9	%43,1	%100
	Alevi Türk	Frekans	5	16	21
		%	%23,8	%76,2	%100
	Diğerleri	Frekans	12	2	14
		%	%85,7	%14,3	%100
	Toplam	Frekans	112	90	202
		%	%55,4	%44,6	%100

Diyarbakır: $\chi^2 = 3,746$ ve $P = 0,053$

Tokat: $\chi^2 = 13,841$ ve $P = 0,001$

Diyarbakır için $P(0,053) > 0,05$ olduğundan devletin kürt açılımı uygulaması etnik kökene göre farklılık göstermemektedir. Diyarbakır’ da Sünni Kürtlerin %83,9’ u, diğer etnik köken gruplarının (Zaza, Alevi Kürt) % 70,3’ ü partinin kürt açılımı uygulamasını desteklemektedirler.

Tokat için $P(0,001) < 0,05$ olduğundan partinin kürt açılımı uygulaması etnik kökene göre farklılık göstermektedir. Tokat’ ta Sünni Türklerin %56,9’ u ile diğer etnik köken gruplarının %85,7’ si devletin kürt açılımı uygulamasını desteklemektedirler. Alevi Türklerin %76,2’ i devletin kürt açılımı uygulamasını desteklememektedirler.

Tablo 17: Kürt Açılımı Uygulamasının Başarılı Olacağına İnanılması ile Etnik Köken Arasındaki İlişki

Etnik Köken			Devletin kürt açılımındaki uygulamasının başarılı olacağına inanıyor musunuz?		
			Evet	Hayır	Toplam
DİYARBAKIR	Sünni Kürt	Frekans	86	82	168
		%	%51,2	%48,8	%100
	Diğerleri	Frekans	17	20	37
		%	%45,9	%54,1	%100
	Toplam	Frekans	103	102	205
		%	%50,2	%49,8	%100
TOKAT	Sünni Türk	Frekans	84	83	167
		%	%50,3	%49,7	%100
	Alevi Türk	Frekans	2	19	21
		%	%9,5	%90,5	%100
	Diğerleri	Frekans	11	3	14
		%	%78,6	%21,4	%100
	Toplam	Frekans	97	105	202
		%	%48,0	%52,0	%100

Diyarbakır: $\chi^2 = 0,334$ ve $P = 0,564$

Tokat: $\chi^2 = 18,051$ ve $P = 0,000$

Diyarbakır için $P(0,564) > 0,05$ olduğundan devletin kürt açılımı uygulamasının başarılı olacağına inanılması etnik kökene göre farklılık göstermemektedir. Diyarbakır’ da Sünni Kürtlerin %51,2’ si kürt açılımının başarılı olacağına inanırken, diğer etnik köken gruplarının (Zaza, Alevi Kürt) %54,1’ i kürt açılımının başarılı olacağına inanmamaktadır.

Tokat için $P(0,000) < 0,05$ olduğundan partinin kürt açılımı uygulamasının başarılı olacağına inanılması etnik kökene göre farklılık göstermektedir. Tokat’ ta Sünni Türklerin %50,3’ ü ile diğer etnik köken gruplarının %78,6’ sı devletin kürt açılımı uygulamasının başarılı olacağına inanmaktadır. Alevi Türklerin %90,5’ i devletin kürt açılımı uygulamasının başarılı olacağına inanmamaktadır.

Tablo 18: Kesinlikle Oy Verilmeyecek Parti ile Parti Sempatizanlığı Arasındaki İlişki

Parti Sempatizanlığı		Hangi partiye kesinlikle oy vermezsiniz?										
		Belirtmek istemiyorum	CHP	AKP	MHP	BDP	CHP-MHP	AKP-BDP	CHP-MHP-BDP	Hiçbirine		
DİYARBAKIR	Hiçbirini	F	7	13	0	6	1	6		3	7	43
		%	16,3	30,2	0,0	14,0	2,3	14,0		7,0	16,3	100
	AKP	F	4	21	0	3	10	31		14	5	88
		%	4,5	23,9	0,0	3,4	11,4	35,2		15,9	5,7	100
	BDP	F	0	15	4	12	0	34		0	5	70
		%	0,0	21,4	5,7	17,1	0,0	48,6		0,0	7,1	100
	Diğerleri	F	0	1	0	0	1	0		0	2	4
		%	0,0	25,0	0,0	0,0	25,0	0,0		0,0	50,0	100
	Toplam	F	11	50	4	21	12	71		17	19	205
		%	5,4	24,4	2,0	10,2	5,9	34,6		8,3	9,3	100
TOKAT	Hiçbirini	F	11	13	10	1	3	1	2	0	1	42
		%	26,2	31,0	23,8	2,4	7,1	2,4	4,8	0,0	2,4	100
	AKP	F	4	47	0	4	4	28	0	3	6	96
		%	4,2	49,0	0,0	4,2	4,2	29,2	0,0	3,1	6,3	100
	CHP	F	0	0	8	4	1	0	13	0	1	27
		%	0,0	0,0	29,6	14,8	3,7	0,0	48,1	0,0	3,7	100
	MHP	F	0	2	3	0	8	0	9	0	1	23
		%	0,0	8,7	13,0	0,0	34,8	0,0	39,1	0,0	4,3	100
	Diğerleri	F	2	4	1	0	2	2	0	2	0	13
		%	15,4	30,8	7,7	0,0	15,4	15,4	0,0	15,4	0,0	100
Toplam	F	17	66	22	9	18	31	24	5	9	201	
	%	8,5	32,8	10,9	4,5	9,0	15,4	11,9	2,5	4,5	100	

Diyarbakır: $\chi^2 = 76,553$ ve $P = 0,000$

Tokat: $\chi^2 = 194,291$ ve $P = 0,000$

Diyarbakır ve Tokat için $P (0,000) < 0,05$ olduğundan kesinlikle oy verilmeyecek parti, parti sempatizanlığına göre farklılık göstermektedir. Diyarbakır' da AKP sempatizanlarının %35,2' si CHP-MHP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak birlikte belirtmişlerdir. AKP sempatizanlarının %23,9' u yalnız CHP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak belirtmişlerdir. BDP sempatizanlarının %48,6' sı da CHP-MHP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak birlikte belirtmişlerdir. BDP

sempatizanlarının %21,4' ü de AKP sempatizanları gibi CHP' yi yalnız olarak kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak belirtmişlerdir.

Tokat' ta AKP sempatizanlarının %49,0' u yalnız CHP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak belirtmişlerdir. AKP sempatizanlarının %29,2' si CHP-MHP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak birlikte belirtmişlerdir. CHP sempatizanlarının %29,6' sı yalnız AKP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak belirtmişlerdir. CHP sempatizanlarının %48,1' i AKP-BDP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak birlikte belirtmişlerdir. MHP sempatizanlarının %34,8' i yalnız BDP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak belirtmişlerdir. MHP sempatizanlarının %39,1' i AKP-BDP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak birlikte belirtmişlerdir.

3.6.2.1. Diyarbakır'daki Seçmen Davranışlarının Analizi

Diyarbakır ilinde, Tablo 19' da seçmen davranışlarını etkileyen faktörleri lider, parti ve ülke sorunları faktörleri olarak ayırmadan genel olarak değerlendirmesi yapıldığında, $\bar{X} = 4,48$ ile 'liderin güvenilir olması' en önemli etkiye sahip faktördür. Bunu $\bar{X} = 4,23$ ile 'liderin deneyimli olması', $\bar{X} = 3,96$ ile 'partilerin ideolojisi' ve 'partilerin kürt açılımına yaklaşımları', $\bar{X} = 3,74$ ile 'partilerin dış politikaları', $\bar{X} = 3,67$ ile 'partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları' faktörleri izlemektedir.

Diyarbakır 'da seçmen davranışlarını etkileyen tüm faktörlerde, en az etkiye sahip faktör, $\bar{X} = 1,41$ ile 'partilerin dağıttığı maddi yardımlar' dır. Bunu, $\bar{X} = 1,47$ ile 'liderin zengin olması' $\bar{X} = 1,71$ ile 'kardeşlerin eğilimi', $\bar{X} = 1,79$ ile de 'ailenin eğilimi' faktörleri izlemektedir.

Özel olarak değerlendirmesini yapmak için, liderin özelliklerine bakıldığında, Diyarbakır’ da ‘oy vereceğiniz partinin liderinin güvenilir olması kararınızı ne kadar etkiliyor?’ ifadesine katılma ortalaması $\bar{X} = 4,48$ ile en önemli etkiye sahip faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bunu $\bar{X} = 4,23$ ile ‘liderin deneyimli olması’, $\bar{X} = 3,95$ ile ‘liderin eğitim seviyesi’, $\bar{X} = 3,74$ ile ‘liderin hitabetinin güzel olması’, $\bar{X} = 3,57$ ile ‘liderin seçmen sorunlarını yaşamış olması’ faktörleri izlemektedir.

Diyarbakır’daki seçmenlerin davranışlarını en az etkileyen lider özelliği ise; $\bar{X} = 1,47$ ile ‘liderin zengin olması’ olmuştur. Bunu $\bar{X} = 2,01$ ile ‘liderin karizmatik olması’, $\bar{X} = 2,17$ ile ‘liderin genç olması’, $\bar{X} = 2,42$ ile ‘liderin seçmenlerin hemşerileri olması’, $\bar{X} = 2,96$ ile ‘liderin dini görüşü’ faktörleri izlemektedir.

Parti özellikleri ve diğer özelliklere bakıldığında, Diyarbakır’da ‘oy vereceğiniz partinin ideolojisi kararınızı ne kadar etkiliyor?’ ifadesine katılma ortalaması $\bar{X} = 3,96$ ile en önemli etkiye sahip faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bunu $\bar{X} = 3,74$ ile ‘partilerin dış politikası’ ve $\bar{X} = 3,54$ ile ‘partilerin bölge ziyaretleri’ faktörü izlemektedir.

Diyarbakır’da parti özellikleri ve diğer özelliklere göre, seçmenlerin davranışlarını en az etkileyen faktör ise, $\bar{X} = 1,41$ ile ‘dağıtılan maddi yardımlar’ olmuştur. Bunu $\bar{X} = 1,71$ ile ‘kardeşlerin siyasi eğilimleri’, $\bar{X} = 1,74$ ile ‘arkadaşların siyasi eğilimi’, $\bar{X} = 1,79$ ile ‘ailenin siyasi eğilimi’ faktörleri izlemektedir.

Ülke sorunlarına bakıldığında, Diyarbakır’ da ‘oy vereceğiniz partinin kürt açılımındaki uygulamaya katılması kararınızı ne kadar etkiliyor?’ ifadesine katılma ortalaması $\bar{X} = 3,96$ ile en önemli etkiye sahip faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bunu \bar{X}

= 3,67 ile 'partilerin insan hakları sorununa yaklaşımı', $\bar{X} = 3,60$ ile de 'partilerin özgürlüklere yaklaşımı' faktörleri izlemektedir.

Diyarbakır'da ülke sorunlarına göre, seçmenlerin davranışlarını en az etkileyen ülke sorunu ise; $\bar{X} = 3,35$ ile 'partilerin kamu (devlet daireleri) sorunlarına yaklaşımı'dır.

Tablo 19: Diyarbakır' daki Seçmen Davranışlarının Veri Özeti

İfadeler		Ort.	Std. Sap.	1		2		3		4		5	
				F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Lider Özellikleri	Liderin genç olması	2,17	1,11513	84	41,0	27	13,2	70	34,1	22	10,7	2	1,0
	Liderinin güvenilir olması	4,48	0,96302	7	3,4	6	2,9	9	4,4	42	20,5	141	68,8
	Liderinin eğitim seviyesi	3,95	1,10150	11	5,4	5	2,4	48	23,4	60	29,3	81	39,5
	Liderinin hitabeti	3,74	1,21932	17	8,3	8	3,9	59	28,8	48	23,4	73	35,6
	Liderinin deneyimli olması	4,23	1,11866	13	6,3	2	1,0	25	12,2	48	23,4	117	57,1
	Liderinin hemşeri olması	2,42	1,59361	91	44,4	35	17,1	24	11,7	11	5,4	44	21,5
	Liderinin dini görüşü	2,96	1,61300	63	30,7	21	10,2	40	19,5	22	10,7	59	28,8
	Liderinin zengin olması	1,47	0,96800	154	75,1	21	10,2	19	9,3	5	2,4	6	2,9
	Liderinin sizin sorunlarınızı yaşamış olması	3,57	1,51152	32	15,6	22	10,7	37	18,0	24	11,7	90	43,9
	Liderinin karizmatik olması	2,01	1,42788	127	62,0	4	2,0	39	19,0	13	6,3	22	10,7
Parti Özellikleri ve Diğer Faktörler	Ailenin eğilimi	1,79	1,26410	133	64,9	22	10,7	26	12,7	8	3,9	16	7,8
	Kardeşlerin eğilimi	1,71	1,20373	136	66,3	26	12,7	22	10,7	7	3,4	14	6,8
	Arkadaşların	1,74	1,19396	133	64,9	23	11,2	30	14,6	6	2,9	13	6,3
	Partilerin maddi yardımı	1,41	0,89046	161	78,5	14	6,8	23	11,2	3	1,5	4	2,0
	Partilerin programı	2,69	1,59601	79	38,5	19	9,3	38	18,5	24	11,7	45	22,0
	Partilerin ideolojisi	3,96	1,16250	14	6,8	5	2,4	43	21,0	56	27,3	87	42,4
	Partilerin bölge ziyaretleri	3,54	1,23451	16	7,8	21	10,2	65	31,7	42	20,5	61	29,8
	Parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olması	2,66	1,47436	65	31,7	32	15,6	54	26,3	14	6,8	40	19,5
	Parti adaylarının etnik kökenleri	2,81	1,69821	80	39,0	18	8,8	24	11,7	25	12,2	58	28,3
	Parti adaylarının dini görüşü	2,78	1,66439	82	40,0	12	5,9	32	15,6	27	13,2	52	25,4
	Parti adaylarının nüfuzlu olması	2,30	1,39896	88	42,9	33	16,1	42	20,5	18	8,8	24	11,7
	Partilerin dış politikası	3,74	1,23530	18	8,8	10	4,9	51	24,9	54	26,3	72	35,1
Ülke Sorunları	Partilerin özgürlüklere yaklaşımı	3,60	1,16480	16	7,8	13	6,3	59	28,8	64	31,2	53	25,9
	Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımı	3,67	1,12263	12	5,9	14	6,8	59	28,8	64	31,2	56	27,3
	Partilerin kamu sorunlarına yaklaşımı	3,35	1,04486	11	5,4	21	10,2	92	44,9	47	22,9	34	16,6
	Partilerin ülke genelinde eşitliğe yönelik yaklaşımı	3,55	1,13458	13	6,3	15	7,3	74	36,1	51	24,9	52	25,4
	Partilerin seçmen beklentilerini karşılama yaklaşımı	3,48	1,19063	19	9,3	12	5,9	75	36,6	49	23,9	50	24,4
	Partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımı	3,39	1,12240	17	8,3	14	6,8	84	41,0	51	24,9	39	19,0
	Partilerin kürt açılımına yaklaşımı	3,96	1,41367	27	13,2	7	3,4	25	12,2	34	16,6	112	54,6

3.6.2.2. Tokat' taki Seçmen Davranışlarının Analizi

Tokat ilinde, Tablo 20' de seçmen davranışlarını etkileyen faktörleri lider, parti ve ülke sorunları faktörleri olarak ayırmadan genel olarak değerlendirmesi yapıldığında, $\bar{X} = 4,64$ ile 'liderin güvenilir olması' en önemli etkiye sahip faktördür. Bunu $\bar{X} = 4,42$ ile 'liderin deneyimli olması', $\bar{X} = 4,30$ ile 'liderin eğitimli olması', $\bar{X} = 4,23$ ile 'liderin hitabeti' ve $\bar{X} = 4,04$ ile 'partilerin dış politikası', faktörleri izlemektedir.

Tokat' da seçmen davranışlarını etkileyen tüm faktörlere bakıldığında, en az etkiye sahip faktör, $\bar{X} = 1,45$ ile 'arkadaşların eğilimi' dir. Bunu $\bar{X} = 1,49$ ile 'kardeşlerin eğilimi', $\bar{X} = 1,74$ ile 'liderin zenginliği' ve $\bar{X} = 1,84$ ile 'ailenin eğilimi' faktörleri izlemektedir.

Özel olarak değerlendirmesi yapıldığında, lider özellikleri için 'oy verdiğiniz partinin liderinin güvenilir olması kararınızı ne kadar etkiler?' sorusuna katılma ortalaması $\bar{X} = 4,64$ ile en önemli etkiye sahip faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bunu $\bar{X} = 4,42$ ile 'liderin deneyimli olması', $\bar{X} = 4,30$ ile 'liderin eğitim seviyesi', $\bar{X} = 4,23$ ile 'liderin hitabetinin güzel olması', $\bar{X} = 3,57$ ile 'liderin dini görüşü', $\bar{X} = 3,32$ ile 'seçmenlerin sorunlarını yaşamış olması' faktörleri izlemektedir.

Tokat' daki seçmenlerin davranışlarını en az etkileyen faktör $\bar{X} = 1,74$ ile 'liderin zengin olması' olmuştur. Bunu $\bar{X} = 2,17$ ile 'liderin seçmenlerin hemşerileri olması', $\bar{X} = 2,19$ ile 'liderin karizmatik olması', $\bar{X} = 2,74$ ile 'liderin genç olması' faktörleri izlemektedir.

Tokat' da 'oy verdiğiniz partinin ideolojisini ne kadar önemlersiniz?' sorusuna katılma ortalaması $\bar{X} = 3,55$ ile en önemli etkiye sahip faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bunu $\bar{X} = 3,52$ ile 'parti adaylarının dini görüşü' faktörü izlemektedir.

Tokat' da parti ve diğer özelliklerde, seçmen davranışını en az etkileyen faktör $\bar{X} = 1,45$ ile 'arkadaşların siyasi eğilimi' olmuştur. Bunu $\bar{X} = 1,49$ ile 'kardeşlerin siyasi eğilimleri', $\bar{X} = 1,62$ ile 'dağıtılan maddi yardımlar' $\bar{X} = 1,84$ ile 'ailenin siyasi eğilimi' faktörleri izlemektedir.

Tablo 20' de görüldüğü gibi, 'oy vereceğiniz partinin dış politikası kararınızı ne kadar etkiliyor?' sorusuna katılma ortalaması $\bar{X} = 4,04$ ile en önemli etkiye sahip faktördür. Bunu $\bar{X} = 3,84$ ile 'partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımları', $\bar{X} = 3,73$ ile 'partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları', $\bar{X} = 3,68$ ile 'partilerin ülke genelinde eşitliği sağlamaya yönelik yaklaşımları' faktörleri izlemektedir.

Tokat' daki seçmenlerin davranışlarını en az etkileyen ülke sorunu ise; $\bar{X} = 3,13$ ile 'partilerin kürt açılımı uygulamasına yaklaşımı' dır.

Tablo 20: Tokat' taki Seçmen Davranışlarının Veri Özeti

İfadeler		Ort.	Std. Sap.	1		2		3		4		5	
				F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Lider Özellikleri	Liderin genç olması	2,74	1,26986	46	22,8	34	16,8	69	34,2	31	15,3	22	10,9
	Liderinin güvenilir olması	4,64	0,78558	4	2,0	2	1,0	9	4,5	31	15,3	156	77,2
	Liderinin eğitim seviyesi	4,30	1,03897	7	3,5	6	3,0	27	13,4	40	19,8	122	60,4
	Liderinin hitabeti	4,23	1,04285	9	4,5	4	2,0	25	12,4	56	27,7	108	53,5
	Liderinin deneyimli olması	4,42	1,00592	8	4,0	5	2,5	14	6,9	41	20,3	134	66,3
	Liderinin hemşeri olması	2,17	1,46423	107	53,0	21	10,4	32	15,8	16	7,9	26	12,9
	Liderinin dini görüşü	3,57	1,54756	38	18,8	15	7,4	29	14,4	33	16,3	87	43,1
	Liderinin zengin olması	1,74	1,30083	138	68,3	21	10,4	19	9,4	4	2,0	20	9,9
	Liderinin sizin sorunlarınızı yaşamış olması	3,32	1,39729	32	15,8	22	10,9	52	25,7	40	19,8	56	27,7
	Liderinin karizmatik olması	2,19	1,54770	115	56,9	15	7,4	18	8,9	26	12,9	28	13,9
Parti Özellikleri ve Diğer Faktörler	Ailenin eğilimi	1,84	1,20580	122	60,4	21	10,4	37	18,3	12	5,9	10	5,0
	Kardeşlerin eğilimi	1,49	0,88237	146	72,3	20	9,9	29	14,4	6	3,0	1	0,5
	Arkadaşların	1,45	0,84643	147	72,8	28	13,9	20	9,9	5	2,5	2	1,0
	Partilerin maddi yardımı	1,62	1,17425	148	73,3	13	6,4	19	9,4	12	5,9	10	5,0
	Partilerin programı	2,31	1,46493	98	48,5	14	6,9	44	21,8	21	10,4	25	12,4
	Partilerin ideolojisi	3,55	1,23342	19	9,4	15	7,4	58	28,7	54	26,7	56	27,7
	Partilerin bölge ziyaretleri	3,12	1,35291	37	18,3	20	9,9	68	33,7	35	17,3	42	20,8
	Parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olması	2,41	1,29881	71	35,1	35	17,3	52	25,7	29	14,4	15	7,4
	Parti adaylarının etnik kökenleri	2,91	1,65353	68	33,7	23	11,4	26	12,9	28	13,9	57	28,2
	Parti adaylarının dini görüşü	3,52	1,59660	45	22,3	11	5,4	24	11,9	37	18,3	85	42,1
	Parti adaylarının nüfuzlu olması	2,51	1,55569	85	42,1	24	11,9	34	16,8	22	10,9	37	18,3
	Partilerin dış politikası	4,04	1,13187	11	5,4	9	4,5	31	15,3	59	29,2	92	45,5
Ülke Sorunları	Partilerin özgürlüklere yaklaşımı	3,56	1,23290	15	7,4	25	12,4	50	24,8	54	26,7	58	28,7
	Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları	3,73	1,13638	11	5,4	19	9,4	41	20,3	73	36,1	58	28,7
	Partilerin kamu sorunlarına yaklaşımı	3,61	1,16303	14	6,9	18	8,9	52	25,7	66	32,7	52	25,7
	Partilerin ülke genelinde eşitliğe yönelik yaklaşımları	3,68	1,17890	11	5,4	23	11,4	46	22,8	60	29,7	62	30,7
	Partilerin seçmen beklentilerini karşılama yaklaşımları	3,46	1,25421	20	9,9	22	10,9	56	27,7	53	26,2	51	25,2
	Partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımı	3,84	1,10684	11	5,4	10	5,0	45	22,3	69	34,2	67	33,2
	Partilerin kürt açılımına yaklaşımı	3,13	1,60862	59	29,2	8	4,0	44	21,8	28	13,9	63	31,2

3.6.2.3. Seçmenlerin Cinsiyetleri ve Seçmen Tercihleri Arasındaki İlişki

Tablo 21’ de cinsiyet ile seçmen tercihleri arasındaki ilişki ifade edilmektedir. Diyarbakır’ da liderin kadın veya erkek olması ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,043$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır.

Tokat’ ta liderin eğitim seviyesi ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,021$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X} = 4,46$, Erkek $\bar{X} = 4,17$) Tokat’ daki kadın seçmenler liderin eğitim seviyesinde erkek seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler. Diyarbakır ilinde ise cinsiyet ile bu ifade arasında anlamlı farklılık yoktur.

Tokat’ ta liderin hemşeriniz olması ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,029$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X} = 2,28$, Erkek $\bar{X} = 2,08$) Tokat’taki kadın seçmenler liderin hemşerileri olmasından erkek seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Diyarbakır’da liderin karizmatik olması ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,004$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X} = 1,46$, Erkek $\bar{X} = 2,26$) Diyarbakır’daki erkek seçmenler liderin karizmatik olmasından kadın seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tokat’ta ailenin oy kullanımına etkisi ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,002$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X} = 2,17$, Erkek $\bar{X} = 1,57$) Tokat’taki kadın seçmenler oylarını kullanırken ailelerinden erkek seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tokat'ta kardeşlerin oy kullanımına etkisi ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,029$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X}=1,61$, Erkek $\bar{X}=1,39$) Tokat'taki kadın seçmenler oylarını kullanırken kardeşlerinden erkek seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tokat'ta dağıtılan maddi yardımlar ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,027$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X}=1,42$, Erkek $\bar{X}=1,80$) Tokat'taki erkek seçmenler oy verecekleri partinin dağıttığı maddi yardımlardan kadın seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tokat'ta parti programları ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,041$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın=2,15, Erkek=2,44) Tokat'taki erkek seçmenler oy verecekleri partinin programından kadın seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tokat'ta partinin özgürlükleri gerçekleştirebilme isteği ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,046$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X}=3,64$, Erkek $\bar{X}=3,50$) Tokat'taki kadın seçmenler partilerin özgürlüklere yaklaşımlarından erkek seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tokat'ta partinin kamu yönetimindeki (devlet dairelerinde) sorunlara yaklaşımı ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,008$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X}=3,52$, Erkek $\bar{X}=3,69$) Tokat'taki erkek seçmenler partilerin kamu yönetimindeki sorunlara yaklaşımından kadın seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tokat'ta partinin sizin beklentilerinizi karşılayabilme isteği ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,011$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X}=3,46$, Erkek $\bar{X}=3,45$) Tokat'taki kadın seçmenler partilerin kendi beklentilerini karşılayabilme istekliliğinden erkek seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tokat'ta partinin ekonomik istikrarı sağlayabilme isteği ile cinsiyet arasında ki-kare $p=0,031$ çıktığından istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. (Kadın $\bar{X}=3,71$, Erkek $\bar{X}=3,95$) Tokat'taki erkek seçmenler partilerin ekonomik istikrarı sağlayabilme istekliliğinden kadın seçmenlere göre daha fazla etkilenmektedirler.

Tablo 21: Seçmenlerin Cinsiyetleri ile Faktörler Arası İlişkiyi Gösteren Veri Özeti

İfadeler		DİYARBAKIR				TOKAT			
		Ki-kare (χ^2)	P	Kor.	P	Ki-kare (χ^2)	P	Kor.	P
Lider Özellikleri	Liderin genç olması	1,340	0,855	0,036	0,607	6,330	0,176	-0,062	0,380
	Liderinin güvenilir olması	2,578	0,631	0,032	0,645	3,094	0,542	0,025	0,720
	Liderinin eğitim seviyesi	5,682	0,224	0,051	0,467	11,517	0,021	-0,194	0,006
	Liderinin hitabeti	8,318	0,081	0,112	0,109	7,301	0,121	-0,146	0,039
	Liderinin deneyimli olması	4,265	0,371	-0,064	0,364	3,562	0,469	-0,091	0,198
	Liderinin hemşeri olması	2,042	0,728	-0,046	0,510	10,782	0,029	-0,049	0,489
	Liderinin dini görüşü	2,844	0,584	-0,069	0,322	6,838	0,145	0,015	0,832
	Liderinin zengin olması	5,367	0,252	0,069	0,324	4,520	0,340	0,030	0,676
	Liderinin sizin sorunlarınızı yaşamış olması	1,852	0,763	0,037	0,594	4,344	0,361	0,029	0,687
	Liderinin karizmatik olması	15,639	0,004	0,268	0,000	6,844	0,144	0,145	0,039
Parti Özellikleri ve Diğer Faktörler	Ailenin eğilimi	2,208	0,698	0,025	0,721	17,359	0,002	-0,238	0,001
	Kardeşlerin eğilimi	4,197	0,380	0,001	0,988	10,806	0,029	-0,147	0,037
	Arkadaşların	1,713	0,788	0,081	0,250	7,673	0,104	-0,034	0,635
	Partilerin maddi yardımı	2,282	0,684	-0,026	0,708	10,936	0,027	0,201	0,004
	Partilerin programı	2,986	0,560	0,066	0,347	9,940	0,041	0,089	0,206
	Partilerin ideolojisi	4,139	0,388	0,002	0,975	3,464	0,483	0,085	0,230
	Partilerin bölge ziyaretleri	3,009	0,556	0,090	0,197	8,976	0,062	-0,009	0,895
	Parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olması	1,402	0,844	-0,006	0,929	6,751	0,150	-0,172	0,014
	Parti adaylarının etnik kökenleri	4,399	0,355	-0,009	0,893	4,747	0,314	-0,003	0,964
	Parti adaylarının dini görüşü	7,862	0,097	0,039	0,582	1,616	0,806	0,029	0,677
	Parti adaylarının nüfuzlu olması	2,366	0,669	-0,045	0,520	1,525	0,822	-0,002	0,981
	Partilerin dış politikası	7,617	0,107	0,066	0,350	4,225	0,376	0,124	0,078
Ülke Sorunları	Partilerin özgürlüklere yaklaşımı	5,041	0,283	0,140	0,046	9,667	0,046	-0,066	0,349
	Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları	3,223	0,521	0,096	0,170	7,045	0,134	-0,021	0,768
	Partilerin kamu sorunlarına yaklaşımı	2,362	0,669	0,023	0,743	13,724	0,008	0,042	0,552
	Partilerin ülke genelinde eşitliğe yönelik yaklaşımları	1,844	0,764	0,049	0,487	3,927	0,416	-0,023	0,742
	Partilerin seçmen beklentilerini karşılama yaklaşımları	3,104	0,541	0,010	0,886	12,977	0,011	-0,028	0,697
	Partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımı	8,717	0,069	0,098	0,161	10,639	0,031	0,060	0,400
	Partilerin kürt açılımına yaklaşımı	0,591	0,964	-0,35	0,620	8,187	0,085	0,126	0,074

3.6.2.4. Seçmenlerin Yaşları ile Seçmen Tercihleri Arasındaki İlişki

Tablo 22' de yaş ile seçmen tercihleri arasındaki ilişki ifade edilmektedir. Tokat için korelasyon $p=0,001$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından liderinin genç olması ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, liderin genç olmasının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça artmaktadır. Diyarbakır için bir ilişki çıkmamıştır.

Tokat için korelasyon $p=0,046$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından liderinin güvenilir olması ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, liderin güvenilir olmasının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça artmaktadır. Diyarbakır için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,010$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından liderinin eğitim seviyesi ile yaş arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, liderin eğitim seviyesinin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça azalmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,014$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından ailenin oy kullanımına etkisi ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, ailenin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça artmaktadır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,017$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından kardeşlerin oy kullanımına etkisi ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, kardeşlerin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça artmaktadır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,001$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından kardeşlerin oy kullanımına etkisi ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, arkadaşların seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça artmaktadır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,000$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından parti programı ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, parti programlarının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça artmaktadır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,041$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından parti ideolojisi ile yaş arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, partinin ideolojisinin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça azalmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,042$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından parti adayları arasında hemşehri olması ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, parti adaylarının seçmenlerin hemşehri olmasının, seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça artmaktadır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,042$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından parti adaylarının nüfuzlu olması ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, parti adaylarının seçmenlerin hemşehri olmasının, seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça artmaktadır.

Tablo 22: Seçmenlerin Yaşları ile Faktörler Arası İlişkiyi Gösteren Veri Özeti

İfadeler		DİYARBAKIR				TOKAT			
		Ki-kare (χ^2)	P	Kor.	P	Ki-kare (χ^2)	P	Kor.	P
Lider Özellikleri	Liderin genç olması	16,925	0,390	0,013	0,850	27,190	0,039	0,236	0,001
	Liderinin güvenilir olması	31,422	0,012	0,025	0,720	10,268	0,852	0,141	0,046
	Liderinin eğitim seviyesi	21,773	0,151	-0,179	0,010	9,878	0,873	0,136	0,053
	Liderinin hitabeti	13,661	0,624	-0,045	0,524	19,700	0,234	0,100	0,158
	Liderinin deneyimli olması	12,789	0,688	0,063	0,369	5,516	0,993	0,058	0,410
	Liderinin hemşeri olması	13,422	0,642	0,061	0,381	16,831	0,397	-0,089	0,209
	Liderinin dini görüşü	18,998	0,269	-0,173	0,013	12,636	0,699	-0,071	0,316
	Liderinin zengin olması	14,634	0,552	0,048	0,493	13,951	0,602	-0,070	0,320
	Liderinin sizin sorunlarınızı yaşamış olması	19,123	0,262	-0,108	0,123	13,670	0,623	0,059	0,405
	Liderinin karizmatik olması	14,211	0,583	-0,012	0,864	14,473	0,564	-0,010	0,882
Parti Özellikleri ve Diğer Faktörler	Ailenin eğilimi	27,803	0,033	0,171	0,014	21,262	0,169	-0,067	0,340
	Kardeşlerin eğilimi	17,459	0,357	0,167	0,017	14,680	0,548	-0,079	0,263
	Arkadaşların	24,653	0,076	0,238	0,001	17,039	0,383	-0,089	0,208
	Partilerin maddi yardımı	13,218	0,657	0,126	0,073	15,762	0,470	-0,034	0,629
	Partilerin programı	27,788	0,034	0,253	0,000	22,203	0,137	0,104	0,142
	Partilerin ideolojisi	15,288	0,504	-0,143	0,041	18,518	0,294	-0,058	0,413
	Partilerin bölge ziyaretleri	32,638	0,008	-0,036	0,611	20,613	0,194	-0,078	0,269
	Parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olması	23,235	0,108	0,142	0,042	15,565	0,484	-0,059	0,406
	Parti adaylarının etnik kökenleri	16,756	0,402	0,095	0,177	17,804	0,335	0,080	0,258
	Parti adaylarının dini görüşü	16,861	0,395	-0,114	0,104	16,717	0,404	-0,010	0,883
	Parti adaylarının nüfuzlu olması	13,443	0,640	0,142	0,042	22,977	0,114	-0,106	0,134
	Partilerin dış politikası	17,998	0,324	0,053	0,449	14,236	0,581	0,132	0,061
Ülke Sorunları	Partilerin özgürlüklere yaklaşımı	18,051	0,321	0,092	0,192	7,337	0,966	0,033	0,641
	Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları	16,072	0,448	0,106	0,132	17,313	0,366	0,092	0,191
	Partilerin kamu sorunlarına yaklaşımı	12,923	0,678	0,029	0,684	10,628	0,832	0,057	0,424
	Partilerin ülke genelinde eşitliğe yönelik yaklaşımları	17,702	0,342	0,056	0,426	17,528	0,352	0,086	0,225
	Partilerin seçmen beklentilerini karşılama yaklaşımları	21,592	0,157	0,116	0,098	22,082	0,141	0,122	0,084
	Partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımı	19,854	0,227	0,057	0,414	20,145	0,214	0,080	0,256
	Partilerin kürt açılımına yaklaşımı	17,076	0,381	0,100	0,154	27,701	0,034	-0,056	0,431

3.6.2.5. Seçmenlerin Eğitimleri ile Seçmen Tercihleri Arasındaki İlişki

Tablo 23' de eğitim ile seçmen tercihleri arasındaki ilişki ifade edilmiştir. Diyarbakır için korelasyon $p=0,000$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından liderinin karizmatik olması ile eğitim arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, liderin karizmatik olmasının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin eğitim seviyesi arttıkça artmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,002$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından dağıtılan maddi yardımlar ile eğitim arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, partinin dağıttığı maddi yardımların seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin eğitim seviyesi arttıkça azalmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,026$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından partinin adaylarının nüfuzlu olmaları ile eğitim arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, partinin adaylarının nüfuzlu olmalarının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin eğitim seviyesi arttıkça azalmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,029$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından partinin kamu yönetimindeki (devlet dairelerinde) sorunlara yaklaşımı ile eğitim arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, oy verecekleri partinin kamu yönetimindeki sorunlara yaklaşımının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin eğitim seviyesi arttıkça azalmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,016$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından partinin sizin beklentilerinizi karşılayabilme isteği ile eğitim arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, beklentilerin karşılanabileceğinin düşünülmesinin

seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin eğitim seviyesi arttıkça azalmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,012$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından partinin ekonomik istikrarı sağlayabilme isteği ile eğitim arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, ekonomik istikrarın sağlanabileceğinin düşünülmesinin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin eğitim seviyesi arttıkça azalmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Tokat için korelasyon $p=0,047$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından partinin ideolojisi ile eğitim arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, partinin ideolojisinin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin eğitim seviyesi arttıkça artmaktadır. Diyarbakır için bir ilişki çıkmamıştır.

Tokat için korelasyon $p=0,000$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından partinin adaylarının etnik kökenleri ile eğitim arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, parti adaylarının etnik kökeninin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça azalmaktadır. Diyarbakır için bir ilişki çıkmamıştır.

Tokat için korelasyon $p=0,004$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından partinin adaylarının dini görüşünün sizinle aynı olması ile eğitim arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, parti adaylarının dini görüşünün seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin yaşı arttıkça azalmaktadır. Diyarbakır için bir ilişki çıkmamıştır.

Tablo 23: Seçmenlerin Eğitimleri ile Faktörler Arası İlişkiyi Gösteren Veri Özeti

İfadeler		DİYARBAKIR				TOKAT			
		Ki-kare (χ^2)	P	Kor.	P	Ki-kare (χ^2)	P	Kor.	P
Lider Özellikleri	Liderin genç olması	22,200	0,772	0,080	0,251	23,004	0,733	-0,053	0,456
	Liderinin güvenilir olması	48,203	0,010	0,091	0,192	35,934	0,144	0,029	0,678
	Liderinin eğitim seviyesi	33,076	0,233	0,116	0,098	22,175	0,773	-0,034	0,635
	Liderinin hitabeti	24,903	0,633	0,066	0,344	42,995	0,035	-0,052	0,465
	Liderinin deneyimli olması	39,380	0,076	-0,121	0,084	31,407	0,299	-0,075	0,286
	Liderinin hemşeri olması	43,114	0,034	-0,088	0,209	34,588	0,182	-0,065	0,361
	Liderinin dini görüşü	25,324	0,610	0,037	0,598	40,042	0,066	-0,127	0,072
	Liderinin zengin olması	50,926	0,005	0,054	0,439	34,998	0,170	-0,064	0,366
	Liderinin sizin sorunlarınızı yaşamış olması	25,735	0,588	0,006	0,935	19,376	0,886	-0,016	0,823
	Liderinin karizmatik olması	47,736	0,011	0,322	0,000	25,801	0,584	0,090	0,204
Parti Özellikleri ve Diğer Faktörler	Ailenin eğilimi	33,079	0,233	-0,050	0,479	21,853	0,788	-0,084	0,236
	Kardeşlerin eğilimi	49,344	0,008	-0,095	0,175	21,266	0,814	-0,003	0,966
	Arkadaşların	50,728	0,005	-0,111	0,111	34,664	0,180	-0,041	0,561
	Partilerin maddi yardımı	58,535	0,001	-0,211	0,002	25,733	0,588	-0,034	0,634
	Partilerin programı	39,402	0,075	-0,021	0,765	21,776	0,792	0,012	0,865
	Partilerin ideolojisi	43,344	0,032	0,131	0,062	31,541	0,294	0,140	0,047
	Partilerin bölge ziyaretleri	23,101	0,723	0,052	0,461	24,223	0,670	-0,149	0,034
	Parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olması	36,175	0,138	-0,135	0,053	26,491	0,546	-0,103	0,145
	Parti adaylarının etnik kökenleri	29,564	0,384	-0,026	0,711	47,540	0,012	-0,282	0,000
	Parti adaylarının dini görüşü	32,297	0,259	0,037	0,597	23,065	0,730	-0,200	0,004
	Parti adaylarının nüfuzlu olması	40,616	0,058	-0,156	0,026	34,531	0,184	-0,078	0,271
	Partilerin dış politikası	27,246	0,505	-0,065	0,353	48,639	0,009	0,057	0,416
Ülke Sorunları	Partilerin özgürlüklere yaklaşımı	41,100	0,053	-0,086	0,219	35,573	0,154	-0,009	0,898
	Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları	30,774	0,327	-0,136	0,052	62,418	0,000	-0,017	0,813
	Partilerin kamu sorunlarına yaklaşımı	40,148	0,064	-0,152	0,029	36,758	0,124	-0,024	0,733
	Partilerin ülke genelinde eşitliğe yönelik yaklaşımları	23,819	0,691	-0,081	0,249	39,271	0,077	-0,060	0,398
	Partilerin seçmen beklentilerini karşılama yaklaşımları	40,439	0,060	-0,169	0,016	39,382	0,075	-0,050	0,478
	Partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımı	52,711	0,003	-0,176	0,012	27,964	0,466	-0,013	0,852
	Partilerin kürt açılımına yaklaşımı	27,654	0,483	-0,084	0,231	19,460	0,883	0,125	0,077

3.6.2.6. Seçmenlerin Gelirleri ile Seçmen Tercihleri Arasındaki İlişki

Tablo 24' te gelir ile seçmen tercihleri arasındaki ilişki ifade edilmiştir. Diyarbakır için korelasyon $p=0,003$, Tokat için korelasyon $p=0,000$ ve korelasyon değeri her iki ilde de negatif çıktığından liderinin dini görüşü ile gelir arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, liderin dini görüşünün seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin geliri arttıkça azalmaktadır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,015$, Tokat için korelasyon $p=0,002$ ve korelasyon değeri her iki ilde de pozitif çıktığından partinin programı ile gelir arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, partinin programının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin geliri arttıkça artmaktadır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,003$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından liderinin karizmatik olması ile gelir arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, liderin karizmatik olmasının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin gelirleri arttıkça artmaktadır. Tokat için bir ilişki çıkmamıştır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,004$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından partinin özgürlükleri gerçekleştirme isteği ile gelir arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, partinin özgürlükleri gerçekleştirme isteğinin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin geliri arttıkça artmaktadır.

Diyarbakır için korelasyon $p=0,019$ ve korelasyon değeri pozitif çıktığından partinin insan haklarına yaklaşımı ile gelir arasında doğru yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, partinin insan haklarına yaklaşımının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin geliri arttıkça artmaktadır.

Tokat için korelasyon $p=0,003$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından ailenin oy kullanımına etkisi ile gelir arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, ailenin seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin geliri azaldıkça artmaktadır. Diyarbakır için bir ilişki çıkmamıştır.

Tokat için korelasyon $p=0,047$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından liderinin hemşehri olması ile gelir arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, liderin seçmenlerin hemşerileri olmasının seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin geliri arttıkça azalmaktadır. Diyarbakır için bir ilişki çıkmamıştır.

Tokat için korelasyon $p=0,001$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından partinin adayları arasında hemşehri olması ile gelir arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olmasının, seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin gelirleri arttıkça azalmaktadır.

Tokat için korelasyon $p=0,032$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından partinin adaylarının etnik kökeni ile gelir arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, parti adaylarının etnik kökeninin, seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin gelirleri arttıkça azalmaktadır.

Tokat için korelasyon $p=0,001$ ve korelasyon değeri negatif çıktığından parti adaylarının dini görüşü ile gelir arasında ters yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yani, parti adaylarının dini görüşünün, seçmenleri etkileme derecesi, seçmenlerin gelirleri arttıkça azalmaktadır.

Tablo 24: Seçmenlerin Gelirleri ile Faktörler Arası İlişkiyi Gösteren Veri Özeti

İfadeler		DİYARBAKIR				TOKAT			
		Ki-kare (χ^2)	P	Kor.	P	Ki-kare (χ^2)	P	Kor.	P
Lider Özellikleri	Liderin genç olması	13,147	0,871	-0,053	0,450	33,028	0,034	0,027	0,704
	Liderinin güvenilir olması	22,364	0,321	0,102	0,146	13,481	0,856	0,028	0,694
	Liderinin eğitim seviyesi	17,770	0,603	-0,055	0,434	14,501	0,804	-0,096	0,173
	Liderinin hitabeti	30,253	0,066	-0,070	0,320	17,985	0,588	-0,021	0,762
	Liderinin deneyimli olması	30,501	0,062	-0,009	0,904	25,102	0,198	-0,087	0,216
	Liderinin hemşeri olması	31,728	0,046	-0,041	0,560	19,855	0,467	-0,140	0,047
	Liderinin dini görüşü	21,507	0,368	-0,210	0,003	35,352	0,018	-0,277	0,000
	Liderinin zengin olması	18,048	0,584	-0,077	0,275	13,737	0,844	0,012	0,870
	Liderinin sizin sorunlarınızı yaşamış olması	20,041	0,455	-0,100	0,153	25,114	0,197	-0,024	0,730
	Liderinin karizmatik olması	38,116	0,009	0,206	0,003	31,467	0,049	0,089	0,209
Parti Özellikleri ve Diğer Faktörler	Ailenin eğilimi	26,802	0,141	0,068	0,333	23,922	0,246	-0,205	0,003
	Kardeşlerin eğilimi	22,856	0,296	-0,027	0,697	21,548	0,366	0,071	0,316
	Arkadaşların	30,751	0,059	0,036	0,608	24,383	0,226	0,073	0,301
	Partilerin maddi yardımı	18,940	0,526	-0,081	0,249	16,417	0,690	-0,096	0,172
	Partilerin programı	25,427	0,186	0,169	0,015	26,769	0,142	0,222	0,002
	Partilerin ideolojisi	32,221	0,041	0,023	0,746	14,998	0,777	0,126	0,074
	Partilerin bölge ziyaretleri	24,425	0,224	0,068	0,330	33,549	0,029	-0,127	0,072
	Parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olması	30,408	0,064	0,094	0,179	25,767	0,174	-0,235	0,001
	Parti adaylarının etnik kökenleri	16,255	0,701	0,082	0,241	18,700	0,541	-0,151	0,032
	Parti adaylarının dini görüşü	27,729	0,116	-0,019	0,787	29,754	0,074	-0,237	0,001
	Parti adaylarının nüfuzlu olması	21,436	0,372	-0,080	0,257	20,108	0,451	-0,078	0,272
	Partilerin dış politikası	21,449	0,371	0,025	0,719	16,972	0,655	0,047	0,508
Ülke Sorunları	Partilerin özgürlüklere yaklaşımı	34,533	0,023	0,200	0,004	16,726	0,671	0,050	0,477
	Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları	29,597	0,077	0,164	0,019	18,016	0,586	0,054	0,444
	Partilerin kamu sorunlarına yaklaşımı	33,922	0,027	0,072	0,306	22,297	0,325	0,082	0,244
	Partilerin ülke genelinde eşitliğe yönelik yaklaşımları	20,045	0,455	0,108	0,123	18,712	0,541	0,040	0,573
	Partilerin seçmen beklentilerini karşılama yaklaşımları	26,860	0,139	0,136	0,051	18,422	0,560	0,055	0,437
	Partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımı	28,153	0,106	0,039	0,576	23,528	0,264	0,016	0,826
	Partilerin kürt açılımına yaklaşımı	22,556	0,311	0,011	0,878	13,356	0,862	0,071	0,317

3.6.2.7. Diyarbakır-Tokat Seçmenlerinin Davranışlarının Karşılaştırılması

Araştırmada faktörlerin, Diyarbakır ve Tokat seçmenlerine göre karşılaştırılmasında t-testinden yararlanılmıştır. Karşılaştırma sonucunda, bazı faktörler paralellik gösterirken bazıları farklılık göstermektedir.

Tablo 25' te görüldüğü gibi, liderin genç olması ifadesine katılmada $p=0,000$ olduğundan bu faktörün, seçmenleri etkileme derecesi Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre liderin genç olmasının, seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 2,74 >$ Diyarbakır $\bar{X} = 2,17$)

Liderin eğitim seviyesinin seçmenleri etkileme derecesi $p=0,001$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre liderin eğitim seviyesinin, seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 4,30 >$ Diyarbakır $\bar{X} = 3,95$)

Liderin hitabetinin güzel olmasının seçmenleri etkileme derecesi $p=0,000$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat' ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre liderin hitabetinin güzel olmasının seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 4,23 >$ Diyarbakır $\bar{X} = 3,74$)

Liderin dini görüşünün seçmenleri etkileme derecesi $p=0,000$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat' ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre liderin dini görüşünün, seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 3,57 >$ Diyarbakır $\bar{X} = 2,96$)

Liderin zengin olmasının seçmenleri etkileme derecesi $p=0,018$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre liderin zengin olmasının seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 1,74 >$ Diyarbakır $\bar{X} = 1,47$)

Oy kullanımına kardeşlerin etkisinin seçmenleri etkileme derecesi $p=0,035$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre kardeşlerin eğiliminin seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Diyarbakır seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Diyarbakır $\bar{X} = 1,71 >$ Tokat $\bar{X} = 1,49$)

Oy kullanımına arkadaşların etkisinin seçmenleri etkileme derecesi $p=0,004$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre arkadaşların eğiliminin seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Diyarbakır seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Diyarbakır $\bar{X} = 1,74 >$ Tokat $\bar{X} = 1,45$)

Dağıtılan maddi yardımların seçmenleri etkileme derecesi $p=0,039$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre maddi yardımların seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 1,62 >$ Diyarbakır $\bar{X} = 1,41$)

Parti programlarının seçmenleri etkileme derecesi $p=0,013$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre partilerin programının seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Diyarbakır seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Diyarbakır $\bar{X} = 2,69 >$ Tokat $\bar{X} = 2,31$)

Partinin ideolojisinin seçmenleri etkileme derecesi $p=0,001$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir.

Buna göre partilerin ideolojisinin seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Diyarbakır seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Diyarbakır $\bar{X} = 3,96 > \text{Tokat } \bar{X} = 3,55$)

Partinin bölge ziyaretlerinin seçmenleri etkileme derecesi $p=0,001$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre partilerin bölge ziyaretlerinin seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Diyarbakır seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Diyarbakır $\bar{X} = 3,54 > \text{Tokat } \bar{X} = 3,12$)

Parti adaylarının dini görüşünün seçmenleri etkileme derecesi $p=0,000$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre parti adaylarının dini görüşünün seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 3,52 > \text{Diyarbakır } \bar{X} = 2,78$)

Partinin dış politikasının seçmenleri etkileme derecesi $p=0,009$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre partilerin dış politikalarının seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 4,04 > \text{Diyarbakır } \bar{X} = 3,74$)

Partinin kamu yönetimindeki (devlet dairelerinde) sorunlara yaklaşımının seçmenleri etkileme derecesi $p=0,017$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre partilerin kamu sorunlarına seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 3,61 > \text{Diyarbakır } \bar{X} = 3,35$)

Partinin ekonomik istikrarı sağlayabilme isteğinin seçmenleri etkileme derecesi $p=0,000$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık

olduğunu göstermektedir. Buna göre partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımının seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Tokat seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Tokat $\bar{X} = 3,84 >$ Diyarbakır $\bar{X} = 3,39$)

Partinin kürt açılımındaki uygulamaya katılmasının seçmenleri etkileme derecesi $p=0,000$ çıktığından Diyarbakır ve Tokat'ta istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre partilerin kürt açılımına yaklaşımının seçmen tercihleri üzerindeki etkisi Diyarbakır seçmenin de daha güçlü çıkmıştır. (Diyarbakır $\bar{X} = 3,96 >$ Tokat $\bar{X} = 3,13$)

Yukarıdaki özelliklerin haricindeki diğer faktörler de $p > 0,05$ olduğundan, Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin seçmen tercihleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.

Tablo 25: Tokat ve Diyarbakır' daki Seçmen Davranışlarının Karşılaştırma Analizi

	İfadeler	Diyarbakır Ort.	Tokat Ort	Genel Ort.	P Değer
Lider Özellikleri	Liderin genç olması	2,17	2,74	2,46	0,000
	Liderinin güvenilir olması	4,48	4,64	4,56	0,058
	Liderinin eğitim seviyesi	3,95	4,30	4,12	0,001
	Liderinin hitabeti	3,74	4,23	3,99	0,000
	Liderinin deneyimli olması	4,23	4,42	4,33	0,078
	Liderinin hemşeri olması	2,42	2,17	2,30	0,099
	Liderinin dini görüşü	2,96	3,57	3,27	0,000
	Liderinin zengin olması	1,47	1,74	1,61	0,018
	Liderinin sizin sorunlarınızı yaşamış olması	3,57	3,32	3,45	0,085
	Liderinin karizmatik olması	2,01	2,19	2,10	0,241
Parti Özellikleri ve Diğer Faktörler	Ailenin eğilimi	1,79	1,84	1,81	0,646
	Kardeşlerin eğilimi	1,71	1,49	1,60	0,035
	Arkadaşların	1,74	1,45	1,59	0,004
	Partilerin maddi yardımı	1,41	1,62	1,52	0,039
	Partilerin programı	2,69	2,31	2,50	0,013
	Partilerin ideolojisi	3,96	3,55	3,76	0,001
	Partilerin bölge ziyaretleri	3,54	3,12	3,33	0,001
	Parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olması	2,66	2,41	2,54	0,068
	Parti adaylarının etnik kökenleri	2,81	2,91	2,86	0,562
	Parti adaylarının dini görüşü	2,78	3,52	3,14	0,000
	Parti adaylarının nüfuzlu olması	2,30	2,51	2,40	0,148
	Partilerin dış politikası	3,74	4,04	3,89	0,009
	Ülke Sorunları	Partilerin özgürlüklere yaklaşımı	3,60	3,56	3,58
Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları		3,67	3,73	3,70	0,595
Partilerin kamu sorunlarına yaklaşımı		3,35	3,61	3,48	0,017
Partilerin ülke genelinde eşitliğe yönelik yaklaşımları		3,55	3,68	3,62	0,250
Partilerin seçmen beklentilerini karşılama yaklaşımları		3,48	3,46	3,47	0,853
Partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımı		3,39	3,84	3,61	0,000
Partilerin kürt açılımına yaklaşımı		3,96	3,13	3,55	0,000

3.7. HİPOTEZLERİN TEST EDİLMESİ

Diyarbakır ve Tokat'ta uygulanan anketler, t-testi ile analiz edilerek anlamlılık düzeylerine bakılmıştır. Anlamlılık düzeyi $(P) < \alpha (= 0.05)$ ise; H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani değişkenlerin ortalama puanları arasında fark vardır sonucuna ulaşılmıştır. Anlamlılık düzeyi $(P) > \alpha (= 0.05)$ ise; H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani değişkenlerin ortalama puanları arasında fark yoktur sonucuna ulaşılmıştır.

Hipotez 1:

H_0 : Liderin dini görüşünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H_1 : Liderin dini görüşünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi $(P=0,000) < \alpha (= 0.05)$ olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani, 'liderin dini görüşü' faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Bu faktörün Tokat seçmenini etkileme derecesi Diyarbakır seçmenine göre daha güçlüdür. (Diyarbakır $\bar{X} = 2,96$, Tokat $\bar{X} = 3,58$)

Hipotez 2:

H_0 : Liderin deneyimli olmasının Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H_1 : Liderin deneyimli olmasının Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi ($P=0,078$) $> \alpha$ ($= 0.05$) olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani, ‘liderin deneyimli olması’ faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur.

Hipotez 3:

H_0 : Liderin eğitim seviyesinin Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H_1 : Liderin eğitim seviyesinin Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi ($P=0,001$) $< \alpha$ ($= 0.05$) olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani, ‘liderin eğitim seviyesi’ faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Bu faktörün Tokat seçmenini etkileme derecesi Diyarbakır seçmenine göre daha güçlüdür. (Diyarbakır $\bar{X} = 3,95$, Tokat $\bar{X} = 4,30$)

Hipotez 4:

H_0 : Liderin güvenilir olmasının Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H_1 : Liderin güvenilir olmasının Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi ($P=0,058$) $> \alpha$ ($= 0.05$) olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Yani, ‘liderin

güvenilir olması' faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur.

Hipotez 5:

H_0 : Partilerin ideolojisinin Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H_1 : Partilerin ideolojisinin Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi ($P=0,001$) $< \alpha$ ($= 0.05$) olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani, 'partilerinin ideolojisi' faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Bu faktörün Diyarbakır seçmenini etkileme derecesi Tokat seçmenine göre daha güçlüdür. (Diyarbakır $\bar{X} = 3,96$, Tokat $\bar{X} = 3,55$)

Hipotez 6:

H_0 : Parti adaylarının dini görüşünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H_1 : Parti adaylarının dini görüşünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi ($P=0,001$) $< \alpha$ ($= 0.05$) olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani, 'parti adaylarının dini görüşü' faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Bu faktörün Tokat seçmenini

etkileme derecesi Diyarbakır seçmenine göre daha güçlüdür. (Diyarbakır $\bar{X}=2,78$, Tokat $\bar{X}=3,52$)

Hipotez 7:

H₀: Parti adaylarının etnik kökeninin Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H₁: Parti adaylarının etnik kökeninin Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi (P=0,562) > α (= 0.05) olduğundan H₀ hipotezi kabul edilmiştir. Yani, ‘parti adaylarının etnik kökeni’ faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur.

Hipotez 8:

H₀: Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımının, Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H₁: Partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımının, Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi (P=0,595) > α (= 0.05) olduğundan H₀ hipotezi kabul edilmiştir. Yani, ‘partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımı’ faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur.

Hipotez 9:

H_0 : Partilerin kürt açılımına yaklaşımının, Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi yoktur.

H_1 : Partilerin kürt açılımına yaklaşımının, Diyarbakır ve Tokat seçmenlerinin davranışları üzerinde etkisi vardır.

Hipotezin test edilmesi için yapılan t-testi analiz sonucunda, anlamlılık düzeyi ($P=0,000$) $< \alpha$ ($= 0.05$) olduğundan H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani, 'partilerin kürt açılımına yaklaşımı' faktörünün Diyarbakır ve Tokat seçmenlerini etkileme derecesinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Bu faktörün Diyarbakır seçmenini etkileme derecesi Tokat seçmenine göre daha güçlüdür. (Diyarbakır $\bar{X} = 3,96$, Tokat $\bar{X} = 3,13$)

SONUÇ ve ÖNERİLER

Demokrasi ilk çağlardan itibaren (günümüzdeki gibi olmasa da) uygulanan bir yönetim şeklidir. Orta Çağda demokrasi karanlık evresini yaşamıştır. Daha sonra demokrasi gelişme göstermiş; dünya ülkelerinin var olan yönetim anlayışını yıkarak, kendine uygulanma alanı bulmuştur. İngiltere de yerleşen demokrasi uzun zamana yayıldığı için, Amerika'daki uzaklarda gerçekleştiği için, Fransa'da uygulanan demokrasi kadar tüm dünyayı etkileyememiştir. Fransa da gerçekleşen demokrasi, büyük imparatorlukları yıkmış, milliyetçiliği güçlendirmiştir. Osmanlı Devleti de bu akımın etkisinden kendini koruyamamıştır. Osmanlının duraklama sürecini, yapılan reformlara rağmen, gerileme süreci ve dağılma süreci izlemiştir. Bu süreçlerde demokratikleşme için de önemli adımlar atılmıştır. 17.yy' da ilk demokratikleşme kapısı Sened-i İttifakla açılmış, Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, Birinci Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet dönemleri ile Osmanlı dönemi kapatılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu yerini, Türkiye Cumhuriyetine bırakarak, 'padişah yönetiminden' 'Cumhuriyet yönetimine' geçilmiştir. Cumhuriyet yönetiminde de demokrasinin yerleşmesi uzun ve sancılı dönemlerin yaşanmasıyla mümkün olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında inkılaplar gerçekleştirilmiş ve tek partili dönem yaşanmıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşına katılmamasına rağmen ekonomik, sosyal ve siyasal olarak sonuçlarından etkilenmiştir. İkinci Dünya Savaşının demokratik blok tarafından kazanılması sonucu Türkiye, çok partili hayata geçmiştir. Tek parti döneminden sonra ilk çok partili seçimler; 1946 yılında gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda, darbelerle kesintiye uğratılsa da, seçimler belirli periyotlarda yapılmıştır.

Kişinin bir ülke vatandaşı olarak, kendisini yönetecek kadroyu belirlemek amacıyla; belirli aralıklarla katıldığı seçimler ve seçilenlerin gerçekleştirdiği-

gerçekleştirmedeği icraatlar, seçmenler de bir siyasal kültürün oluşmasına sebep olmuştur. Bu oluşan siyasal kültür, seçmenlerin bir sonraki seçimlerde kararlarını etkilemektedir. Seçmenin davranışlarına yön veren bu etkilerin incelenmesi günümüzde siyaset bilimi için büyük önem arz etmektedir. Bu önem doğrultusunda, seçmenlerin demografik özelliklerine bağlı olarak, liderin sahip olduğu özellikler, partilerin sahip olduğu özellikler, partilerin ülke sorunlarına yaklaşımlarının seçmen davranışlarını etkilemesi; Tokat- Diyarbakır seçmenleri üzerinde karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Bu araştırmanın sonuçları aşağıda öncelikle maddeler halinde (etnik köken, parti sempatisizliği, cinsiyet, yaş, gelir, eğitim, liderin özellikleri, partinin özellikleri ve ülke sorunları) değerlendirilmiştir. Sonra genel sonuçlar verilerek öneriler sunulmuştur.

- **Parti sempatisizliğine göre,**

Diyarbakır'da ve Tokat'ta seçmenlerin sempatisi duyduğu ortak partinin AKP olduğu görülmektedir. Her iki ilde de AKP sempatisizmaları, CHP ve MHP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak belirtmektedirler. AKP sempatisizmalarının Tokat' ta çoğunlukta Sünni Türklerden, Diyarbakır' da Sünni Kürtlerden oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, bu davranışlarının ideolojik olduğu söylenebilir.

Diyarbakır' da AKP' ye sempatisi duyan seçmenlerin dışında ikinci parti olarak BDP' nin öne çıktığı görülmektedir. BDP sempatisizmaları da, AKP sempatisizmaları gibi CHP ve MHP' yi kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak belirtmektedirler.

Tokat' ta AKP' ye sempatisi duyan seçmenlerin dışında CHP ve MHP sempatisizmalarının olduğu görülmektedir. CHP ve MHP sempatisizmaları kesinlikle oy verilmeyecek parti olarak AKP ve BDP' yi belirtmektedirler.

- **Etnik kökene göre;**

Liderin dini görüşü, partilerin kürt açılımına yaklaşımları, devletin kürt açılımı uygulamasının başarılı olacağına inanılması etnik kökene göre Diyarbakır' da farklılık göstermezken, Tokat' ta farklılık göstermektedir.

Tokat' ta Sünni Türklerin çoğunluğu liderin dini görüşünden ve partilerin kürt açılımına katılmasından oldukça çok etkilenirken, Alevi Türkler hiç etkilenmemektedir. Devletin kürt açılımını Sünni Türkler desteklerken, Alevi Türkler desteklememektedir. Bu farklılıkların mezhepsel olduğu söylenebilir.

Etnik kökene göre seçmenlerin kendilerine yakın hissettikleri liderler Diyarbakır ve Tokat seçmeninde farklılık göstermektedir. Diyarbakır' ın %82' si Sünni Kürt, %18' i ise Zazalar ağırlıklı olmak üzere Alevi Kürtlerden oluşmaktadır. Etnik kökene göre Diyarbakır' da Recep Tayyip Erdoğan, Ahmet Türk, Selahattin Demirtaş, Osman Baydemir önplana çıkmaktadır. Ahmet Türk, Selahattin Demirtaş ve Osman Baydemir' in Diyarbakır seçmeni ile aynı ırktan olduğu göz önünde tutulduğunda, seçmenlerin kendi ırklarından olmayan Recep Tayyip Erdoğan' ı kendilerine yakın hissetmeleri, Diyarbakır seçmeninin ırk ve mezhebi önemsemediklerini göstermektedir.

Tokat' ta ise, Sünni Türklerin çoğunluğu Recep Tayyip Erdoğan' ı, Alevi Türklerin çoğunluğunun Deniz Baykal' ı kendilerine yakın hissetmeleri, Tokat' ta mezhepsel farklılık olduğunu göstermektedir.

- **Seçmenlerin davranışlarını etkileyen faktörler cinsiyete göre değerlendirildiğinde,**

Tokat' da kadın seçmenler üzerinde liderin eğitim seviyesi, liderin seçmenlerin hemşehrileri olması, ailelerin eğilimi, kardeşlerin eğilimi, partilerin özgürlüklere yaklaşımları, partilerin seçmenlerin beklentileri karşılayabilme istekliliği etkili iken, erkek seçmenler üzerinde partilerin maddi yardımları, parti programları, partilerin kamu yönetimi sorunlarına ve ekonomik sorunlara yaklaşımları erkek seçmenler üzerinde daha etkilidir.

Diyarbakır'da cinsiyete göre liderin karizmatik olmasının erkekler üzerindeki etkisi haricinde diğer faktörler cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.

- **Seçmenlerin davranışlarını etkileyen faktörler yaşa göre değerlendirildiğinde;**

Tokat' ta liderin genç olması ve liderin güvenilir olması ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Yani Tokat seçmenlerinin yaşı arttıkça bu faktörlerin seçmen davranışları üzerindeki etkisi artmaktadır.

Diyarbakır'da ise, ailenin, kardeşlerin, arkadaşların eğilimi, parti programları, parti adaylarının arasında seçmenlerin hemşehrilerinin olması ve parti adaylarının nüfuzlu olması ile yaş arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Yani, Diyarbakır seçmenin yaşı arttıkça bu faktörlerin seçmenlerin davranışları üzerindeki etkisi artmaktadır. Liderin eğitimi, liderin seçmenlerin hemşehrileri olması ve partinin ideolojisi ile yaş arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Yani, Diyarbakır seçmeninin yaşı arttıkça bu faktörlerin seçmenlerin davranışları üzerindeki etkisi azalmaktadır.

- **Seçmenlerin davranışlarını etkileyen faktörler eğitim seviyesine göre değerlendirildiğinde,**

Tokat' da parti ideolojisi ile eğitim seviyesi arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Tokat seçmeninin eğitim seviyesi arttıkça parti ideolojisinin seçmen davranışları üzerindeki etkisi artmaktadır. Parti adaylarının etnik kökenleri ve dini görüşleri ile eğitim seviyesi arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Tokat seçmeninin eğitim seviyesi arttıkça bu faktörlerin seçmenlerin davranışları üzerindeki etkisi azalmaktadır.

Diyarbakır'da ise, liderin karizmatik olması ile eğitim seviyesi arasında doğru yönlü güçlü bir ilişki vardır. Diyarbakır seçmeninin eğitim seviyesi arttıkça liderin karizmatik olmasının seçmen davranışları üzerindeki etkisi artmaktadır. Partilerin dağıttığı maddi yardımlar, parti adaylarının nüfuzlu olması, partilerin kamu yönetimi sorunlarına yaklaşımları, partilerin seçmen beklentilerini karşılayabilme istekliliği ve ekonomik sorunlara yaklaşımları ile eğitim seviyesi arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Diyarbakır seçmeninin eğitim seviyesi arttıkça bu faktörlerin seçmen davranışları üzerindeki etkisi azalmaktadır.

- **Seçmenlerin davranışlarını etkileyen faktörler gelire göre değerlendirildiğinde,**

Tokat' da parti programı ile gelir arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Tokat seçmeninin geliri arttıkça parti programının seçmen davranışları üzerindeki etkisi artmaktadır. Liderin dini görüşü, liderin ve parti adaylarının seçmenlerin hemşerisi olması, ailenin eğilimi, parti adaylarının etnik kökeni ve parti adaylarının dini görüşü ile gelir arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Tokat seçmeninin geliri arttıkça bu faktörlerin seçmenlerin davranışları üzerindeki etkisi azalmaktadır.

Diyarbakır'da ise, parti programı, liderin karizmatik olması, partilerin özgürlüklere yaklaşımları, partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları ile gelir arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Diyarbakır seçmeninin geliri arttıkça bu faktörlerin seçmen davranışları üzerindeki etkisi artmaktadır. Liderin dini görüşü ile gelir arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Diyarbakır seçmeninin geliri arttıkça liderin dini görüşünün seçmenlerin davranışları üzerindeki etkisi azalmaktadır.

Diyarbakır ve Tokat seçmen davranışlarının lider özellikleri, parti ve diğer özellikler ile partilerin ülke sorunlarına olan yaklaşımlara göre değerlendirilmesinin yapılmasında da benzerlik ve farklılıklarla karşılaşmıştır.

- **Lider Özelliklerinde;**

Tokat' da seçmen davranışlarını etkileyen en önemli faktör, liderin güvenilir olmasıdır. Bunu liderin deneyimli olması, liderin eğitim seviyesi, liderin hitabetinin güzel olması, liderin dini görüşü ve liderin seçmenlerin sorunlarını yaşamış olması faktörleri izlemektedir. Tokat' da seçmen davranışlarını en az etkileyen faktör liderin zengin olmasıdır. Bunu liderin seçmenlerin hemşerileri olması, liderin karizmatik olması ve liderin genç olması faktörleri izlemektedir.

Diyarbakır' da ise, seçmen davranışlarını etkileyen en önemli faktör, liderin güvenilir olmasıdır. Bunu liderin deneyimli olması, liderin eğitim seviyesi, liderin hitabetinin güzel olması, liderin seçmen sorunlarını yaşamış olması faktörleri izlemektedir. Diyarbakır'da seçmen davranışlarını en az etkileyen lider özelliği ise; liderin zengin olmasıdır. Bunu liderin karizmatik olması, liderin genç olması, liderin seçmenlerin hemşerileri olması, liderin dini görüşü faktörleri izlemektedir.

- **Parti Özellikleri ve Diğer Özelliklerde;**

Tokat' da seçmen davranışlarını etkileyen en önemli faktör, partinin ideolojisidir. Bunu parti adaylarının dini görüşü faktörü izlemektedir. Tokat' da seçmen davranışını en az etkileyen faktör arkadaşların siyasi eğilimidir. Bunu kardeşlerin eğilimleri, dağıtılan maddi yardımlar ve ailenin eğilimi faktörleri izlemektedir.

Diyarbakır' da, seçmen davranışlarını etkileyen en önemli faktör, partinin ideolojisidir. Bunu partilerin dış politikası ve partilerin bölge ziyaretleri faktörü izlemektedir.

Diyarbakır'da seçmenlerin davranışlarını en az etkileyen faktör ise, dağıtılan maddi yardımlardır. Bunu kardeşlerin siyasi eğilimleri, arkadaşların siyasi eğilimi, ailenin siyasi eğilimi faktörleri izlemektedir.

- **Partilerin Ülke Sorunlarına Yaklaşımı**

Tokat' da seçmen davranışlarını etkileyen en önemli faktör, partinin dış politikasıdır. Bunu partilerin ekonomik sorunlara yaklaşımları, partilerin insan hakları sorunlarına yaklaşımları ve partilerin ülke genelinde eşitliği sağlamaya yönelik yaklaşımları faktörleri izlemektedir.

Tokat' daki seçmen davranışlarını en az etkileyen ülke sorunu ise; partilerin kürt açılımı uygulamasına yaklaşımlarıdır.

Diyarbakır' da ise, seçmen davranışlarını etkileyen en önemli faktör, partilerin kürt açılımı uygulamasına yaklaşımlarıdır. Bunu partilerin insan hakları sorununa yaklaşımı, partilerin özgürlüklere yaklaşımı faktörleri izlemektedir.

Diyarbakır'da seçmenlerin davranışlarını en az etkileyen ülke sorunu ise; partilerin kamu (devlet daireleri) sorunlarına yaklaşımıdır.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde,

Bu çalışma sonucunda, iki ilin seçmenlerinin davranışlarını etkileyen ortak faktörler olduğu kadar, farklı faktörlerin olduğu da gözlenmiştir. Tokat' ta mezhepsel, Diyarbakır' da kültürel farklılaşma olduğu görülmüştür.

Liderin güvenilirliği, deneyimi, partilerin özgürlüklere yaklaşımı, insan hakları sorunlarına yaklaşımı, ülke genelindeki eşitliği sağlamaya yönelik yaklaşımları her iki ilde *farklılaşmamakla* birlikte seçmen davranışları üzerindeki etkisi *yüksektir*.

Liderin eğitimi, hitabeti, partilerin ideolojisi, dış politikaları, ekonomik sorunlara yaklaşımları ve kürt sorunlarına yaklaşımları *farklılaşmakla* birlikte seçmen davranışları üzerindeki etkisi *yüksektir*.

Liderin zengin olması, kardeşlerin eğilimi ve partilerin maddi yardımları *farklılaşmakla* birlikte faktörlerinin her iki ilin seçmen davranışları üzerindeki etkisi *düşüktür*.

Yukarıdaki sonuçlara göre; iki ilin seçmen davranışlarına etki eden faktörlerin benzerlikleri olduğu kadar farklılıklarının da olduğu görülmektedir. Sadece faktörlere göre değil, demografik özelliklere, etnik köken ve parti sempaticanlığına göre iki il de kendi içinde değerlendirildiğinde ve iki il birbiri ile karşılaştırıldığında farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Bu durum dünyada bilim ve teknolojide yaşanan değişim ve gelişimin sosyal alanda insan davranışlarında da yaşandığını göstermektedir. Bu davranışların iyi analiz edilmesi, doğru sorunlara eğilerek doğru sonuçların alınması

için, partilerin sosyal çalışma masaları kurmaları gerekmektedir. Bu çalışma masalarında sosyal uzmanlar bulundurulmalı, profesyonel adımlar atılmalıdır. Seçmenler sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal olarak iyi analiz edilmelidir. Bu analiz doğrultusunda belirli dönemlerle yapılan geniş içerikli anketler uygulanmalıdır. Halkın talep ve istekleri bölge, il, ilçe ayrımında belirlenmelidir. Halka sadece seçim dönemlerinde değil, diğer dönemlerde de yaklaşılmalı, böylelikle partilerin önceki çalışmalarının halkta etki derecesinin ne olduğu görülmeli, halkın talepleri doğrultusunda parti politikaları oluşturulmalıdır.

Tokat' taki kadın seçmenlerin aile ve kardeşlerin eğiliminden etkilendikleri görülmektedir. Kadınların siyasete ilgi duyup, kendi tercihlerinin oluşması, siyasetle yakından ilgilenmeleri ve aktif siyasetle ilgilenmeleri için çalışmalar yapılabilir.

Seçmenlerin eğitim seviyeleri arttıkça, parti adaylarının nüfuzlu olmaları, dini görüşleri ve etnik kökenlerinin seçmen davranışlarına etkisi azalmaktadır. Dini görüş ve etnik köken farklılığından kaynaklanan kutuplaşmaları ortadan kaldırmak, Güneydoğu Anadolu' daki feodalitenin etkisini azaltmak için eğitim yatırımları desteklenerek toplumun eğitim seviyesi yükseltilmelidir.

Seçmenlerin gelir seviyeleri arttıkça, liderin ve parti adaylarının dini görüşü, seçmenlerin hemşerisi olması ve etnik kökenlerinin seçmen davranışlarına etkisi azalmaktadır. Bu yüzden devlet gelir seviyesini arttırıcı yatırımlar yapmalıdır. Ekonomik politikalarla gelir dağılımında adaleti sağlamalıdır.

Seçmen davranışlarını etkileyen faktörler, katılım derecesi göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, ülke sorunları ile ilgili olan faktörlerin seçmen davranışlarında daha fazla etkin olduğu görülmektedir. Ülke sorunlarında seçmen

davranışını etkileyen faktörlerin hangileri olduğunu belirlemek için iki il karşılaştırıldığında, seçmenlerin öncelikli sorunlarının değiştiği görülmektedir. Örn: Tokat' daki seçmen davranışlarını en fazla etkileyen faktör, partinin dış politikası; en az etkileyen faktör ise, partilerin kürt açılımına yaklaşımlarıdır. Diyarbakır' da ise, seçmen davranışlarını en fazla etkileyen faktör, partilerin kürt açılımına yaklaşımları; en az etkileyen faktör ise, partilerin kamu (devlet dairelerindeki) sorunlarına yaklaşımlarıdır. İki ilin seçmen davranışlarında ülke sorunlarının, parti özellikleri ve lider özelliklere göre daha etkin olması, partilerin öncelikli çalışma politikalarını ülke sorunlarına yöneltmelerini zorunlu kılmaktadır. Ülke sorunları çok iyi analiz edilmeli, ülke genelinde yapılan anket yoklamaları ile çözülme sırası tespit edilmeli, sırası belirlenen sorundan başlayarak çözüm önerileri üretilmeli ve somut adımlar atılmalıdır. Bu durum, seçmen memnuniyetini sağlayarak partilerin güvenilirliklerini arttıracaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKGÜL, Aziz; ÇEVİK, Osman (2005); İstatistiksel Analiz Teknikleri 'SPSS' te İşletme Yönetimi Uygulamaları', 2.Baskı, Ankara

ALKAN, Türker (1993); Siyasal Ahlak ve Ahlaksızlık, Bilgi Yayınevi, Ankara.

ATEŞ, Toktamış (1994); Demokrasi, Ümit Yayıncılık, 5.Baskı, Ankara.

ATEŞ, Turan (2007); Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim, Beta yy, 1.Baskı, Mart, İstanbul.

AYBARS, Ergün (2005); Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1, Zeus Kitabevi Yayınları, 1.Baskı, Eylül, İzmir.

AYDIN, Kenan ve ÖZBEK, Volkan (2004); 'Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi', Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, Sayı:2.

AYDIN, Mustafa (2006); Siyasetin Sosyolojisi, Açılım Kitap, İstanbul, İkinci Baskı, Mart.

BAYKAL, Deniz; Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi (1970), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, No:302.

BAYSAN, M. Galip (1997); Milli Mücadele Dönemi ve Sonrasında Atatürk ve Demokrasi, TDV yy, Ankara.

BURÇAK, Salim (1979); Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950, Olgaç Matbaası.

ÇAVDAR, Tefik (2008); Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950, İmge Kitapevi, 4.Baskı, Eylül, Ankara.

ÇUKURÇAYIR, M. Akif (2000); Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi, Yargı Yayınevi, Ankara.

DUVARGER, Maurice (1998); Siyaset Sosyolojisi, (Çev. Dr. Şirin Tekeli) , Varlık Yayınları, 5.Basım.

DUVERGER, Maurice (1974); Siyasi Partiler, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara.

ERTUĞRUL, N.İlter (2009); 1923-2008 Cumhuriyet Tarihi El Kitabı, ODTÜ Yayıncılık, 2.Basım, Mart, Ankara.

GOLOĞLU, Mahmut (1982); Demokrasiye Geçiş 1946-1950, Kaynak Yayınları,1.Baskı, Kasım, İstanbul.

GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref (1999); Anayasa Hukuku, Turhan Yayınevi, Ankara.

GÜLMEN, Yüksel (1979); Türk Seçmen Davranışı, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul.

KARAİBRAHİMOĞLU, Sacit (1972); Demokrasimizin Kronolojisi, Alkan Matbaası, Ankara.

KAPANİ, Münci (2008); Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, Ankara, 21.Baskı, Ekim.

KARPAT, Kemal (2008); Türk Demokrasi Tarihi, İmge yy, 3.Baskı, Ekim, Ankara.

KIŞLALI, Ahmet Taner (1993); Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, İmge Yayınları, 2.Baskı, Ekim, Ankara.

KIŞLALI, Ahmet Taner (1987); Siyaset Bilimi, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, Yayın No:9, Ankara.

KONGAR, Emre (2005); Demokrasi ve Kültür, Remzi Kitapevi, 5.Baskı, İstanbul.

KÖKER, Levent (1992), Modernleşme, Kemalizm, Demokrasi, İletişim yy, İstanbul.

- ÖZTEKİN, Ali (1993), Siyaset Bilimine Giriş, Yeni Malatya Gazetesi Basımı, Malatya.
- ÖZTUNAYA, Yılmaz; GÖKDEMİR, Ayvaz(1987); Türkiye’de Askeri Müdahaleler, Tercüman, İstanbul.
- ÖZTÜRK, O. Metin (2006); Ordu ve Politika, Fark Yayınları, 2.Baskı, Temmuz, Ankara.
- SENCER, Muzaffer (1986); Türkiye’nin Yönetim Yapısı, Alan yy, İstanbul.
- TANİLLİ, Server (1985); Devlet ve Demokrasi, Say Yayınları, 4.Baskı, Aralık, İstanbul.
- TEKİN, Oğuz (2008); Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, 2.Baskı, İstanbul.
- TOKGÖZ, Zübeyir G.(1999); Demokratikleşme Sürecinde Siyasi Partiler, Günce Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara.
- TUNAYA, Tarık Zafer (2001); Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938) Kanun-i Esasi ve Meşrutiyet Dönemi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, Ekim, İstanbul.
- TUTAR, Hilmi (2006); Türk Siyasetinde Sancılı Yıllar, Bizim Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- TÜRKÖNE, Mümtaz'er (2008); Siyaset, Lotus Yayınevi, 9.Baskı, Ekim.
- ÜNAL, Oğuz (1994); Türkiye’de Demokrasinin Doğuşu, Milliyet yy, 1.Baskı, Kasım, İstanbul.
- YAYLA, Atilla (2004); Siyaset Teorisine Giriş, Siyasal Yayınevi, 4.Baskı, Ankara
- YILMAZ, Aytekin (2000), Modern Demokrasi Gelişimi ve Sorunları, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul.

Makaleler

FEDAYİ, Cemal (2010); 'Türkiye'nin Siyasal ve Sosyal Kaos Dönemi' Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi; (Der; ÇAYLAK, A.; DİKKAYA, M.; GÖKTEPE, C.; KAPU, H.); Savaş yy, 2.Baskı, Mart, Ankara.

GÖKTEPE, Cihat(2010); 'Demokrat Parti Dönemi İç ve Dış Siyasi Gelişmeler' Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi; (Der; ÇAYLAK, A.; DİKKAYA, M.; GÖKTEPE, C.; KAPU, H.); Savaş yy, 2.Baskı, Mart, Ankara.

SEYDİ, Süleyman (2010); '1939-1945 Dönemi İç ve Dış Politika' Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi; (Der; ÇAYLAK, A.; DİKKAYA, M.; GÖKTEPE, C.; KAPU, H.); Savaş yy, 2.Baskı, Mart, Ankara.

UYSAL, Birkan (1981); 'Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi', TODAİ Amme İdaresi Dergisi, TODAİE Yayınları, Cilt:14, Sayı:4, Ankara.

Ansiklopediler

MEYDAN LAROUSSE (1990); Meydan Yayınevi

BÜYÜK İSLAM TARİHİ (1990); Çağ Yayınları

BÜYÜK LAROUSSE (1986); Milliyet Yayınevi

İnternet Kaynakları

Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2007, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr

<http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm>

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=562158>

<http://www.kulturturizm.gov.tr/tokat>

<http://www.radikal.com.tr/20Mayıs2007/UnutturulanİhtilalGirişimi>

EK-1: Güvenilirlik Analizi

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

	Mean	Std Dev	Cases
1. VAR00007	1,8905	,9750	402,0
2. VAR00010	5,2164	4,7972	402,0
3. VAR00011	2,0050	,9709	402,0
4. VAR00012	2,4677	1,2294	402,0
5. VAR00013	4,5622	,8862	402,0
6. VAR00014	4,1269	1,0878	402,0
7. VAR00015	3,9876	1,1636	402,0
8. VAR00016	4,3259	1,0714	402,0
9. VAR00017	2,3010	1,5397	402,0
10. VAR00018	3,2562	1,6109	402,0
11. VAR00019	1,6169	1,1572	402,0
12. VAR00020	3,4502	1,4657	402,0
13. VAR00021	2,1194	1,4934	402,0
14. VAR00022	3,4527	2,5156	402,0
15. VAR00023	1,8980	,3030	402,0
16. VAR00024	2,6667	1,5723	402,0
17. VAR00025	3,9453	3,0551	402,0
18. VAR00026	2,3706	,9096	402,0
19. VAR00027	1,8259	1,2392	402,0
20. VAR00028	1,6119	1,0657	402,0
21. VAR00029	1,6045	1,0500	402,0
22. VAR00030	1,5249	1,0502	402,0
23. VAR00031	2,5075	1,5460	402,0
24. VAR00032	3,7562	1,2151	402,0
25. VAR00033	3,3333	1,3054	402,0
26. VAR00034	2,5473	1,3925	402,0
27. VAR00035	2,8607	1,6759	402,0
28. VAR00036	3,1418	1,6704	402,0
29. VAR00037	2,4080	1,4806	402,0
30. VAR00038	3,9005	1,1902	402,0
31. VAR00039	3,5871	1,2021	402,0
32. VAR00040	3,7786	1,8479	402,0
33. VAR00041	3,4826	1,1126	402,0
34. VAR00042	3,6269	1,1583	402,0
35. VAR00043	3,4677	1,2253	402,0
36. VAR00044	3,6219	1,1371	402,0
37. VAR00045	3,5547	1,5691	402,0
38. VAR00046	1,3209	,4780	402,0
39. VAR00047	1,5174	,5246	402,0
40. VAR00049	2,8035	1,4243	402,0

-

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

N of Cases = 402,0

	Mean	Variance	Std Dev	N of Variables
Statistics for Scale	117,4428	344,1775	18,5520	40

Item Means	Mean	Minimum	Maximum	Range	Max/Min	Variance
	2,9361	1,3209	5,2164	3,8955	3,9492	,9556

-

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Alpha if Item Deleted
VAR00007	115,5522	342,1531	,0298	,2033	,7369
VAR00010	112,2264	280,4898	,2531	,4766	,7540
VAR00011	115,4378	351,7031	-,2325	,3423	,7447
VAR00012	114,9751	333,2163	,2105	,2324	,7308
VAR00013	112,8806	332,2251	,3457	,4599	,7277
VAR00014	113,3159	329,3189	,3464	,5572	,7263
VAR00015	113,4552	328,2486	,3457	,4920	,7259
VAR00016	113,1169	324,2631	,4864	,5531	,7215
VAR00017	115,1418	317,7579	,4381	,4904	,7192
VAR00018	114,1866	334,4364	,1213	,5954	,7352
VAR00019	115,8259	338,4833	,1023	,4240	,7349
VAR00020	113,9925	319,4787	,4304	,3515	,7202
VAR00021	115,3234	341,3016	,0117	,3818	,7400
VAR00022	113,9900	346,1495	-,0887	,1979	,7562
VAR00023	115,5448	345,7000	-,1433	,1518	,7373
VAR00024	114,7761	315,0271	,4780	,5936	,7169
VAR00025	113,4975	330,3803	,0402	,2742	,7526
VAR00026	115,0721	348,0821	-,1394	,2831	,7414
VAR00027	115,6169	333,8928	,1932	,6179	,7315
VAR00028	115,8308	331,1633	,3062	,7641	,7278
VAR00029	115,8383	329,5523	,3547	,7030	,7263

VAR00030	115,9179	336,6042	,1679	,3076	,7326
VAR00031	114,9353	324,7489	,3058	,4644	,7259
VAR00032	113,6866	326,3554	,3723	,4114	,7245
VAR00033	114,1095	322,8558	,4182	,4096	,7220
VAR00034	114,8955	320,4978	,4360	,5147	,7205
VAR00035	114,5821	316,4533	,4179	,4476	,7194
VAR00036	114,3010	333,4379	,1303	,6329	,7350
VAR00037	115,0348	327,3903	,2724	,3079	,7277
VAR00038	113,5423	327,9745	,3430	,3675	,7258
VAR00039	113,8557	321,9692	,4813	,6491	,7203
VAR00040	113,6642	316,4231	,3702	,3615	,7213
VAR00041	113,9602	326,1929	,4167	,7263	,7236
VAR00042	113,8159	323,2528	,4702	,6883	,7212
VAR00043	113,9751	321,0468	,4926	,7039	,7196
VAR00044	113,8209	326,4716	,3994	,6155	,7240
VAR00045	113,8881	329,3416	,2173	,4985	,7303
VAR00046	116,1219	345,7382	-,1007	,5966	,7377
VAR00047	115,9254	343,0468	,0440	,5562	,7356
VAR00049	114,6393	333,3683	,1688	,3260	,7326

-

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Reliability Coefficients 40 items

Alpha = 0,7353 Standardized item alpha = 0,7747

EK-2: Anket Formu

Bu anket Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında 'Seçmenlerin Tercihlerini Etkileyen Sosyolojik Faktörleri' öğrenmek için yapılmaktadır. Vermiş olduğunuz bilgiler bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Göstermiş olduğunuz ilgi ve bize ayırdığınız zaman için teşekkür ederiz.

Danışman: Yrd.Doç.Dr.Ahmet Özkiraz

Anketi Yapan Öğrenci: Selda Maral

1-) Cinsiyetiniz? Kadın Erkek

2-) Medeni durumunuz? Evli Bekar Dul

3-) Yaşınız?

18-30 31-40 41-50 51-60

61 ve üzeri

4-) Eğitim durumunuz?

Okuma yazma- bilmiyorum İlkokul Lise Yüksek lisans

Okur yazar Ortaokul Üniversite Doktora

5-) Mesleğiniz?

Esnaf, Tüccar İşçi Ev hanımı İşsiz Diğer

Serbest Meslek Erbabı Memur Öğrenci Emekli

6-) Aylık geliriniz ne kadar?

0-500 501-1000 1001-1500 1501-2000 2001-2500 2501 ve üzeri

7-) Hane Sayısı?

0 1-3 4-7 8-10 11 ve üzeri

Lider için:

8-) Kendinize yakın hissettiğiniz siyasi lider kim?

	Hiç Etkilemiyor	Az Etkiliyor	Normal derecede	Çok Etkiliyor	Oldukça Çok Etkiliyor
9-) Oy vereceğiniz partinin liderinin genç olması kararınızı ne kadar etkiler?					
10-) Oy vereceğiniz partinin liderinin güvenilir olması kararınızı ne kadar etkiler?					
11-) Oy vereceğiniz partinin liderinin eğitim seviyesi kararınızı ne kadar etkiler?					
12-) Oy vereceğiniz partinin liderinin konuşmasının güzel olması kararınızı ne kadar etkiler?					
13-) Oy vereceğiniz partinin liderinin deneyimli olması kararınızı ne kadar etkiler?					
14-) Oy vereceğiniz partinin liderinin hemşehriniz olması kararınızı ne kadar etkiler?					
15-) Oy vereceğiniz partinin liderinin dini görüşünün size uygun olması kararınızı ne kadar etkiler?					
16-) Oy vereceğiniz partinin liderinin zengin olması kararınızı ne kadar etkiler?					
17-) Oy vereceğiniz partinin liderinin sizin sorunlarınızı yaşamış olması kararınızı ne kadar etkiler?					
18-) Oy vereceğiniz partinin liderinin karizmatik olması kararınızı ne kadar etkiler?					

PARTİ için:

19-) Her hangi bir partiye üye misiniz?

()Evet

()Hayır

20-) Kendinize hangi partyi yakın hissediyorsunuz?

()Hiçbirini ()AKP ()CHP ()MHP ()BDP ()Diğerleri

21-) Hangi partiye kesinlikle oy vermezsiniz?.....

22-) Oy vereceğiniz partinin adaylarının çoğunlukta kadın veya erkek olmasında tercihiniz nedir? () Çoğunluk erkek olsun () Çoğunluk kadın olsun () Farketmez

	Hiç Etkilemiyor	Az Etkiliyor	Normal derecede	Çok Etkiliyor	Oldukça Çok Etkiliyor
23-) Oyunuzu kullanırken kararınızı aileniz ne kadar etkiliyor ?					
24-) Oyunuzu kullanırken kararınızı kardeşleriniz ne kadar etkiliyor?					
25-) Oyunuzu kullanırken kararınızı arkadaşlarınız ne kadar etkiliyor?					
26-) Seçim öncesi yapılan maddi yardımlar kararınızı ne kadar etkiliyor?					
27-) Seçim öncesi yapılan vaatler (parti programı) kararınızı ne kadar etkiliyor?					
28-) Oyunuzu kullanırken partinin ideolojisi kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
29-) Oyunuzu kullanırken partinin bölge ziyaretleri kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
30-) Oyunuzu kullanırken partinin adayları arasında hemşehriniz olması kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
31-) Oyunuzu kullanırken partinin adaylarının etnik kökeninin sizinle aynı olması kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
32-) Oyunuzu kullanırken partinin adaylarının dini görüşü kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
33-) Oyunuzu kullanırken partinin adaylarının nüfuzlu biri olmaları kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
34-) Oyunuzu kullanırken partinin yurtdışında sizi temsil etmesi kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
35-) Oyunuzu kullanırken partinin özgürlükleri gerçekleştirebilme isteği kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
36-) Oyunuzu kullanırken partinin insan haklarına yaklaşımları kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
37-) Oyunuzu kullanırken partinin kamu yönetimindeki(devlet dairelerinde) sorunlarına yaklaşımı kararınızı ne kadar etkiliyor ?					

38-) Oyunuzu kullanırken partinin ülke genelinde eşitliğine yaklaşımı kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
39-) Oyunuzu kullanırken partinin sizin beklentilerini karşılama yaklaşımı kararınızı ne kadar etkiliyor?					
40-) Oyunuzu kullanırken partinin ekonomik sorunlara yaklaşımı kararınızı ne kadar etkiliyor ?					
41-) Partilerin kürt açılımına yaklaşımları kararınızı ne kadar etkiliyor?					

42-) Devletin kürt açılımındaki uygulamasını destekliyor musunuz?

()Evet () Hayır

43-) Devletin kürt açılımındaki uygulamasının başarılı olacağına inanıyor musunuz?

()Evet () Hayır

44-) Etnik kökeniniz nedir?

	Türk	Kürt	Çerkez	Diğerleri
Sünni				
Alevi				
Ateist				
Komünist				
Diğerleri				

45-) En son oy verdiğiniz parti hangisi?

()Oy Kullanmadım ()AKP ()DTP ()CHP ()MHP ()Diğerleri

Sizin özel belirtmek istediğiniz;

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
Genel Sekreterlik

Sayı : B.30.2.GOÜ.0.70.00.00/4267
Konu : Anket Çalışması

22/12/2009

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı Öğrencisi Selda MERAL tarafından 04 Ocak 2010 ile 20 Ocak 2010 tarihleri arasında "Seçmenlerin Tercihlerini Etkileyen Sosyolojik Faktörler" konulu anket çalışması, çevreyi rahatsız etmemek ve 5326 sayılı kabahatler Kanunu'nun 37. 38. madde hükümleri ile 5442 İl İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi hükümlerine uymak kaydıyla uygun bulunmuştur.

Adı geçen öğrenciye belirtilen hususların bildirilmesi ve anket çalışmasını bu hükümler çerçevesinde uygulaması hususunda gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Mehmet TEKİN
Rektör Yardımcısı

ASLI GIBİDİR

Özden ŞANLI
Enstitü Sekreteri

T.C.
TOKAT VALİLİĞİ
Emniyet Müdürlüğü

Sayı : B.05.1.EGM.4.60.00.12.07.(12470)09/ 600
Konu : Anket Çalışması.

25/12/2009

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 13.11.2009 tarih ve 834 sayılı yazınız.

İlgi sayılı yazınız ile; Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı öğrencisi Selda MERAL tarafından, İlimiz Merkezde 04 Ocak 2010 ile 20 Ocak 2010 tarihleri arasında "Seçmenlerin Tercihlerini Etkileyen Sosyolojik Faktörler" konulu anket çalışması yapmak istedikleri bildirilerek izin talebinde bulunulmuştur.

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı öğrencisi Selda MERAL tarafından İlimiz Merkezde 04 Ocak 2010 ile 20 Ocak 2010 tarihleri arasında yapılacak "Seçmenlerin Tercihlerini Etkileyen Sosyolojik Faktörler" ile ilgili anket çalışması, çevreyi rahatsız etmemek ve 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun 37. ve 38. madde hükümleri ile 5442 İl İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi hükümlerine uymak kaydıyla Valiliğimizce uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

Mustafa TÜYSÜZOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER

- 1- İlgi yazı.
- 2- Dilekçe
- 3- Anket Formu(2 Sayfa)

T.C.
TOKAT VALİLİĞİ
Emniyet Müdürlüğü

Sayı : B.05.1.EGM.4.60.00.12.07.(12470)10/ 37
Konu : Anket Çalışması.

20/01/2010

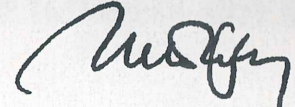
Sayın : Selda MERAL

İlgi : 19.01.2010 tarih ve bila sayılı dilekçeniz.

İlgi sayılı dilekçeniz ile; Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı öğrencisi olarak, İlimiz Merkezinde 04 Ocak 2010 ile 20 Ocak 2010 tarihleri arasında "Seçmenlerin Tercihlerini Etkileyen Sosyolojik Faktörler" konulu devam etmekte olan anket çalışmasının 28 Şubat 2010 tarihine kadar uzatılması talebinde bulunulmuştur.

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı öğrencisi **Selda MERAL** tarafından İlimiz Merkezinde **04 Ocak 2010 ile 20 Ocak 2010** tarihleri arasında devam eden "**Seçmenlerin Tercihlerini Etkileyen Sosyolojik Faktörler**" konulu anket çalışmasının **28 Şubat 2010 tarihine kadar uzatılması**, çevreyi rahatsız etmemek ve 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun 37. ve 38. madde hükümleri ile 5442 İl İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi hükümlerine uymak kaydıyla Valiliğimizce uygun görülmüştür.

Bilgilerinize rica ederim.

Mustafa TÜYSÜZOĞLU
Vali V.
Vali Yardımcısı

EK :

Dilekçe

T.C
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : B.30.2.GOU.0.70.00.00/85-128
Konu : Anket İzni

08/01/2010

VALİLİK MAKAMINA
(İl Emniyet Müdürlüğü)
DİYARBAKIR

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Selda MARAL'ın "Seçmenlerin Seçilmelerini Etkileyen Sosyolojik Etkenler" konulu anket çalışmasını 01.01.2010 -01.03.2010 tarihlerinde Diyarbakır merkezindeki halkla yapmak istemektedir.

Adı geçen öğrencinin söz konusu çalışmayı yapabilmesi için izin verilip verilemeyeceğinin Üniversitemize bildirilmesi hususunda gereğini arz ederim.

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Rektör V.

EK : Anket Formu (2 sayfa)

15 Ocak 2010

20.01.2010-002400

İl Emniyet Müdürü
Vali c.
Vali Yardımcısı

DIY	
20 Ocak 2010	

Güvenlik Şb. Müd.

0412 233 89 00

Pol. Memuru

Puran veya Fatih

TARİH	20.01.10
SAYI	95
BÜRO ADI	BASIN
ŞUBE MD.	

Adres : Taşlıçiftlik Kampüsü 60250-TOKAT
Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat:
Tel&Faks : 0 356 252 16 16/ 1057-1605-2758 / 252 16 25

Elektronik Ağ: www.gop.edu.tr
e-posta: gensek@gop.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Selda Maral, Kahramanmaraş' ın Elbistan ilçesinde doğdu. Doğan Sitesi İlköğretim Okulu' nda ilk öğrenimini, Elbistan Anadolu Lisesi' nde orta ve lise öğrenimini tamamladı. 2001 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Fizik Öğretmenliğini yarıda bıraktı. Daha sonra Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde İşletme Bölümünü kazandı ve 2007 yılında mezun oldu. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında 2008 yılında yüksekisans eğitime başladı. Çeşitli projelerde gönüllü olarak çalıştı. Halen Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AKDER) için hazırlanan kadına şiddet konulu projeye gönüllü hizmet etmektedir.